

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Zdenka Vopěnková

Občanskoprávní aspekty ochrany zdraví

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Prof. JUDr. Jiří Švestka, DrSc.

Katedra: Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): září 2012

„Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou prací vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.“

V Praze dne 7. září 2012

.....
Zdenka Vopěnková

Obsah

Úvod.....	3
1. Prameny práva na ochranu zdraví.....	4
2. Právo na ochranu zdraví a ochrana osobnosti.....	10
2.1. Právo na ochranu zdraví v kontextu všeobecného osobnostního práva.....	10
2.1.1. <i>Všeobecné osobnostní právo v objektivním smyslu</i>	11
2.1.2. <i>Všeobecné osobnostní právo v subjektivním smyslu</i>	14
2.2. Pojem, předmět a obsah práva na ochranu zdraví.....	15
2.3. Subjekty práva na ochranu zdraví.....	18
2.3.1. <i>Právní postavení nascitura</i>	21
2.3.2. <i>Postmortální ochrana osobnosti</i>	23
3. Neoprávněný zásah do práva na ochranu zdraví.....	24
4. Občanskoprávní odpovědnost	28
4.1. Předpoklady vzniku odpovědnosti za nemajetkovou újmu.....	31
4.2. Předpoklady vzniku odpovědnosti za majetkovou újmu (škodu).....	37
4.3. Subjekty občanskoprávní odpovědnosti.....	44
4.3.1. <i>Přímý a nepřímý původce zásahu</i>	44
4.3.2. <i>Společná odpovědnost</i>	47
5. Občanskoprávní prostředky ochrany zdraví.....	48
5.1. Žaloby na ochranu osobnosti.....	49
5.1.1. <i>Zdržovací nárok</i>	50
5.1.2. <i>Odstraňovací nárok</i>	51
5.1.3. <i>Nárok na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění</i>	52
5.1.3.1. <i>Morální satisfakce</i>	54
5.1.3.2. <i>Relutární satisfakce</i>	56
5.2. Žaloba na náhradu škody.....	62
5.2.1. <i>Nároky na náhradu bolestí a ztížení společenského uplatnění</i>	63
5.2.1.1. <i>Mimořádné zvýšení náhrad a princip proporcionality</i>	66
Závěr.....	76
Seznam použitých pramenů a literatury.....	77
Abstrakt.....	83
Abstract.....	83

Úvod

Problematika ochrany zdraví představuje v rámci občanského práva důležité a současně mimořádně zajímavé téma, které vyvolává stále intenzivnější zájem ze strany odborné i laické veřejnosti. Zatímco v minulosti byla ochrana života a zdraví zabezpečována především instituty trestního a správního práva, v současné době se situace podstatným způsobem mění a stále významnější roli při ochraně těchto hodnot přejímají instrumenty práva občanského.

S rostoucím zájmem o tuto problematiku (podporovaným též mediální atraktivitou mnohých řešených případů) však sílí také diskuze o vhodnosti současné úpravy. Základní problém vyplývá ze skutečnosti, že i když je zdraví čistě imateriální hodnotou, dle občanského zákoníku může při jeho zasažení vzniknout vedle újmy nemajetkové též újma majetková – škoda. Rozlišení těchto újem je však v občanském právu *de lege lata* značně nedůsledné¹ a přináší řadu nejasností jak v rovině práva hmotného tak práva procesního.

Otázky vyvolává také vlastní nahrazování újem na zdraví, a to zejména bolestí a ztížení společenského uplatnění, kdy se stále vychází z principu jejich přepočitatelnosti na přesně stanovenou peněžitou částku podle tzv. „bodové vyhlášky“ a kritizována je pak zejména i samotná výše odškodnění, které soudy při ublížení na zdraví přiznávají.

V této práci se pokusím zanalyzovat a kriticky zhodnotit stávající občanskoprávní úpravu práva na ochranu zdraví a porovnat jí s právní úpravou *de lege ferenda*. Vzhledem k obsáhlosti uvedené problematiky se však nebudu zabývat všemi aspekty daného tématu, ale zaměřím se zejména na některé v praxi nejvíce diskutované otázky. Přihlížet při tom budu nejen ke znění zákona a příslušné literatuře, ale především k rozhodovací činnosti soudů, která má v této oblasti nezastupitelný význam. Některé pasáže pak doplním také o srovnání s příslušnými články Principů evropského deliktního práva (*Principles of European Tort Law - PETL*), které představují vrcholné dílo evropské deliktní doktríny.

¹ Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 5. 5. 2010, sp. zn. 1 Co 2/2010. Publikováno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu jako Rc 56/2011.

Obsah diplomové práce je rozdělen do pěti kapitol. První kapitola je věnována mezinárodním a vnitrostátním pramenům práva na ochranu zdraví, v druhé kapitole se zabývám teoretickým vymezením práva na ochranu zdraví, jeho charakteristice a vztahu k všeobecnému osobnostnímu právu, jeho předmětem, obsahem a subjekty. V třetí kapitole se věnuji neoprávněnému zásahu do práva na ochranu zdraví a okolnostem vylučujícím protiprávnost, na níž v kapitole čtvrté navazuji výkladem o občanskoprávní odpovědnosti za nemajetkovou a majetkovou újmu a předpokladech jejich vzniku. Pátá, závěrečná kapitola je pak zaměřena na zmapování a rozbor občanskoprávních prostředků ochrany zdraví a podmínek jejich uplatnění, přičemž důraz je kladen zejména na otázky spojené s náhradou nemajetkové újmy v penězích a náhradou bolesti a ztížení společenského uplatnění.

1. Prameny práva na ochranu zdraví

Právo na ochranu zdraví má svůj základ v Ústavním pořádku České republiky a v mezinárodních smlouvách, jimiž byl vytvořen katalog základních práv a svobod.

Na ústavní úrovni je výslovně vyjádřeno v čl. 31 Listiny základních práv a svobod (ústavní zákon č. 2/1993 Sb., dále jen „Listina“), který stanoví, že „každý má právo na ochranu zdraví. Občané mají na základě veřejného pojištění právo na bezplatnou zdravotní péči a na zdravotní pomůcky za podmínek, které stanoví zákon.“ V souladu s čl. 41 Listiny je pak možné se tohoto práva domáhat pouze v mezích zákonů, které toto ustanovení provádějí. S právem na ochranu zdraví bezprostředně souvisí i celá řada dalších ustanovení Listiny – zejména se jedná o právo každého na život (čl. 6), nedotknutelnost osoby a jejího soukromí² (čl. 7 odst. 1), právo na zachování lidské důstojnosti (čl. 10) či zákaz diskriminace (čl. 3).

Na mezinárodní úrovni je lidské zdraví chráněno prostřednictvím řady univerzálních i regionálních smluv uzavíraných v oblasti lidských práv. **V Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech**

² Srov. náleží Ústavního soudu ze dne 9. 7. 2009, sp. zn. II. ÚS 2379/08, ve kterém soud uvedl, že „Zdraví je součástí fyzické integrity člověka a jako takové je chráněno čl. 7 odst. 1 Listiny, chránícím nedotknutelnost osoby a jejího soukromí.“

(vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb.) smluvní státy v čl. 12 formulovaly právo každého na dosažení nejvýše dosažitelné úrovně fyzického a duševního zdraví, přičemž k dosažení plného uskutečnění tohoto práva se státy zavázaly učinit opatření ke snížení počtu potratů a kojenecké úmrtnosti a ke zdravému vývoji dítěte, ke zlepšení všech stránek vnějších životních podmínek a průmyslové hygieny, jakož i opatření zahrnující prevenci, léčení a kontrolu epidemických místních nemocí, chorob z povolání a jiných nemocí a vytvoření podmínek, které by zajistily všem lékařskou pomoc a péči v případě nemoci. Právo dítěte na dosažení nejvýše dosažitelné úrovně zdravotního stavu a na využívání léčebných a rehabilitačních zařízení pak bylo samostatně uznáno v čl. 24 **Úmluvy o právech dítěte** (sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.).

Závazek k ochraně zdraví státy přijaly také v **Evropské sociální chartě** (sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 14/2000 Sb. m. s.), kde se v čl. 11 zavázaly buď přímo, nebo ve spolupráci s veřejnými a soukromými organizacemi přijímat opatření zaměřená zejména na odstranění příčin nemocí v co nejvyšší možné míře, na poskytování poradenských a vzdělávacích služeb, na podporu zdraví a zvýšení odpovědnosti jednotlivce v záležitostech zdraví a na co největší prevenci epidemických, endemických a jiných nemocí. V čl. 13 pak přislíbily zajistit každé osobě, která je bez přiměřených prostředků a která není schopna si takové prostředky sama nebo z jiných zdrojů zajistit, poskytnout přiměřenou pomoc a v případě nemoci i péči nezbytnou podle jejího stavu.

Kromě výše uvedených dokumentů a jejich článků se na ochraně zdraví nepřímo podílí i řada dalších ustanovení mezinárodních smluv, primárně upravují jiná, avšak s právem na ochranu zdraví úzce související práva. Význam má v tomto směru zejm. čl. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.) a čl. 6 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb.), jež upravují právo na život a jeho zákonnou ochranu, a dále také čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, který upravuje právo na respektování soukromého a rodinného života³.

³ Srov. rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 26. 3. 1985 ve věci X a Y proti Nizozemí, podle kterého „koncept soukromého života zahrnuje tělesnou i duševní integritu osoby, včetně jejího

Mimořádně významným mezinárodním dokumentem posledních let týkajícím se ochrany zdraví (a dalších lidských práv) při poskytování zdravotní péče je Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: **Úmluva o lidských právech a biomedicíně** (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 96/2001 Sb. m. s.), postupně doplňovaná dodatkovými protokoly, která pro Českou republiku vstoupila v platnost dne 1. října 2001. Úmluva reflektuje současný vývoj v oblasti biologie a medicíny a jejím cílem je zaručit každému člověku jeho práva a základní svobody v oblasti zdravotní péče a vědeckého výzkumu, zvláště pak ochranu jeho důstojnosti a svébytnosti a úctu k integritě lidské bytosti bez jakékoli diskriminace⁴. Ve svých obecných ustanoveních potvrzuje nadřazenost zájmů a blaha lidské bytosti nad zájmem vědy nebo společnosti, zavazuje smluvní strany k zajištění rovné dostupnosti zdravotní péče patřičné kvality a stanoví zásadu, že jakýkoli zákrok v oblasti péče o zdraví, včetně vědeckého výzkumu, je nutno provádět v souladu s příslušnými profesními povinnostmi a standardy (*lege artis*). V dalších kapitolách upravuje udělování souhlasu ke zdravotnickým zákrokům (tzv. informovaný souhlas), ochranu soukromí a právo na informace, ochranu lidského genomu, ochranu osob zapojených do vědeckého výzkumu, pravidla pro odběr orgánů a tkání z žijících dárců pro účely transplantace a také vyslovuje zákaz, aby lidské tělo a jeho části byly jako takové zdrojem finančního prospěchu.

Pro výklad a aplikaci výše uvedených mezinárodních smluv má klíčový význam čl. 10 Ústavy České republiky (ústavní zákon č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů), podle kterého vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.

Na vnitrostátní úrovni je mezinárodní a ústavní základ práva na ochranu zdraví blíže rozveden a konkretizován v mnoha zákonech a podzákoných předpisech, a to jak

sexuálního života“. Obdobně též rozhodnutí ze dne ze dne 20. 3. 2007 ve věci Tysiac proti Polsku, ve kterém soud uvedl, že „Právo na soukromý život je rozsáhlé a obsahuje i ochranu fyzické a psychické integrity“.

⁴ Srov. Explanatory report to the convention on human rights and biomedicine. Dostupné z: <http://conventions.coe.int/treaty/en/Reports/Html/164.htm>.

v rovině práva veřejného, tak v rovině práva soukromého. Prostředky jednotlivých právních odvětví se při ochraně zdraví – stejně jako dalších osobnostních hodnot – navzájem funkčně doplňují, resp. kumulují a vytvářejí tak tzv. **komplementární systém ochrany osobnosti** ⁵. Význam má v tomto směru zejména možné souběžné uplatnění trestního (či správního) a občanského práva, přičemž je však nutné zdůraznit, že tyto oblasti jsou postaveny na zcela samostatných základech a principech.

Ústavní soud v této souvislosti uvedl ⁶, že: „zvláštní zájem, který má demokratický právní stát na respektování právní ochrany osobnosti, se projevuje mimo jiné i v tom, že tato ochrana je poskytována komplementárně v různých právních odvětvích, a to prostředky tomu kterému odvětví vlastními. Vyjádřeno jinak, uplatnění odpovědnosti trestněprávní nevylučuje současné uplatnění právní ochrany osobnosti v intencích příslušných právních předpisů ostatních právních odvětví, neboť právní systém je nutno chápat jako celek složený ze vzájemně se doplňujících právních norem a v jeho rámci je pochopitelně možno vedle trestněprávní odpovědnosti kumulativně použít i ochranu poskytovanou ostatními právními odvětvími (např. právem ústavním, správním, pracovním či v dané věci aplikovaným právem občanským).“

Vzhledem k tématu předkládané práce jsou jiné než občanskoprávní prostředky v dalším textu ponechány stranou. Vhodné je však alespoň připomenout, že trestní právo představuje v systému práva tzv. nejzazší řešení (ultima ratio) a v souladu se zásadou subsidiarity trestní represe by mělo být při ochraně osobního statusu fyzických osob uplatněno jen tehdy, pokud se ostatní prostředky jiných právních odvětví ukážou jako neúčinné ^{7 8}.

Těžiště občanskoprávní úpravy práva na ochranu zdraví se nachází v občanském zákoníku (zák. č. 40/1964 Sb., ve znění pozdějších předpisů - dále jen „obč. zák.“), jakožto stěžejním soukromoprávním předpise. Právo na a ochranu zdraví je zde rozvedeno a blíže konkretizováno dvěma způsoby - jednak prostřednictvím ustanovení o ochraně osobnosti v § 11 až § 16 obč. zák., a jednak v rámci ustanovení o náhradě

⁵ Srov. Švestka, J., Spáčil, J., Škárková, M., Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 127.

⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 28. 5. 2002, sp. zn. IV. ÚS 315/01.

⁷ Srov. Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 28.

⁸ Též srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 3. 3. 2005, sp. zn. IV. ÚS 412/04.

škody (§ 420n). V generální klauzuli obsažené v § 11 obč. zák. **je právo na ochranu zdraví výslovně prohlášeno za součást širšího práva na ochranu osobnosti fyzické osoby**, v § 13 jsou pak demonstrativně vyjmenovány právní prostředky ochrany, které má fyzická osoba dotčená neoprávněným zásahem do jejích osobnostních práv k dispozici a v § 16 je pro případ, že by neoprávněným zásahem do práva na ochranu osobnosti vznikla vedle nemajetkové újmy také škoda, odkazováno na ustanovení občanského zákoníku o odpovědnosti za škodu.

Významnými doplňky této úpravy, které však existují mimo občanský zákoník, jsou zejména nedávno přijatý zákon č. 372/2011 Sb. o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách, dále jen ZSS)⁹, který musí být ve smyslu čl. 10 Ústavy vykládán v souladu s výše uvedenou Úmluvou o lidských právech a biomedicíně, zákon č. 285/2002 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů a o změně některých zákonů (transplantační zákon), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 378/2007 Sb., o léčivech a o změnách některých souvisejících zákonů (zákon o léčivech), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství, či zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Z řady podzákoných norem přijatých k provedení těchto zákonů je pak třeba zmínit zejména vyhlášku Ministerstva zdravotnictví č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, která stanoví výši, do které se poskytuje náhrada škody na zdraví, a určování výše této náhrady v jednotlivých případech.

Dne 9. listopadu 2011 schválila Poslanecká sněmovna návrh nového občanského zákoníku, který vstoupí v účinnost počátkem roku 2014. Nový občanský zákoník (zák. č. 89/2012 Sb.) přináší moderní úpravu soukromoprávních vztahů, přičemž mezi jeho hlavní přínosy patří i větší důraz na úpravu osobnostních práv, právo na ochranu zdraví nevyjímaje. Podle § 3 odst. 1 zákoníku soukromé právo chrání důstojnost a svobodu člověka i jeho přirozené právo brát se o vlastní štěstí a štěstí jeho rodiny nebo lidí jemu blízkých takovým způsobem, jenž nepůsobí bezdůvodně újmu druhým. V § 3 odst. 2 je

⁹ S účinností od 1. března 2012 byl Poslaneckou sněmovnou přijat tzv. balíček zdravotnických zákonů (jmenovitě zákon o zdravotních službách, zákon o specifických zdravotních službách, zákon o zdravotnické záchranné službě a novela zákona o zdravotním pojištění), kterým byl mimo jiné zrušen i zastaralý zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu.

pak mezi zásadami, na kterých spočívá soukromé právo, na prvním místě uvedena zásada, že každý má právo na ochranu svého života a zdraví, jakož i svobody, cti, důstojnosti a soukromí. Zákoník pak dále v § 19 stanoví, že přirozená práva spojená s osobností člověka nelze zcizit a nelze se jich vzdát; stane-li se tak, nepřihlíží se k tomu. Nepřihlíží se ani k omezení těchto práv v míře odporující zákonu, dobrým mravům nebo veřejnému pořádku.

Obecnou úpravu práva na ochranu osobnosti pak nový občanský zákoník - obdobně jako ten současný - zakotvuje v generální klauzuli obsažené v § 81, podle které je chráněna osobnost člověka včetně všech jeho přirozených práv. Každý je povinen ctít svobodné rozhodnutí člověka žít podle svého (odst. 1). Demonstrativně pak uvádí, že ochrany požívají zejména život a důstojnost člověka, jeho zdraví a právo žít v příznivém životním prostředí, jeho vážnost, čest, soukromí a jeho projevy osobní povahy (odst. 2).

Poměrně značný prostor zákoník věnuje přímo otázkám integrity člověka a její ochrany (§ 91 až § 117), přičemž předmětná ustanovení nemají být aplikována pouze na integritu tělesnou, ale i na integritu duševní¹⁰. Práva na ochranu zdraví se dále týká i § 2636 a násl., kde je zakotven zcela nový smluvní typ „péče o zdraví“, jehož účelem je úprava vztahu mezi poskytovatelem zdravotní péče a ošetřovaným. Práva a povinnosti zúčastněných osob jsou zde koncipována především jako oprávnění a povinnosti ze smlouvy, vycházejíce ze zásady, že obě strany mají při poskytování péče o zdraví zásadně rovné právní postavení¹¹. Významné změny přináší zákoník také do úpravy poskytování náhrad při ublížení na zdraví a usmrcení (§ 2951 až § 2968). Opouští dosavadní systém odškodňování pomocí tzv. „tabulek“, tedy sazebníků výše náhrad stanovených jednak ve vyhlášce Ministerstva zdravotnictví č. 440/2001 Sb. a jednak přímo v občanském zákoníku (§ 444 odst. 3) a ponechává rozhodnutí o výši náhrad na úvaze soudů.

¹⁰ Důvodová zpráva k zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Olomouc: ANAG, 2012. Dostupné z: http://www.anag.cz/Files/file/duvodova_obcz.pdf.

¹¹ Důvodová zpráva k zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Olomouc: ANAG, 2012. Dostupné z: http://www.anag.cz/Files/file/duvodova_obcz.pdf.

2. Právo na ochranu zdraví a ochrana osobnosti

2.1. Právo na ochranu zdraví v kontextu všeobecného osobnostního práva

Jak již bylo řečeno, občanský zákoník výslovně prohlašuje právo na ochranu zdraví za součást širšího práva na ochranu osobnosti fyzické osoby. Činí tak v generální klauzuli obsažené v § 11, kde doslova stanovuje, že „Fyzická osoba má právo na ochranu své osobnosti, zejména života a zdraví, občanské cti a lidské důstojnosti, jakož i soukromí, svého jména a projevů osobní povahy“.

Tato formulace odpovídá tzv. **monistickému pojetí** všeobecného osobnostního práva jako práva jednotného, *jehož předmět úpravy tvoří osobnost fyzické osoby jako celek v její fyzické a morální jednotě a v jehož rámci existují jednotlivá dílčí osobnostní práva, která mají za svůj předmět jednotlivé hodnoty (statky, stránky) osobnosti fyzické osoby*¹². Uvedená práva jsou svojí povahou absolutními subjektivními občanskými právy, která působí vůči všem ostatním právním subjektům s rovným právním postavením¹³. Právo na ochranu zdraví je pak právě jedním z takovýchto dílčích osobnostních práv, přičemž je nepochybné, že pro každého jedince má zcela mimořádnou hodnotu a mezi subjektivními právy je považováno za jedno z vůbec nejvýznamnějších. Jeho význam reflektuje i občanský zákoník, který v ustanovení § 11 vyjmenovává život a zdraví na prvním místě.

Právo na ochranu zdraví přitom v rámci všeobecného osobnostního práva nestojí izolovaně, ale naopak úzce souvisí s řadou dalších osobnostních práv. Nepochybně nejtěsněji je spjato s právem na život (a implicitně také s právem k vlastnímu tělu), přičemž tato tři práva spolu utvářejí souhrnně označované **právo na tělesnou integritu a její nedotknutelnost**. Právě termín „tělesná integrita“ bývá někdy v literatuře nepřesně používán jako synonymum k pojmu „zdraví“, ačkoli tělesná integrita je, jak již bylo řečeno, pojem širší, zahrnující též život a lidské tělo. Tělem se přitom rozumí jak

¹² Knap, K., Švestka, J. a kol.: Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2004, s. 59.

¹³ Vlček, R., Hrušešová, Z.: Zdravotnické právo. Bratislava: EPOS, 2007, s. 28.

živé lidské tělo a jeho části (orgány, tkáně i neživé věci s tělem trvale spojené, popř. genetický materiál), tak i tělo po smrti fyzické osoby, a to po celou dobu, pokud jsou lidské pozůstatky individualizovatelné¹⁴.

V pojetí Evropského soudu pro lidská práva¹⁵, ke kterému se přihlásil i Ústavní soud¹⁶, je zdraví, resp. fyzická i duševní integrita člověka, chápána též jako součást soukromého a rodinného života chráněného čl. 8 Úmluvy. Na vzájemnou provázanost mezi těmito hodnotami, resp. vůbec na provázanost mezi občanskými a politickými právy na jedné straně a hospodářskými, sociálními a kulturními právy na straně druhé, upozornil Evropský soud pro lidská práva ve věci *López Ostra proti Španělsku*¹⁷, když uvedl, že: „*V mnoha případech zahrnuje ochrana občanských práv, jako například práva na respektování soukromého a rodinného života a obydlí, také ochranu hospodářských, sociálních a kulturních práv, jako je například právo na zdravé životní prostředí nebo právo na zdraví.*“ V závěru tohoto rozsudku pak soud poukazuje na „*úspěšnou strategii domáhat se hospodářských, sociálních a kulturních práv prostřednictvím občanských a politických práv tam, kde regionální lidskoprávní systém neposkytuje hospodářským, sociálním a kulturním právům účinnou ochranu.*“

2.1.1. Všeobecné osobnostní právo v objektivním smyslu

Právní teorií je všeobecné osobnostní právo v objektivním smyslu¹⁸ vymezováno jako „*souhrn stejnorodých (homogenních) právních norem, které upravují právo, resp. jednotlivá dílčí práva, jejichž předmětem je osobnost fyzické osoby jako celek, resp. jednotlivé hodnoty tvořící součásti celkové fyzické a morální integrity osobnosti každé fyzické osoby jako individuality a suveréna a jejichž subjekty mají vůči*

¹⁴ Knap, K., Švestka, J. a kol.: *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2004. s. 207.

¹⁵ Např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 26. 3. 1985 ve věci X a Y proti Nizozemí.

¹⁶ Např. náleží Ústavního soudu ze dne 9. 7. 2009, sp. zn. II. ÚS 2379/08.

¹⁷ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 9. 12. 1994 ve věci *López Ostra proti Španělsku*.

¹⁸ Knap, K., Švestka, J. a kol.: *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2004. s. 57.

ostatním subjektům (fyzickým či právnickým osobám) rovné právní postavení a zásadní autonomii vůle“.

V jiné definici ¹⁹ označuje doktrína všeobecné osobnostní právo „*jednak jako osobnostní, neboť jeho předmětem jsou nehmotné hodnoty lidské osobnosti v její fyzické (tělesné) a psychickomorální jednotě, jednak jako všeobecné, neboť patří nerozlučně každé fyzické osobě jako individualitě a suverénu“.*

Občanský zákoník zakotvuje obecnou úpravu všeobecného osobnostního práva v tzv. **generální klauzuli** obsažené v § 11 obč. zák. Po úvodním ustanovení, že fyzická osoba má právo na ochranu své osobnosti, uvádí **demonstrativní** výčet některých (nejtypičtějších) osobnostních atributů - života, zdraví, občanské cti a lidské důstojnosti, soukromí, jména a projevů osobní povahy. V navazujícím § 12 je pak obsažena zvláštní úprava vztahující se jen k taxativně vypočteným osobnostním hodnotám, konkrétně k písemnostem osobní povahy, podobiznám, obrazovým snímkům a obrazovým i zvukovým záznamům, které se týkají fyzické osoby nebo jejích projevů osobní povahy.

Výčet jednotlivých osobnostních hodnot v občanském zákoníku je pouze příkladný. Je tedy možné, aby do rámce takto vymezeného všeobecného osobnostního práva byly zařazeny i další, v zákoně přímo neuvedené osobnostní atributy. Je tomu tak proto, že pojem „lidské osobnosti“ se v důsledku společenského a vědeckotechnického rozvoje v čase dynamicky vyvíjí a sám o sobě je natolik široký a komplexní, že jeho vyčerpávající definice je z povahy věci v podstatě vyloučena. Legislativní přístup zvolený v občanském zákoníku tak umožňuje poskytnout ochranu lidské osobnosti i v situacích, které jsou (např. v důsledku rozvoje vědy a techniky či díky vývoji společenských podmínek a názorů) jen těžko předvídatelné. Za této situace pak nabývá na významu judikatura, která obsah pojmu „osobnost“ postupně upřesňuje a tím i blíže definuje okruh jednotlivých osobnostních práv ²⁰.

¹⁹ Srov. Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 128.

²⁰ Evropský soud pro lidská práva tak např. ve věci Bensaïd proti Spojenému království Velké Británie a Severního Irsku (rozsudek ESLP ze dne 6. 2. 2001) dovedl, že součástí osobní sféry člověka chráněné čl. 8 Úmluvy (právo na respektování soukromého a rodinného života) spadající pod ochranu osobnosti, jsou i takové údaje, jako pohlaví, jméno nebo sexuální orientace a za důležitou součást soukromého života prohlásil také duševní zdraví. Ve věci Guerrová a další proti Itálii (rozsudek ESLP ze dne 19. 2. 1998) pak uvedl, že poškození rodinného a soukromého života lze spatřovat také v závažných zásazích do

Vyčerpávajícím způsobem se o vymezení pojmu „osobnost“ pokusil Nejvyšší soud ²¹, když uvedl, že „při vědomí mnohosti možných definic lze za osobnost považovat člověka jako jednotlivce, jako subjekt poznání, resp. poznávání, prožívání a jednání ve své společenské podstatě i individuálních zvláštnotech, jako nejmenší sociální jednotku i určitou psychofyzickou a sociálně psychickou strukturu. Z hlediska psychologie se osobnost může jevit jako historicky se krystalizující a vyvíjející se celek, systém duševních (ale nepochybně i duchovních) vlastností a tendencí jednotlivce, charakterových rysů, schopností, temperamentu, postojů, potřeb a zájmů, vzdělání, náboženského a kulturního zaměření, přičemž jedním z podstatných rysů osobnosti je vědomí. Osobnost se projevuje jako dynamický systém, jehož rysy se mění podle věkových stupňů, přičemž dosahují relativně větší stálosti v dospělosti. Psychologické vlastnosti osobnosti jsou zprostředkovány zvláštnotmi nervového systému, které však samy o sobě neurčují charakter, zájmy a sklony člověka. Ty se vytvářejí v procesu individuálního vývoje vlivem výchovy, výuky a společenského prostředí vůbec, přičemž aktivita subjektu "sebetvoření člověka" v průběhu vývoje roste. Podstatou osobnosti jsou její vztahy k vnímané skutečnosti, k druhým lidem, ke kulturně společenským hodnotám, k aktuálnímu stavu společensko - politického prostředí apod. Tyto vztahy se projevují ve styku s lidmi, v jednání a chování člověka, jeho kulturními výtvoř apod. Každá osobnost má obecné vlastnosti všelidské povahy, zároveň však odráží specifické historické podmínky své doby, národa, společenského zařazení, povolání a má své svérázné, neopakovatelné rysy. Je tak mimo jiné i produktem své doby a jejích podmínek, zároveň v té či oné míře svým podílem na tom produkuje tuto dobu a její podmínky utvářením a přetvářením svého okolí. Nelze samozřejmě opomenout ani fyzické složky osobnosti fyzické osoby, jako je úroveň jejího zdraví, zvláštnoti vyplývající z jejího individuálního vzhledu a stavby těla, příslušnosti k mužské nebo ženské populaci, konkrétní lidské rase, apod. **Přes mnohost těchto jednotlivých složek osobnosti je však nutno osobnost fyzické osoby vždy vnímat v její ucelenosti a**

životního prostředí. Obdobně srov. i např. nález Ústavního soudu ze dne 24. 10. 1995, sp. zn. I. ÚS 15/95, ve kterém ÚS konstatoval, že do práva na ochranu osobnosti patří i v § 11 obč. zák. výslovně nezmiňené právo na ochranu osobní svobody.

²¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 8. 2007, sp. zn. 30 Cdo 2782/2007. Obdobně též, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2008, sp. zn. 30 Cdo 2072/2007.

nedělitelnosti. Mnohočetnosti projevů jednotlivých stránek lidské osobnosti fyzické osoby odpovídá i myslitelné široké spektrum možných neoprávněných zásahů proti některé z těchto složek osobnosti. Přesto však vždy bude takovým zásahem dotčena přímo samotná osobnost fyzické osoby jako celek naznačených vlastností a charakteristik. Protože se pak jedná o nejvlastnější, nejnítěrnější a nejintimnější sféru lidské osoby, jejíž dotčení zvenčí je zásahem dotčenou fyzickou osobou velmi často pociťováno se značně nepříznivou intenzitou, je proto nepochybně věcí zákona této osobnostní sféře poskytovat příslušnou právní ochranu“.

2.1.2. Všeobecné osobnostní právo v subjektivním smyslu

Subjektivním právem se obecně rozumí určitá objektivním právem vyjádřená a aprobovaná možnost subjektu chovat se určitým způsobem ²². V tomto smyslu lze všeobecné osobnostní právo definovat, jako možnost každé fyzické osoby jako individuality a suveréna se svou osobností, resp. s jednotlivými dílčími osobnostními hodnotami v mezích právního řádu a podle svého uvážení v co nejvyšší míře nakládat a chránit tak své potřeby, zájmy a preference ²³. Takto pojímané všeobecné osobnostní právo je neodmyslitelně spjato s osobností každého člověka, jenž se pak právě jeho prostřednictvím realizuje ve vztahu k jiným subjektům s rovným právním postavením. Jako celek se všeobecné osobnostní právo - stejně jako jednotlivá dílčí práva, která jsou jeho součástí - vyznačuje následujícími základními rysy:

- je právem absolutním, tzn. působí vůči všem ostatním subjektům s rovným právním postavením (erga omnes), v tom smyslu, že ostatní subjekty mají právní povinnost toto právo respektovat (tj. zdržet se jakýchkoli neoprávněných zásahů do tohoto práva)
- náleží výlučně fyzickým osobám (bez rozdílu a po celou dobu jejich života)
- má čistě osobní, nemajetkový charakter
- je nezczizitelné, tj. nepřevoditelné na jiné subjekty

²² Boguzsak, J., Čapek, J., Gerloch, A: Teorie práva. Praha: ASPI Publishing, s. r. o., 2004, s. 115.

²³ Knap, K., Švestka, J. a kol.: Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2004, s. 92.

- nepodléhá promlčení ani prekluzi

Výše uvedené platí v plném rozsahu pro všechna dílčí osobnostní práva, které pak lze nejlépe charakterizovat prostřednictvím vymezení jejich subjektů, předmětu a obsahu. Právo na ochranu zdraví v tomto směru není výjimkou.

2.2. Pojem, předmět a obsah práva na ochranu zdraví

V souladu s tím, co bylo řečeno v předchozí kapitole, lze právo na ochranu zdraví definovat jako **možnost každé fyzické osoby se svým zdravím v mezích právního řádu v co nejširší míře nakládat**. Tato „možnost nakládání“ se přitom navenek realizuje prostřednictvím jednotlivých oprávnění, která tvoří obsah práva na ochranu zdraví (viz níže).

Předmětem práva na ochranu zdraví je lidské zdraví, jako jedna z nejvýznamnějších hodnot osobnosti fyzické osoby. Přesto (nebo snad právě proto), že se vymezením pojmu zdraví zabývá řada vědních oborů, nalézt jeho obecně platnou a všeobecně uznávanou definici se dosud nepodařilo.

Zdraví má mnoho aspektů, jejichž důležitost se mění s historickým vývojem společnosti, ale i v průběhu ontogenetického vývoje jedince, závisí na kultuře, sociálních podmínkách, ekonomice i rozvoji lékařské vědy²⁴. Z velkého množství teoretických koncepcí a modelů zdraví vzešla řada definic tohoto pojmu, které se někdy i v mnoha ohledech značně liší. Většina současných přístupů se však shoduje v tom, že zdraví chápe širěji než jako pouhé normální fungování lidského těla a patrně také v tom, že zdraví samo o sobě není cílem, ale pouze prostředkem k jeho dosažení²⁵. Obecná shoda pak nepochybně panuje v nazírání zdraví jako zcela mimořádné životní hodnoty.

Jednou z nejznámějších a také nejpoužívanějších je definice navržená Světovou zdravotnickou organizací v roce 1946, která zdraví vymezuje jako „stav úplné tělesné,

²⁴ Machová, J., Kubátová, D a kol.: Výchova ke zdraví. Praha: Grada Publishing, a.s., 2009, s. 12.

²⁵ Zvírotsky, M.: Operační definice zdraví v oblasti lidské sexuality. Sborník z kongresu Pardubice 2007 [online], vyd. 30. 5. 2008 [cit. 21. 7. 2012]. Dostupné z <http://www.planovanirodiny.cz/view.php?cisloclanku=2008053001>.

duševní a sociální pohody, a nikoli pouze nepřítomnost nemoci nebo vady“ (a state of complete physical, mental and social well-being and not merely the absence of disease or infirmity) ²⁶. Tato definice chápe zdraví subjektivně jako uspokojení širokých potřeb člověka nejen v oblasti fyzického zdraví, ale i v oblasti materiální a sociální. Vychází z pojetí zdraví jako ideálu a zmiňuje tři složky komplexního pohledu na člověka: tělesnou, duševní a sociální ²⁷. Takovéto pojetí zdraví se však pro potřeby právní vědy jeví jako příliš široké. Za „nezdravého“ by byl podle této definice považován i člověk, který cítí jakýkoli diskomfort v sociální oblasti, ať už by šlo např. o ztrátu zaměstnání, neuspokojivé bydlení, narušené mezilidské vztahy, neschopnost dodržovat zákony či neschopnost zvládat sociální role. Ač jsou tyto hodnoty v životě člověka nesmírně důležité a je nepochybné, že zmíněná „pohoda v sociální oblasti“ neboli tzv. „sociální zdraví“ má bezprostřední vliv na zdraví duševní a biologické, za předmět práva na ochranu zdraví ve smyslu § 11 OZ je dle mého názoru považovat nezle. Pro účely této práce se tedy zdravím rozumí pouze zdraví tělesné a zdraví duševní.

Tělesné (fyzické, biologické) **zdraví** bývá definováno jako nepřítomnost nemoci, vady, zranění či bolesti. Lze jej chápat jako biologickou integritu jedince jako celku, zahrnující udržení fyziologických funkcí orgánů, metabolickou vyrovnanost organismu a normální tělesnou stavbu. **Duševní zdraví** (nebo také psychické či psychologické zdraví) lze definovat jako nepřítomnost symptomů závad a poruch, které interferují s duševní výkonností a duševní pohodou jedince, jeho emoční stabilitou nebo klidem ²⁸. Součástí lidského zdraví, je též zdraví sexuální a zdraví reprodukční, mající rozhodující roli při zajišťování pokračování lidského rodu.

Obsah práva na ochranu zdraví je, jak již bylo řečeno, tvořen jednotlivými oprávněními, jimiž fyzická osoba realizuje své právo navenek. Jedná se zejména o:

²⁶ Preambule k Ústavě Světové zdravotnické organizace (WHO) přijatá na Mezinárodní zdravotnické konferenci v New Yorku r. 1946; v platnost vstoupila 7. dubna 1948. Dostupné z: <http://www.who.int/governance/eb/constitution/en/>.

²⁷ Zvířotský, M.: Operační definice zdraví v oblasti lidské sexuality. Sborník z kongresu Pardubice 2007 [online], vyd. 30. 5. 2008 [cit. 21. 7. 2012]. Dostupné z <http://www.planovanirodiny.cz/view.php?ci-sloclanku=2008053001>.

²⁸ Kohoutek, R.: Psychologie v teorii a praxi [online], vyd. 15. 3. 2010 [cit. 29. 7. 2011]. Dostupné z: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/1003/rozhovor-jako-metoda-poznavani-normalni-i-abnormalni-osobnosti>.

- oprávnění vlastní zdraví užívat a s ním disponovat (pozitivní složka obsahu)
- oprávnění vzepřít se každému neoprávněnému porušení, resp. ohrožení zdraví ze strany jiných subjektů, neboli oprávnění použít zákonem stanovené možnosti ochrany svého práva (negativní složka obsahu).

Z definice práva na ochranu zdraví jako možnosti fyzické osoby se svým zdravím v mezích právního řádu v co nejširší míře nakládat zároveň vyplývá, že tato „možnost nakládání“ není neomezená. Výlučnost tohoto práva může být v určitých, zákonem přesně stanovených případech prolomena, a to jak v jeho složce negativní, tak ve složce pozitivní. V této souvislosti je možné hovořit o **mezích** (hranicích) práva **fyzické osoby disponovat svým zdravím**, přičemž tyto meze jsou dány *objektivně vznikající potřebou spravedlivého vyvažování, vyrovnávání a koordinace zájmů oprávněné fyzické osoby na straně jedné a zájmů ostatních fyzických či právnických osob, resp. veřejného zájmu (zájmu celku) na straně druhé*²⁹.

V uvedeném smyslu je tedy fyzická osoba povinna bez svého souhlasu či dokonce proti své vůli strpět některé zásahy do své tělesné integrity, které ve veřejném zájmu umožňuje právní řád. Tyto zásahy představují především prolomení negativní složky obsahu práva na ochranu zdraví a je možné se s nimi setkat například v oblasti zdravotnictví (např. povinné očkování, povinné léčení) či v oblasti soudního řízení (např. v oblasti zajišťování důkazů).

V některých případech je ale fyzická osoba omezena i ve svých vlastních dispozičních úkonech, a to tehdy, pokud by mohly vést k rozporu se zákonem či dobrými mravy. Takováto omezení představují průlom do pozitivní složky obsahu práva na ochranu zdraví a důsledkem jejich nerespektování je neplatnost právních úkonů, jimiž fyzická osoba se svým zdravím disponovala. Nelze tak například udělit platný souhlas ke svému zmrzačení nebo k odběru životně důležitého orgánu. Pokud by byl předmětem neplatného právního úkonu souhlas fyzické osoby se zásahem další osoby do její tělesné integrity, má neplatnost za následek protiprávnost takového zásahu se

²⁹ Knap, K., Švestka, J. a kol.: Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2004, s. 93.

všemi právními důsledky, které z toho pro třetí osobu vyplývají (zejm. pokud jde o zodpovědnost za způsobenou škodu) ³⁰.

2.3. Subjekty práva na ochranu zdraví

Subjektem práva na ochranu zdraví, stejně jako subjektem všeobecného osobnostního práva vůbec, může být pouze fyzická osoba. Výhradně fyzická osoba je nositelem osobnosti, resp. jednotlivých dílčích osobnostních hodnot, a je tedy z povahy věci vyloučeno, aby byla občanskoprávní ochrana podle § 11 obč. zák. poskytována také právnickým osobám či státu.

V souvislosti se stále rostoucím hospodářským a mocenským významem právnických osob a s rozrůstajícím se výčtem práv, která jsou jim přiznávána, nemá tento rys pouze teoretickou povahu, ale může mít též nezanedbatelný praktický význam. Příkladem může být usnesení Ústavního soudu ³¹ ve věci ústavní stížnosti občanského sdružení Děti Země, jíž bylo namítáno porušení ústavně zaručeného práva z oblasti životního prostředí. Ústavní soud návrh ústavní stížnosti z důvodu nedostatku aktivní legitimace stěžovatele odmítl a své rozhodnutí odůvodnil takto: „*Článek 35 Listiny základních práv a svobod zakotvující právo na příznivé životní prostředí a včasné a úplné informace o stavu životního prostředí a přírodních zdrojů na právnické osoby vztahovat nelze. Je zřejmé, že práva vztahující se k životnímu prostředí přísluší pouze osobám fyzickým, jelikož se jedná o biologické organismy, které - na rozdíl od právnických osob - podléhají eventuálním negativním vlivům životního prostředí*“.

Fyzická osoba by se však práva na příznivé životní prostředí cestou ochrany osobnosti zřejmě domáhat mohla ³², a to právě z titulu ohrožení či porušení práva na ochranu zdraví, resp. práva na soukromí život. Ačkoli se takovýto případ v rozhodovací praxi českých soudů dosud nevyskytl, svědčí pro tento závěr i ustálená judikatura

³⁰ Vlček, R., Hrubešová, Z.: Zdravotnické právo. Bratislava: EPOS, 2007, s. 32.

³¹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 6. 1. 1998, sp. zn. I. ÚS 282/97.

³² Srov. Višinková, M.: Netradiční prostředek ochrany životního prostředí. VIA IURIS [online], vyd. 15. 11. 2005 [cit. 22. 3. 2012]. Dostupné z: <http://www.viaiuris.cz/index.php?p=msg&id=73>.

Evropského soudu pro lidská práva³³, který právo na zdravé životní prostředí uznává za součást práva na respektování soukromého a rodinného života chráněného čl. 8 Úmluvy. Evropský soud pro lidská práva tak např. v již zmiňovaném rozsudku ve věci López Ostra proti Španělsku³⁴ konstatoval, že *"závažné znečištění životního prostředí se může dotknout pohody a blaha jednotlivců a bránit jim v nerušeném užívání jejich domovů takovým způsobem, že to nepříznivě ovlivňuje jejich soukromí a rodinný život."*³⁵

Rušitelem, tj. původcem neoprávněného zásahu do práva na ochranu zdraví, resp. práva na ochranu osobnosti, může být naproti tomu jak osoba fyzická, tak právnická, resp. stát, který má též postavení právnické osoby (srov. § 21 obč. zák.) (k tomu blíže kapitola 2.3.3.).

Z rysu „všeobecnosti“ jednotného osobnostního práva, resp. v jeho rámci dílčích osobnostních práv, vyplývá, že občanskoprávní ochrana zdraví náleží každé fyzické osobě bez rozdílu (srov. čl. 1 a čl. 3 Listiny). Chráněny jsou tedy i osoby s trvale podlomeným zdravím, stejně jako osoby nezletilé a osoby, které byly rozhodnutím soudu zbaveny způsobilosti k právním úkonům či v ní byly omezeny, a to nezávisle na tom, zda si zdravotní újmu, která jim neoprávněným vznikla, uvědomují či nikoli.

V tomto svém rysu „všeobecnosti“ se všeobecné osobnostní právo liší od tzv. **zvláštních osobnostních práv** (běžně nazývaných práva duševního vlastnictví), která s každou fyzickou osobou nerozlučně spjata nejsou. Tato práva vznikají až v důsledku projevu určité tvůrčí duševní schopnosti fyzické osoby a náležejí tak pouze určitým fyzickým osobám, tj. konkrétně autorům, výkonným umělcům, vynálezům apod., kteří

³³ Srov. např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 19. 2. 1998 ve věci Guerrová a další proti Itálii či rozsudek ze dne 16. 11. 2004 ve věci Moreno Gómez proti Španělsku.

³⁴ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 9. 12. 1994 ve věci López Ostra proti Španělsku.

³⁵ Úzce souvisejícím případem se v našich podmínkách zabýval i Vrchní soud v Praze (usnesení ze dne 17. 7. 2008, č. j. 1 Co 238/2008-123). Soud zde rozhodoval ve věci žalobce, který spolu s dalšími osobami žaloval Českou republiku - Vězeňskou službu České republiky pro neoprávněný zásah do práva na ochranu zdraví, ke kterému mělo dojít tak, že byl jako vězeň dlouhodobě vystaven účinkům tzv. pasivního kouření. Vrchní soud došel (na rozdíl od soudu prvního stupně) k závěru, že jedním z dílčích práv chráněných všeobecným osobnostním právem je i „právo na nekuřácké prostředí“ neboť to je součástí práva na ochranu zdraví. S touto úvahou se následně ztotožnil i Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 9. 7. 2009, sp. zn. II. ÚS 2379/08.

jsou schopni takovou tvůrčí činnost vyvinout³⁶. Ačkoli jsou tato práva pojmově též osobnostní, do popředí u nich v mnohem větší míře vystupují majetkové prvky a jejich úzká provázanost s majetkovými právy. V oblasti českého práva jsou upraveny ve zvláštních právních předpisech (jedná se zejm. o zákon č.121/2000 Sb., o právu autorském, zák. č. 527/1990 Sb., o vynálezech, průmyslových vzorech a zlepšovacích návrzích, zák. č. 207/2000 Sb., o ochraně průmyslových vzorů a mnohé další). Za určitých podmínek je možné, aby se obě právní úpravy – tj. obecná úprava všeobecného osobnostního práva obsažená v § 11n. občanského zákoníku a úprava zvláštních osobnostních práv obsažená ve speciálních předpisech - uplatnily paralelně, tzn. samostatně a nezávisle na sobě. Pokud ovšem dojde k jejich střetu (kolizi) mělo by být dle principu zakotveného v čl. 4 Listiny upřednostněno všeobecné osobnostní právo, které je třeba vzhledem k tomu, že umožňuje realizovat osobnost každé fyzické osoby v její obecnosti, kvalifikovat při vzájemném porovnávání a zvažování jako právo společensky závažnější, významnější a funkčně vyšší³⁷.

Subjektem, který se může domáhat občanskoprávní ochrany z titulu práva na ochranu zdraví, je pouze fyzická osoba, jejíž zdraví bylo poškozeno, resp. ohroženo a již v příčinné souvislosti s tím vznikla nemajetková újma. Poškození zdraví jedné osoby však může mít natolik závažný charakter, že jím zároveň dojde k zásahu do osobnostních práv osob jí blízkých. I ty se pak mohou domáhat náhrady nemajetkové újmy na původci neoprávněného zásahu (v judikatuře i právní teorii se někdy hovoří o tzv. **sekundárních obětech**³⁸). Nutné je ovšem zdůraznit, že právním důvodem, ze kterého mohou tyto osoby odvozovat existenci svých nároků, není v tomto případě zásah do práva na ochranu zdraví samotné postižené osoby (tzv. primární oběti), ale

³⁶ Knap, K., Švestka, J. a kol.: Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2004, s. 17.

³⁷ Knap, K., Švestka, J. a kol.: Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2004, s. 142.

³⁸ Srov. např. Zima, P: Nervový šok a sekundární oběti. iPrávník [online], vyd. 2. 3. 2009 [cit. 20. 8. 2012]. Dostupné z.: http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/obcanske-pravo/art_5733/nervovy-sok-a-sekundarni-obeti.aspx#2.

porušení jejich **vlastního osobnostního práva na soukromý a rodinný život** s touto osobou³⁹.

Ke stejné myšlence se ostatně hlásí i Principy evropského deliktního práva (PETL)⁴⁰, které v čl. 10:301 odst. 1 stanoví, že „nemajetková škoda (*újma*)⁴¹ může být vymáhána též osobami majícími blízký vztah k poškozenému, který utrpěl smrtelnou nebo velmi vážnou nesmrtelnou újmu“. Obdobně i zák. č. 89/2012 Sb., „nový“ občanský zákoník v § 2959 stanoví, že „Při usmrcení nebo zvláště závažném ublížení na zdraví odčiní škůdce duševní útrapy manželu, rodiči, dítěti nebo jiné osobě blízké peněžitou náhradou vyvažující plně jejich utrpení.“

2.3.1. Právní postavení nascitura

Právo na ochranu zdraví je jako dílčí osobnostní právo úzce spjato s právní subjektivitou fyzické osoby. Trvá tedy po celou dobu jejího života od okamžiku narození až do smrti (resp. prohlášení fyzické osoby za mrtvou), kdy spolu s právní subjektivitou zaniká (srov. § 7 obč. zák.). Nasciturovi (tj. počatému, ale dosud nenarozenému dítěti, plodu v lůně matky), právo na ochranu zdraví náleží rovněž, avšak pouze podmíněně, tj. za předpokladu, že se narodí živý.

Pokud k narození živého dítěte nedojde, nedochází ani k nabytí práv a povinností, a tedy ani ke vzniku osobnostního práva na ochranu zdraví. Naproti tomu, narodí-li se dítě živé, je mu samostatná právní subjektivita přiznána *ex tunc*, tj. zpětně od okamžiku početí. Z výše uvedeného vyplývá, že nasciturus není v průběhu těhotenství samostatným subjektem práv, tedy ani práv osobnostních. Až do okamžiku narození je považován za integrální součást těla své matky a spolu s ním je také chráněn skrze matčino osobnostní právo na tělesnou integritu.

³⁹ Srov. rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 23. 1. 1998, sp. zn. 23 C 52/96, který se sice týkal případu usmrcení (nikoli pouze zranění) primární oběti, závěry v něm obsažené je však možno aplikovat i na situace, kdy byla postižená osobě způsobena „jen“ vážná zdravotní újma.

⁴⁰ Principles of European Tort Law. European Group on Tort Law. Dostupné z: <http://www.egtl.org/Principles/index.htm>.

⁴¹ PETL chápe pod pojmem „škoda“ jak majetkovou tak i nemajetkovou újmu zákonem chráněného zájmu. (srov. čl. 2:101).

Tato právní konstrukce má zcela zásadní význam zejména v souvislosti s problematikou umělého přerušeni těhotenství. Dle převládající právních názorů platí, že stejně jako má budoucí matka právo rozhodovat o své tělesné integritě, může svobodně rozhodnout i o tom, zda ukončí své těhotenství, či nikoli. Jakékoli omezování tohoto rozhodování, představuje zásah do ústavně chráněného práva těhotné ženy na soukromí.

Tento přístup (tzv. pro-choice - tedy ve prospěch svobodného rozhodování ženy o vlastním těhotenství a mateřství) neodporuje ani v této souvislosti často zmiňovanému čl. 6 odst. 1, větě druhé Listiny, podle kterého je lidský život „hoden ochrany již před narozením“. Ústavodárce v čl. 6 odst. 1 Listiny zcela zřetelně rozlišuje mezi právem každého na život (věta první) a ochranou lidského života před jeho narozením (věta druhá). Ochrana nenarozeného života je zde koncipována jako ústavou chráněná hodnota, promítající se do vytváření příznivých podmínek pro těhotné ženy stanovených v různých právních předpisech, nikoli však jako ústavně zaručené právo⁴². Nasciturovi tedy podle převládajících výkladů právo na život nenáleží, resp. náleží mu pouze podmíněně za předpokladu, že se narodí živý.

Ačkoli je otázka přípustnosti interupcí zejm. v eticko-filozofické rovině poměrně kontroverzní a pravidelně se stává předmětem společenské diskuze, nutné je trvat na stanovisku, že rozhodnutí o přerušeni těhotenství je součástí autonomní sféry matky, kterou je třeba respektovat. Žena může svobodně rozhodovat o své tělesné i duševní integritě a jejích vrstvách, včetně toho, zda porodí dítě a jaký bude mít její těhotenství průběh. Zákonodárce je pak nepochybně oprávněn (i povinen) stanovit postup a časové hranice v případě, kdy se žena pro interupci rozhodne. Tento postup však nesmí být svévolný a zákonodárce by se při něm měl vypořádat jak z ústavním apelem na ochranu nenarozeného života, tak na druhé straně se základním právem těhotné ženy rozhodovat o sobě samé. Z potřeby vyvažování těchto dvou principů vyplývá, že jakákoli absolutizace jedním či oním směrem (tj. absolutní zákaz interupcí, či naopak odpadnutí jakýchkoli omezení) je v dané oblasti nepřípustná⁴³.

⁴² Srov. nález Ústavního soudu Slovenské republiky ze dne 4. 12. 2007, sp. zn. PL. ÚS 12/01, ve kterém se soud zabýval ústavní přípustností interupcí na Slovensku. Jeho argumentační východiska stejně jako závěry jsou však plně použitelné i v obdobných českých poměrech.

⁴³ Nález Ústavního soudu Slovenské republiky ze dne 4. 12. 2007, sp. zn. PL. ÚS 12/01.

K otázce interrupcí se vyjádřil i Evropský soud pro lidská práva ve věci Tysiac proti Polsku⁴⁴. Tento případ se týkal ženy, které v důsledku polských protipotratových zákonů nebyla umožněna interrupce, ačkoli u ní byly z důvodů vážné oční vady pro tento zákrok zdravotní indikace. Všichni lékaři, které paní Tysiac navštívila, uznali, že riziko vážné ztráty zraku existuje, nikdo jí však nebyl ochotný vydat lékařské potvrzení nutné k provedení potratu. I když jej nakonec získala, provedení zákroku bylo odmítnuto s odůvodněním, že pro něj nejsou naplněny podmínky. Ženě se po porodu výrazně zhoršil zrak, byla uznána plně invalidní a stala se v běžném životě závislou na péči druhých osob. Soud konstatoval, že v daném případě došlo k porušení čl. 8 Úmluvy z důvodu nesplnění pozitivního závazku zajistit stěžovatelce **efektivní respektování jejího soukromého života** a přiznal jí náhradu škody ve výši 25 000 EUR. Uvedl, že právo na soukromý život je rozsáhlé, obsahuje i ochranu fyzické a psychické integrity, a že je povinností státu zajistit osobám (v tomto případě těhotným ženám) efektivní ochranu tohoto práva. Zároveň také uvedl, že nestačí, pokud stát vydá pravidla upravující postup a podmínky, na základě kterých je možné žádat o interrupci, pokud zároveň nezaručí, že je lékařská asistence v případech, na které zákon pamatuje, také prakticky dostupná,

2.3.2. Postmortální ochrana osobnosti

Z osobního charakteru všeobecného osobnostního práva vyplývá, že zaniká smrtí fyzické osoby a nepřechází na její případné dědice či jiné právní nástupce⁴⁵. Občanský zákoník však zabezpečuje ochranu osobnostních hodnot zemřelé fyzické osoby i po její smrti prostřednictvím tzv. postmortální ochrany osobnosti. Tento institut je zakotven v § 15 obč. zák. a vyjádřen tak, že „po smrti fyzické osoby přísluší uplatňovat právo na ochranu její osobnosti manželu nebo partnerovi a dětem, a není-li jich, jejím rodičům.“ Cílem tohoto ustanovení je zabránit neoprávněným zásahům do osobnosti zemřelé fyzické osoby, resp. jejích jednotlivých hodnot, a zabezpečit tak respektování památky, vzpomínky (piety) a významu osoby i v době, když už nežije, a tudíž se nemůže sama právně bránit. Subjektivní občanské právo podle § 15 obč. zák. je

⁴⁴ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 20. 3. 2007 ve věci Tysiac proti Polsku.

⁴⁵ Srov. např. usnesení Ústavního soudu ze dne 5. 9. 2001, sp. zn. I. ÚS 207/2000.

však třeba považovat za samostatné, původně (originálně) vzniklé osobnostní právo náležející taxativně vyjmenovaným osobám (tj. manželovi/partnerovi a dětem, příp. rodičům zemřelé osoby), které není odvozeno od osoby zemřelého, ale jehož vznik je založen zvláštní právní úpravou.

Právní teorie uvádí ⁴⁶, že pro vznik tohoto zvláštního občanského práva není rozhodné, stal-li se neoprávněný zásah do osobnosti zemřelé fyzické osoby ještě za jejího života nebo až po její smrti. Tedy i v případě, že byla některé z osobnostních hodnot zasažena ještě v průběhu života fyzické osoby, můžou se osoby uvedené v § 15 obč. zák. domáhat její postmortální ochrany.

U práva na ochranu zdraví je však situace poněkud odlišná. Po smrti fyzické osoby k neoprávněnému zasažení nebo ohrožení jejího zdraví přirozeně dojít nemůže. Postmortální ochrana však dle mého názoru nepřipadá v úvahu ani v případě, kdy k neoprávněnému zasažení zdraví dojde ještě v průběhu života. Zvláštní osobnostní právo podle § 15 obč. zák. není co do obsahu a rozsahu, ani co do funkce shodné s vlastním osobnostním právem zemřelé fyzické osoby ⁴⁷. Jeho předmětem jsou postmortální hodnoty osobnosti fyzické osoby, tedy hodnoty, které přetrvávají i po její smrti, a které mají svůj význam pro nejbližší osoby zemřelého ⁴⁸. Zdraví fyzické osoby však ze své podstaty takovou hodnotou není a postmortální ochrana osobnosti tak zde dle mého názoru není přípustná ⁴⁹.

3. Neoprávněný zásah do práva na ochranu zdraví

Občanskoprávní ochrana zdraví fyzické osoby podle § 13 a § 16 obč. zák. přichází v úvahu pouze u zásahů, které lze kvalifikovat jako neoprávněné

⁴⁶ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 221.

⁴⁷ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 223.

⁴⁸ Srov. Knap, K., Švestka, J. a kol.: Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2004, s. 82.

⁴⁹ Jinak je tomu ovšem u širšího práva na tělesnou integritu, kde má postmortální ochrana význam zejména v souvislosti s rozšířením pitev a rozvojem transplantací tkání a orgánů z mrtvých dárců.

(protiprávní)⁵⁰. Neoprávněným je takový zásah do osobnosti fyzické osoby, resp. v jejím rámci do jednotlivých dílčích osobnostních hodnot, který je v rozporu s objektivním právem, tj. s právním řádem. Jedná se tak o jednání, které je buď v rozporu s povinností stanovenou obecně závazným právním předpisem (zákonem), nebo s povinností převzatou smluvně⁵¹.

V případě práva na ochranu zdraví půjde velmi často o porušení povinností v oblasti poskytování zdravotní péče, zejm. povinností zdravotnických pracovníků postupovat tzv. *lege artis*, tj. v souladu s příslušnými profesními povinnostmi a standardy⁵², případně povinností provádět lékařský zákrok pouze na základě svobodného a informovaného souhlasu pacienta⁵³. Mimo oblast zdravotní péče spočívá protiprávnost zásahu typicky v porušení povinností vyplývajících z dopravních předpisů, z předpisů o bezpečnosti práce apod.

Existují však i případy, kdy právní předpis konkrétní právní povinnost nestanoví, přesto však může být žádoucí právní odpovědnost dovést pro porušení jiných (třebaže právním předpisem výslovně nestanovených) – obecně uznávaných – povinností⁵⁴. Tehdy slouží jako základ k dovození odpovědnosti § 415 obč. zák., který upravuje tzv. **obecnou prevenční povinnost**. Podle tohoto ustanovení je každý „povinen počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, na majetku, na přírodě a životním prostředí“. Jde o závaznou právní povinnost každého dodržovat nejen povinnosti uložené právními předpisy a povinnosti převzaté smluvně, ale – i bez konkrétně stanoveného pravidla chování – počínat si natolik obezřetně, aby jednáním či opomenutím nevznikla škoda jiným ani jemu samému. Chovat se v rozporu s touto povinností pak znamená chovat se protiprávně⁵⁵.

Rozhodovací praxe dovedla odpovědnost za újmu na zdraví z titulu porušení prevenční povinnosti např. v případě, kdy zdravotní újma (v daných případech škoda)

⁵⁰ S jednou jedinou výjimkou, kterou představuje tzv. absolutní objektivní odpovědnost za škodu.

⁵¹ Těšínová, J., Žďárek, R., Polícar, R.: *Medicínské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 333.

⁵² Čl. 4 Úmluvy o lidských právech a biomedicině.

⁵³ Srov. § 34 zák. č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách.

⁵⁴ Těšínová, J., Žďárek, R., Polícar, R.: *Medicínské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 334.

⁵⁵ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol.: *Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s.1188.

vznikla v důsledku použití nedovolené techniky při zápasu ve sportovním karate ⁵⁶, či v důsledku porušení pravidel kopané ⁵⁷.

Neoprávněný zásah může být jak zaviněný, tak nezaviněný. Neoprávněnost (protiprávnost) jako objektivní kategorii nelze směřovat se zaviněním jako kategorií subjektivní. Zásah, který je v rozporu s objektivním právem zůstává neoprávněným bez ohledu na to, zda jeho původce jednal zaviněně či nikoli ⁵⁸.

Zásahem přitom nemusí být pouze aktivní chování, tj. konání, ale v souladu s ústavní judikaturou ⁵⁹ i judikaturou obecných soudů může mít také formu chování pasivního; i pasivním chováním, tj. opomenutím určitých zákonných povinností může být neoprávněně zasažena osobnost fyzické osoby ⁶⁰. K neoprávněnému zasažení zdraví tak může dojít např. i v situaci, kdy lékař neprovede určitý léčebný zákrok, ačkoli je tomu v souladu s povinností postupovat lege artis povinen, v případě, že svědek dopravní nehody neposkytne zraněným potřebnou pomoc ve smyslu § 150 zák. č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku apod.

Neoprávněnost (protiprávnost) zásahu je vyloučena, pokud existují určité okolnosti, které zásah do osobnosti, resp. zdraví fyzické osoby ospravedlňují. Právní teorie i praxe hovoří o tzv. **okolnostech vylučujících protiprávnost** (neoprávněnost) a bývají mezi ně řazeny 1) svolení dotčené fyzické osoby, 2) tzv. zákonné licence a 3) výkon subjektivního práva nebo povinnosti stanovené zákonem.

ad 1) O neoprávněný zásah do osobnosti fyzické osoby se nejedná tehdy, pokud dotčená fyzická osoba s takovým zásahem vyjádřila svůj **souhlas**. To je v plném souladu s právem na sebeurčení a zásadou autonomie vůle jako všeobecným principem

⁵⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 2003, sp. zn. 25 Cdo 1960/2002, ve kterém soud uvedl, že „*uvedené jednání žalovaného (spočívající v úderu soupeře v rozporu s pravidly karate) je postižitelné nejen v rámci pravidel zápasu karate, kterým se podřídil, ale představuje současně i porušení prevenční povinnosti založené ustanovením § 415 obč. zák.*“

⁵⁷ „*Nedodržení pravidel sportovní hry (např. kopané) spočívající v použití pravidly nedovoleného (zakázaného) způsobu hry, je nutně posoudit jako jednání odporující povinnosti počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví.*“ (R 16/1980)

⁵⁸ Knappová, M. a kol.: Občanské právo hmotné 2. Díl třetí: závazkové právo, 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI, a. s., 2005, s. 427.

⁵⁹ Srov. nález Ústavního soudu ze dne 24. 10. 1995, sp. zn. I. ÚS 15/95.

⁶⁰ Srov. Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 186.

ovládajícím celou oblast soukromého práva. V případě práva na ochranu zdraví půjde typicky o svolení fyzické osoby k provedení diagnostického či terapeutického výkonu prováděného v rámci zdravotní péče (tzv. informovaný souhlas – srov. § 34 ZZS, čl. 5 Úmluvy); souhlas však může mít také např. podobu dobrovolné účasti na sportovních akcích, při kterých dochází k zásahům do tělesné integrity (např. bojové sporty), podstoupení kosmetických či zkrášlovacích zákroků mimo oblast poskytování zdravotní péče (např. piercing, tetování) apod. I takovéto svolení však může být neplatné, a to v případě, že je dán zvláštní veřejný zájem poskytnout dotčené osobě právní ochranu i v rozporu s její vůlí (srov. výklad o pozitivní složce obsahu práva na ochranu zdraví v kapitole 2. 2.).

Svolení, které má formu právního úkonu, musí být uděleno fyzickou osobou způsobilou k právním úkonům a musí splňovat také všechny ostatní náležitosti stanovené občanským právem pro platnost právních úkonů (srov. § 37 obč. zák.). Může být uděleno jak výslovně, tak podle okolností a povahy konkrétní situace také konkludentně, musí se tak stát nejpozději do provedení zásahu a až do provedení zásahu může být také kdykoli bez udání důvodů odvoláno ⁶¹.

ad 2) O neoprávněný zásah do osobnosti fyzické osoby se nejedná ani tehdy, pokud jeho provedení z důvodu veřejného zájmu **připouští zákon**. Právní teorií ⁶² je na tomto místě zdůrazňováno, že se jedná o zásahy výjimečné, které *musí vždy představovat přiměřený (odpovídající) prostředek k dosažení sledovaného legitimního účelu* a nesmí nikdy dosáhnout takové intenzity, aby jimi byl *přímo negován nedotknutelný základ osobnosti fyzické osoby, na jehož respektování je třeba s ohledem na zachování elementární důstojnosti fyzické osoby vždy a za všech okolností trvat*.

Případy, ve kterých lze ve výše uvedeném smyslu do osobnostních práv fyzické osoby zasáhnout, jsou zakotveny jednak v Občanském zákoníku (jde o tři tzv. zákonné licence, které se však dotýkají jiných osobnostních hodnot, než je zdraví) ⁶³ a jednak v

⁶¹ Knap, K., Švestka, J. a kol.: Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2004, s. 156.

⁶² Knap, K., Švestka, J. a kol.: Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2004, s. 106n.

⁶³ Jedná se o tzv. zákonnou licenci úřední (§ 12 odst. 2 obč. zák.), zákonnou licenci vědeckou a uměleckou a zákonnou licenci zpravodajskou (reportážní) (§ 12 odst. 3 obč. zák.), které se týkají

dalších zákonech, typicky v trestním zákoně, trestním řádu či zákoně o zdravotních službách. Někteří autoři ⁶⁴ uvádí, že právě v zákoně o zdravotních službách, je zakotvena čtvrtá zákonná licence, a to tzv. **zákonná licence zdravotní**, kterou jsou taxativně vymezeny výjimky z povinnosti získat informovaný souhlas pacienta před léčebným zákrokem nebo výkonem ⁶⁵.

ad 3) O neoprávněný zásah do osobnostních práv nepůjde ani tam, kde k němu došlo v rámci **výkonu jiného subjektivního práva či plnění právní povinnosti** uložené zákonem. Do této skupiny spadají např. případy, kdy k zasažení zdraví došlo v souvislosti s výkonem povolání, jejichž povaha takovéto zásahy připouští či někdy dokonce vyžaduje (např. výkon povolání policisty, příslušníka armády, hasiče či lékaře ⁶⁶) či případy, kdy došlo k zásahu při jednání v krajní nouzi, nutné obraně, v rámci dovolené svépomoci apod.

Ať už došlo k zásahu do zdraví fyzické osoby na základě jakéhokoli z výše uvedených důvodů, ve všech případech platí, že zásah musí být proveden přiměřeným způsobem a tak, aby ve svých důsledcích neznamenal negaci důstojnosti lidské osobnosti. Takový zásah by nemohl být ospravedlněn ani souhlasem fyzické osoby, ani veřejným zájmem, a byl by tedy zásahem neoprávněným se všemi jeho možnými důsledky.

4. Občanskoprávní odpovědnost

Neoprávněným zásahem do práva na ochranu zdraví **může dojít jak ke vzniku újmy nemajetkové** (nehmotné, imateriální), **tak újmy majetkové** (hmotné, materiální), **tj. škody**. Oba tyto případy spojuje občanský zákoník pro původce neoprávněného

výhradně písemností osobní povahy, podobizen, obrazových snímků anebo obrazových a zvukových záznamů, týkají-li se osoby či jejich projevů osobní povahy.

⁶⁴ Srov. Telec, I.: Svolení, nebo zákonné licence v právu osobnostním. Právní rozhledy, 2007, č. 24, s. 882.

⁶⁵ Srov. § 38 ZSS.

⁶⁶ Různými modely vyloučení protiprávnosti lékařské činnosti se zabývá např. J. Těšínová. Srov. Těšínová, J.: Trestněprávní odpovědnost zdravotnických pracovníků. Zdravotnictví a právo, 2008, č. 3-4, s. 20-22.

zásahu s určitými nepříznivými právními následky, které spočívají ve vzniku zvláštních povinností sankční povahy. Jinými slovy, dochází zde ke vzniku tzv. občanskoprávní odpovědnosti za újmu na zdraví, a to podle okolností odpovědnosti za nemajetkovou újmu nebo odpovědnosti za škodu. Jedná se přitom o dva druhy občanskoprávní odpovědnosti, které je nutné důsledně rozlišovat, neboť předpoklady jejich vzniku, stejně jako jejich společenská funkce jsou značně rozdílné (srov. dále).

Občanskoprávní odpovědnost však není jediným druhem odpovědnosti, která při neoprávněném zasažení zdraví přichází v úvahu. Naopak jediný zásah spočívající v porušení právní povinnosti může dát vzniknout celé řadě odpovědnostních vztahů, které navíc budou mít většinou nezávislý procesní osud⁶⁷. Vedle občanskoprávní odpovědnosti se tak může uplatnit rovněž odpovědnost trestní, správní, pracovněprávní, odpovědnost za přestupek či odpovědnost disciplinární.

Předpoklady vzniku jednotlivých druhů právní odpovědnosti jsou přitom hodnoceny samostatně a nezávisle na sobě. Absence případné trestní či správní odpovědnosti tedy nevyklučuje dovození odpovědnosti občanskoprávní či disciplinární. Jak uvedl Krajský soud v Brně⁶⁸ „*odpovědnost za zásah do práva na ochranu osobnosti je odpovědností zcela jiného charakteru než odpovědnost trestní či disciplinární a je proto irelevantní, že nedošlo ke zjištění trestní či disciplinární odpovědnosti konkrétních osob, na což tedy v rámci své procesní obrany (co do podstaty odpovědnosti) nepřípadně poukazovala žalovaná.*”

Z výše uvedené zásady samostatného posuzování vzniku odpovědnosti však existuje výjimka, a to v podobě pravidla zakotveného v § 135 odst. 1, zák. č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu. Podle tohoto ustanovení platí, že bylo-li příslušnými orgány rozhodnuto o tom, že byl spáchán trestný čin, přestupek nebo jiný správní delikt postižitelný podle zvláštních předpisů, a kdo jej spáchal, je soud tímto rozhodnutím vázán⁶⁹.

Pokud hovoříme o občanskoprávní odpovědnosti (v užším smyslu), je tím myšlena vzájemná odpovědnost mezi soukromoprávními subjekty, které vůči sobě

⁶⁷ Těšínová, J., Žďárek, R., Polícar, R.: Medicínské právo. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 329.

⁶⁸ Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 29. 8. 2008, sp. zn. 24 C 7/2007, uveřejněný v Právních rozhledech, 2009, roč. 17, č. 2, s. 71-75.

⁶⁹ Soud však není vázán rozhodnutím v blokovém řízení; srov. § 135 odst. 1 OSŘ věta za středníkem.

nejsou v pracovněprávním vztahu, tedy odpovědnost, která se řídí občanským zákoníkem. Jak již bylo řečeno, v případě neoprávněného zasažení zdraví připadá ze všech druhů občanskoprávní odpovědnosti v úvahu odpovědnost za nemajetkovou újmu (§ 13 obč. zák.) a odpovědnost za újmu majetkovou, tj. škodu (§ 16 ve spojení s § 420 n. obč. zák.)⁷⁰.

Pokud dojde ke vzniku nemajetkové újmy, vznikají původci neoprávněného zásahu zvláštní sankce uvedené v § 13 obč. zák. Podle tohoto ustanovení má fyzická osoba právo „se zejména domáhat, aby bylo upuštěno od neoprávněných zásahů do práva na ochranu její osobnosti, aby byly odstraněny následky těchto zásahů a aby jí bylo dáno přiměřené zadostiučinění.“ Podle okolností konkrétního případu mají tedy tyto sankce preventivní, restituční nebo satisfakční funkci⁷¹.

Pro případ, že je neoprávněným zásahem do práva na ochranu zdraví současně způsobena také újma nemajetková, uplatní se § 16 obč. zák., který stanoví, že „Kdo neoprávněným zásahem do práva na ochranu osobnosti způsobí škodu, odpovídá za ni podle ustanovení tohoto zákona o odpovědnosti za škodu.“ Původci neoprávněného zásahu tedy v takovém případě vznikají rovněž občanskoprávní sankce za způsobenou škodu podle § 16 ve spojení s § 420 n. obč. zák. Tyto sankce pak působí na původce neoprávněného zásahu zejména v tom smyslu, aby nahradil (napravil, odškodnil) způsobenou újmu, a to buď v penězích (relutární restituce) anebo, žádá-li o to poškozený a je-li to zároveň možné a účelné, uvedením do předešlého stavu (naturální restituce)⁷². Na rozdíl od sankcí podle § 13 mají tedy zejména funkci restituční (reparační).

K založení odpovědnosti - a tedy i vzniku uvedených sankcí původci neoprávněného zásahu - musí dojít k naplnění určitých hmotněprávních předpokladů. Ty se liší v závislosti na tom, o jaký z výše uvedených druhů občanskoprávní odpovědnosti se jedná. Vedle rozdílného charakteru vzniklé újmy lze nejpodstatnější

⁷⁰ Dalšími druhy občanskoprávní odpovědnosti jsou odpovědnost za vady, odpovědnost za prodlení a odpovědnost z bezdůvodného obohacení. Srov. Knappová, M., Švestka, J. a kol.: Občanské právo hmotné, svazek I. Třetí aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI Publishing, s. r. o., 2002, s. 223.

⁷¹ Plecítý, V.: Ohrožení a porušení všeobecného osobnostního práva. Policejní akademie ČR [online], vyd. 2007 [cit. 16. 8. 2012]. Dostupné z: <http://www.polac.cz/g2/view.php?katedry/kspd/pril5.ppt>.

⁷² Ryška, M.: Výše a účel náhrady nemajetkové újmy v penězích při ochraně osobnosti. Právní rozhledy, 2009, č. 9, s. 305-308.

rozdíl spatřovat v tom, že odpovědnost za škodu podle § 420 n. obč. zák. je (až na zvláštní případy objektivní odpovědnosti) založena na subjektivním principu, což znamená, že k jejímu vzniku je na straně původce neoprávněného zásahu nutné zavinění. Odpovědnost za nemajetkovou újmu podle § 13 obč. zák. má naproti tomu charakter ryze objektivní a zavinění, ať už ve formě úmyslu či nedbalosti, se zde tedy nevyžaduje. Z toho vyplývá, že tato odpovědnost nemůže být vyloučena ani důkazem tzv. omluvitelného omylu (např. tím, že původce zásahu jednal v dobré víře)⁷³, ani argumentem, že jednáající osoba je nezletilá či zbavená nebo omezená ve způsobilosti k právním úkonům.

Ani aspekt zavinění však není v kontextu ochrany osobnosti zcela bez významu. Ústavní soud⁷⁴ k přítomnosti prvku zavinění uvedl, že „Vzniklá nemajetková újma na osobnosti postižené fyzické osoby je pro ni stejně závažná bez ohledu na to, jednal-li původce zásahu zaviněně či nikoliv. **Subjektivní prvek zavinění má význam toliko při určování výše náhrady nemajetkové újmy dle § 13 odst. 3 obč. zák. v rámci zohlednění okolností, za nichž k porušení práva došlo.**”

4.1. Předpoklady vzniku odpovědnosti za nemajetkovou újmu

Právní teorie i ustálená soudní praxe se shodují na tom, že ke vzniku odpovědnosti za nemajetkovou újmu podle § 13 obč. zák. musí být kumulativně splněny následující předpoklady:

- neoprávněný zásah do všeobecného osobnostního práva (resp. jednotlivých dílčích osobnostních práv) v podobě konání či opomenutí zákonem stanovené povinnosti
- škodlivý následek ve formě nemajetkové újmy spočívající v porušení či jen ohrožení osobnosti fyzické osoby

⁷³ Holub, M. a kol.: Občanský zákoník: komentář. 1. svazek, § 1 – 487. 2. aktualizované a doplněné vydání, Praha: Linde, 2003, s. 80.

⁷⁴ Usnesení Ústavního soudu ze dne 20. 5. 2002, sp. zn. IV. ÚS 315/01.

- příčinná souvislost mezi neoprávněným zásahem a škodlivým následkem (tzv. kauzální nexus)

Všechny tyto předpoklady jsou objektivní povahy; subjektivní prvek spočívající v zavinění se nevyžaduje.

ad a) O neoprávněném (protiprávním) zásahu do práva na ochranu zdraví bylo již pojednáno výše (srov. kap 3). Postačí tedy připomenout, že neoprávněným zásahem do osobnostních práv fyzické osoby se rozumí zásah ve formě konání či opomenutí, který je v rozporu s objektivním právem, přičemž jeho neoprávněnost (protiprávnost) je dovozována z právního řádu jako celku.

ad b) Dalším nutným předpokladem vzniku občanskoprávní odpovědnosti podle § 13 obč. zák. je vznik nemajetkové újmy. Podstata nemajetkové újmy spočívá v tom, že se na rozdíl od škody nikterak nepromítá do majetkové sféry postižené fyzické osoby, a nelze ji tedy exaktně kvantifikovat a vyčíslit v penězích. V důsledku toho nemůže být v obecném smyslu „odškodněna“, tzn. nahrazena (reparována) poskytnutím ekvivalentní finanční částky, ale může být toliko zmírněna poskytnutím přiměřeného zadostiučinění (satisfakce).

Nevyjádřitelnost a nevyčíslitelnost nemajetkové újmy v penězích však neznamená, že by k jejímu zmírnění nemohla být poskytnuta peněžité (relutární) satisfakce. Občanský zákoník tuto možnost naopak výslovně připouští v § 13 odst. 2, kde za splnění stanovených podmínek dává postižené fyzické osobě možnost domáhat se náhrady nemajetkové újmy v penězích⁷⁵.

Na místě je však podotknout, že v případě porušení práva na ochranu zdraví je uplatnění nároku na peněžité zadostiučinění poněkud problematické.

Ačkoli názory na tuto otázku zatím nejsou zcela vyjasněny⁷⁶, odborná diskuze se v současné době přiklání k závěru, že možnost domáhat se relutární satisfakce za

⁷⁵ V nálezu ze dne 20. 5. 2002, sp. zn. IV. ÚS 315/01 Ústavní soud v této souvislosti uvedl, že „nelze pomínout ani preventivní působení občanskoprávní ochrany a psychologické hledisko působení na původce neoprávněného zásahu plynoucí z možnosti přiznat za splnění zákonných podmínek i náhradu způsobené nemajetkové újmy v penězích.“

⁷⁶ Srov. např. diskusi na právním blogu Jiné právo pod příspěvkem M. Ryšky: Kočka má devět životů, kolik zdraví má člověk? Jiné právo [online], vyd. 21. 11. 2008 [cit. 16. 8. 2012]. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.com/2008/11/michal-ryka-koka-m-devt-ivot-kolik.html>.

nemajetkovou újmu vzniklou neoprávněným zásahem do práva na ochranu zdraví je - vzhledem k možnosti domáhat se v důsledku téhož zásahu také náhrady škody - velmi omezena (k tomu srov. dále kap. 5.1.3.2.).

Podstatným rysem nemajetkové újmy je dále skutečnost, že v souladu s rozhodovací praxí **nemusí spočívat pouze v porušení, ale postačí pouhé ohrožení osobnosti fyzické osoby**, resp. jejích dílčích osobnostních hodnot. Nejvyšší soud⁷⁷ tak např. dovodil odpovědnost lékaře, který omylem provedl operační diagnostický výkon na jinak zdravé končetině žalobkyně, a to aniž by bylo prokázáno, že tento výkon měl pro žalobkyni konkrétní zdravotní následky. Soud v rozsudku uvedl že: *„Pro účely výkladu ustanovení § 13 odst. 2 o. z. je nutno uvážit, že bez vědomí pacienta uskutečněný a požadavky lékařské vědy neodůvodněný operační zákrok u fyzické osoby, resp. takový zákrok provedený dokonce omylem, bude mít vždy znaky neoprávněného a ve většině případů současně též i velmi závažného zásahu do práva na ochranu osobnosti takové osoby, která má nezadatelné právo na ochranu fyzické integrity, a to bez ohledu na případně skutečně nastalé zdravotní následky zásahu.“* Naproti tomu odpovědnost za majetkovou újmu (škodu) může být dovozena jediné tehdy, pokud bylo tělesné nebo duševní zdraví fyzické osoby reálně porušeno.

ad c) Posledním nezbytným předpokladem vzniku občanskoprávní odpovědnosti podle § 13 obč. zák. je příčinná souvislost (tzv. kauzální nexus) mezi neoprávněným zásahem a vznikem škodlivého následku v podobě nemajetkové újmy. Jinými slovy musí být prokázáno, že nemajetková újma spočívající v porušení či jen ohrožení osobnosti fyzické osoby je skutečně následkem daného protiprávního zásahu. Samotné protiprávní jednání bez toho aniž by bylo prokázáno, že právě ono je příčinou nebo alespoň jednou z příčin škodlivého následku, odpovědnost za nemajetkovou újmu nezakládá⁷⁸.

⁷⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 12. 2000, sp. zn. 30 Cdo 2870/2000.

⁷⁸ Srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 11. 2003, sp. zn. 25 Cdo 168/2003, ve kterém soud řešil případ, kdy bylo jednoznačně prokázáno pochybení lékařů při diagnóze a léčbě pacienta, který následně zemřel; odpovědnost lékařů však právě s ohledem na nedostatek příčinné souvislosti dovozena nebyla. Soud vyšel ze závěru, že ani případné včasné zjištění diagnózy a okamžité zahájení správné léčby by nemuselo být úspěšné, nemuselo by vést k vyléčení pacienta a zabránit jeho úmrtí. Soud tedy mezi postupem lékařů non lege artis a škodou na zdraví neshledal vztah příčiny a následku.

Podle doktríny ⁷⁹ je příčinou každý jev, bez něhož by jiný jev nenastal, resp. nenastal způsobem, jakým nastal. Do příčinnosti v širším smyslu jsou zahrnovány i tzv. podmínky. Jakákoli podmínka, bez níž by následek nenastal nebo by sice nastal, ale jinak, se pokládá za příčinu (tzv. teorie podmínky). Příčinná souvislost je dána i tehdy, jestliže vedle příčiny, která způsobila následek, působila i další, jiná příčina ⁸⁰.

Právní teorie i rozhodovací praxe ⁸¹ se pak obecně shodují v tom, že existence příčinné souvislosti musí být bezpečně prokázána. To tedy znamená, že pouhá pravděpodobnost či domněnka, že určité jednání mohlo mít škodlivý následek, k založení odpovědnosti nepostačuje.

V praxi však požadavek stoprocentního prokázání příčinné souvislosti mezi neoprávněným zásahem a vznikem nemajetkové újmy na zdraví působí nemalé potíže. Identifikovat skutečnou příčinu nepříznivého zdravotního stavu bývá někdy téměř nemožné, a to zejména za situace, kdy do příčinného vztahu vstupuje více faktorů ovlivňujících vznik škodlivého následku. Situaci pak dále komplikuje fakt, že, mezi neoprávněným zásahem a okamžikem, kdy se újma v psychosomatické sféře fyzické osoby skutečně projeví, může uplynout i řada měsíců (či dokonce let).

V oblasti medicínsko-právních sporů je prokazování příčinné souvislosti často dokonce nejproblematictější bodem těchto sporů. Situace je zde komplikována nutností odlišit vznik újmy na zdraví v důsledku porušení právní povinnosti při poskytování zdravotní péče od zhoršení zdraví pacienta v důsledku přirozeného vývoje (progrese) nemoci, vrozených vad či škodlivých vlivů okolního prostředí ⁸². Pacient se tak často dostává do důkazně složitých situací, ve kterých je jednoznačné prokázání příčinné souvislosti prakticky vyloučeno. Obtížnost prokazování se může ještě znásobit ve chvíli, kdy je z nedbalosti lékaře či dalšího zdravotnického personálu nedůsledně

⁷⁹ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 173n.

⁸⁰ K přerušení příčinné souvislosti srov. též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 8. 2011, sp. zn. 25 Cdo 4841/2009.

⁸¹ Např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 11. 2003, sp. zn. 25 Cdo 168/2003 či rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 1990, sp. zn. 1 Cz 59/90.

⁸² Doležal, T., Doležal, A.: Otázky právní odpovědnosti zdravotnických pracovníků – několik úvah k aktuálním tématům. Právní rozhledy, 2010, č. 12, s. 436 – 440.

vedena zdravotní dokumentace, a skutečný postup lékaře tak zůstává pouze předmětem spekulací⁸³.

Výše popsaná situace se stala předmětem kritiky Ústavního soudu⁸⁴, který v jednom ze svých usnesení jako obiter dictum uvedl, že „Závěry nalézacího soudu stran "stoprocentního" prokázání objektivní příčinné souvislosti se jeví Ústavnímu soudu jako nereálné, neboť nedosažitelné a neudržitelné. Určovat v lékařských postupech jednoduchý vztah příčiny a následku je samo o sobě velmi obtížné. Podstatou lékařství je vlastně vstupovat do celého řetězce příčin a následků, do procesů, které probíhají v lidském těle, a vnějším zásahem tyto procesy ovlivňovat, měnit jejich směr, působení atd. Zásah lékaře tak vlastně sám o sobě mění "přirozený běh věci" v lidském těle, zasahuje do komplexních vztahů příčin a následků. I v případě aktivního jednání lékaře, který zvolí určitý léčebný postup, je velmi obtížné, ba vyloučené stanovit, zda tento postup byl nade vše rozumnou pochybnost jedinou možnou příčinou škodlivého stavu, který nastal. O to obtížnější je to v případě opomenutí, kdy lékař nezvolí postup, který na základě soudobých a dostupných znalostí lékařství zvolit mohl a měl. Prokázat, že právě a pouze toto opomenutí tvoří se škodlivým důsledkem ničím nenarušený vztah, je v podstatě nemožné. V důsledku toho je výrazně oslabeno postavení poškozeného.“

Ústavní soud pak dále upozorňuje na doktrínu tzv. ztráty šance či "ztráty očekávání" (loss of chance, loss of expectation), využívanou v právních řádech common law, podle níž „soud poměřuje či odhaduje pravděpodobnost dosažení určitých šancí, pokud by byl zvolen určitý postup, a reflektuje tyto šance, zda jsou vyšší nebo nižší než ty, které by bylo možno očekávat při nenarušeném či řádném chodu věci. Jinak řečeno, vychází se z toho, jaké by v případě lékařského postupu lege artis byly statisticky šance (prognózy) na úplné vyléčení, úplné odvrácení smrti či prodloužení života pacienta o určitou dobu.“

Závěrem pak soud uvádí, že „vzhledem k tomu, že pojem příčinná souvislost není právními předpisy v České republice nijak definován, nic nebrání judikatuře českých soudů, aby požadavek "stoprocentně" prokazované příčinné souvislosti přehodnotila a

⁸³ Hamanová, L.: Prokazování příčinné souvislosti ve sporech o náhradu škody na zdraví způsobenou postupem lékaře non lege artis. Časopis zdravotnického práva a bioetiky [online], vyd. 2011 [cit. 17. 8. 2012]. Dostupné z: <http://www.ilaw.cas.cz/medlawjournal/index.php/medlawjournal/article/view/3/>.

⁸⁴ Usnesení Ústavního soudu ze dne 12. 8. 2008, sp. zn. I. ÚS 1919/08.

přijala adekvátnější a realističtější výklad "způsobení škody", který by vyrovnával slabší postavení poškozených. "

Vzhledem k tomu, že citované myšlenky Ústavního soudu byly vysloveny pouze jako obiter dictum (a postrádají tedy autoritativnost), nelze očekávat, že by měly zásadní vliv na dosavadní nazírání běžných soudů na problematiku prokazování příčinné souvislosti. Lze je tedy chápat spíše jako základ k další diskuzi a k případným úvahám o přehodnocení stávajícího přístupu tak, aby bylo dosaženo větší flexibility soudního rozhodování v jednotlivých kauzách ⁸⁵.

V rámci doktrinální definice příčinné souvislosti již bylo řečeno, že příčinná souvislost je dána i tehdy, jestliže vedle příčiny, která způsobila následek, působila i další, jiná příčina. Přitom je nerozhodné, jestli každá z těchto příčin byla jinak způsobitelná způsobit škodlivý následek sama o sobě nebo mohla tento následek přivodit jen ve vzájemném spolupůsobení s druhou příčinnou ⁸⁶. To je důležité zejména v situacích, kdy u postižené fyzické osoby existují již před zásahem určité predispozice, které se následně na vzniku nemajetkové újmy podílejí ⁸⁷. Ani z tohoto důvodu (byť by predispozice existovala třeba jen v latentní podobě) však nelze příčinnou souvislost vyloučit ⁸⁸. Jinými slovy, ke vzniku odpovědnosti za nemajetkovou újmu stačí, je-li porušení právní povinnosti jednou z příčin vzniku újmy na zdraví, *a to důležitou, podstatnou a značnou, a nelze ji vylučovat jen proto, že toto jednání či opomenutí dovršilo již stávající nepříznivý zdravotní stav poškozeného.*⁸⁹

Zbývá ještě dodat, že zjištění existence příčinné souvislosti je otázkou skutkovou, nikoli právní. Ačkoli se její zodpovězení často (zejména v medicínských sporech) neobejde bez znaleckého posudku, konečné posouzení vztahu příčiny a následku je vždy úkolem soudu. Soudní znalec může toliko poskytnout odborné podklady, z nichž soud při zjišťování skutkového stavu věci vychází ⁹⁰.

⁸⁵ Srov. Doležal, T., Doležal, A.: Otázky právní odpovědnosti zdravotnických pracovníků – několik úvah k aktuálním tématům. Právní rozhledy, 2010, č. 12, s. 436 – 440.

⁸⁶ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 173n.

⁸⁷ Někdy se hovoří o tzv. „působení na vadný základ“.

⁸⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 1962, sp. zn. 4 Cz 86/61.

⁸⁹ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 1990, sp. zn. 1 Cz 59/90.

⁹⁰ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1207.

4.2. Předpoklady vzniku odpovědnosti za majetkovou újmu (škodu)

Předpoklady vzniku občanskoprávní odpovědnosti za majetkovou újmu (škodu) vzniklou neoprávněným zásahem do práva na ochranu zdraví fyzické osoby podle § 16 ve spojení s § 420 n. obč. zák. jsou:

- porušení právní povinnosti (protiprávní úkon) nebo v případě zvláštní objektivní odpovědnosti zákonem kvalifikovaná událost vyvolávající škodu (škodní událost)
- škodlivý následek ve formě majetkové újmy – škody
- příčinná souvislost mezi protiprávním jednáním a škodlivým následkem
- zavinění (vyjma případů zvláštní objektivní odpovědnosti)

K protiprávnímu jednání a příčinné souvislosti již byl podán výklad v rámci předchozích kapitol. Protože je tento výklad bez dalšího použitelný i pro občanskoprávní odpovědnost za škodu na zdraví, bude další pozornost věnována pouze dvěma předpokladům, v nichž se tato odpovědnost liší od odpovědnosti za nemajetkovou újmu – tedy škodě a zavinění.

ad a) Škoda je právní doktrínou definována jako újma, která nastala v majetkové sféře poškozeného a která je objektivně vyjádřitelná všeobecným ekvivalentem, tj. penězi⁹¹. Sám občanský zákoník výslovnou definici pojmu škoda neobsahuje, ale vymezuje ji nepřímou, a to tak, že upravuje, co se nahrazuje (skutečná škoda a ušlý zisk).

V případě újmy na zdraví zakládá občanský zákoník poškozené osobě několik dílčích nároků upravených v ustanoveních § 442 až § 449. Patří mezi ně jednak nároky na náhradu škody ryze majetkové - náhrada za ztrátu na výdělků (§ 445 až § 447), náhrada za ztrátu na důchodu (§ 447a), náhrada účelných nákladů spojených s léčením (§ 449) a náhrada případné věcné škody (§ 443) – a jednak nároky na náhradu škody, která má povahu imateriální (Ústavním soudem označené jako „náhrada škody za

⁹¹ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1205.

nemateriální újmu“⁹²), představované tzv. bolestným a náhradou za ztížení společenského uplatnění (§ 444).

V případě bolestí a ztížení společenského uplatnění se tedy občanský zákoník od pojetí škody jako výhradně majetkové újmy poněkud odchýlil. Jako škodu zde konstruuje i újmu, která je ve své podstatě daleko spíše nemajetkovou újmou ve smyslu ochrany osobnosti než „pravověrnou škodou“ přesně vyčíslitelnou v penězích⁹³. Ve snaze tuto škodu objektivizovat a určit její finanční ekvivalent je pak podzákoným předpisem stanoven způsob, jakým se výše škody v konkrétních případech určuje, stejně jako výše, do které lze její náhradu poskytnout. To však nemění nic na tom, že se škoda na zdraví se ze své podstaty objektivizovat a exaktně kvantifikovat nedá, a nemůže být proto ani v pravém slova smyslu odškodněna.

Náhrada škody na zdraví při bolestech a ztížení společenského uplatnění tak tedy daleko spíše než k reparaci nebo restituci způsobené újmy směřuje k její finanční satisfakci a v právní rovině plní v podstatě stejnou funkci jako náhrada nemajetkové újmy v penězích⁹⁴. Tím spíše se jeví konstrukce těchto dvou nároků jako od sebe odlišných institutů podléhajících rozdílnému právnímu režimu přinejmenším jako nevhodná.

Uvedené závěry aktuálně potvrdil i Krajský soud v Brně⁹⁵, který uvedl, že „rozlišení náhrady škody a náhrady nemajetkové újmy je v občanském zákoníku *de lege lata* nedůsledné. V rámci náhrady škody jsou zákonodárcem poněkud nesystematicky zakotveny i nároky, týkající se újmy ryze nemajetkové, a to nároky na bolestné a náhradu za ztížení společenského uplatnění (§ 444 odst. 1 obč. zák.) a na jednorázovou náhradu při úmrtí blízké osoby (§ 444 odst. 3 obč. zák.). V rámci ochrany osobnosti se řeší náhrada újmy nemajetkové, přičemž ohledně odpovědnosti za škodu způsobenou neoprávněným zásahem do osobnostních práv zákon odkazuje na ustanovení o náhradě škody (§ 16 obč. zák.).

⁹² Nález Ústavního soudu ze dne 4. 5. 2005, sp. zn. Pl ÚS 16/04.

⁹³ Cepl, V. ml.: Wergeld III – jak dál? Jiné právo [online], vyd. 23. 6. 2008 [cit. 18. 8. 2012]. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.cz/2008/06/wergeld-iii-jak-dl.html>.

⁹⁴ Srov. Doležal, A., Kameníková, H.: Finanční satisfakce v případě zásahu do osobnostního práva na fyzickou integritu (první část). Časopis zdravotnického práva a bioetiky, 2011, č. 33, s. 58-68.

⁹⁵ Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 8. 8. 2009, sp. zn. 24 C 23/2009.

Koncepce bolestí a ztížení společenského uplatnění odlišně od nemajetkové újmy přitom není problémem pouze teoretického charakteru, ale závažné důsledky přináší i pro aplikační praxi. Právní podmínky pro uplatnění obou nároků jsou totiž značně rozdílné, a to jako v rovině práva hmotného (charakter odpovědnosti, jistota či pouhá reálná možnost vyvolání následku, účel náhrady či promlčecí doba), tak i práva procesního (rozdílná věcná příslušnost soudů, rozdíl v soudních poplatcích)⁹⁶. To v praxi způsobuje nemalé problémy a nesystematičnost zákonné úpravy je zejména v poslední době podrobována značné kritice⁹⁷. Největší otazníky přitom vyvolává možnost uplatnit v důsledku jediného zásahu do práva na ochranu zdraví souběžně oba nároky, tj. jak odškodnění bolestí a ztížení společenského uplatnění z titulu náhrady škody, tak přiměřené zadostiučinění v penězích z titulu ochrany osobnosti.

K současnému stavu se kriticky vyjádřil i Ústavní soud v již citovaném nálezu⁹⁸, když uvedl, že „z legislativního hlediska by bylo správnější opustit stávající pojetí škody jako majetkové újmy a pokládat za škodu i újmu vzniklou působením na tělesnou a duchovní integritu poškozeného“. Přihlásil se tak k doktrinálním myšlenkám uvedeným v Principech evropského deliktního práva (tzv. PETL⁹⁹), které definují škodu jako majetkovou i nemajetkovou újmu způsobenou zákonem chráněnému zájmu¹⁰⁰.

Dle těchto principů se v případě újmy na zdraví (v PETL označované jako osobní újma – personal injury¹⁰¹) odškodňuje škoda majetková i nemajetková. Nahraditelná majetková škoda je dle čl. 10:201 definována jako zmenšení majetku poškozeného způsobené škodní událostí. V případě újmy na zdraví (osobní újmy) pak

⁹⁶ M. Ryška: Kočka má devět životů, kolik zdraví má člověk? Jiné právo [online], vyd. 21. 11. 2008 [cit. 16. 8. 2012]. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.com/2008/11/michal-ryka-koka-m-devt-ivot-kolik.html>.

⁹⁷ Srov. např. diskusi pod příspěvky k souvisejícím tématům na právním blogu Jiné právo [online]. Dostupné z: <http://www.jinepravo.blogspot.cz>.

⁹⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 4. 5. 2005, sp. zn. Pl ÚS 16/04.

⁹⁹ Principles of European Tort Law. European Group on Tort Law. Dostupné z: <http://www.egtl.org/Principles/index.htm>.

¹⁰⁰ Čl. 2:101 PETL.

¹⁰¹ Srov. čl. 10:202 odst. 1 PETL, dle kterého „osobní újma zahrnuje újmu fyzickému a duševnímu zdraví dosahující míry uznatelné nemoci.“

majetková škoda zahrnuje ztrátu na příjmu, zhoršení schopnosti vydělávat (i když není spojena s žádnou ztrátou na příjmu) a přiměřené výdaje, jako např. náklady na lékařskou péči (čl. 10:202 odst. 2). Škoda nemajetková pak odpovídá utrpení poškozeného a zhoršení jeho tělesného nebo duševního zdraví (čl. 10:301 odst. 3). Jestliže dojde k úmrtí nebo velmi vážnému zranění poškozeného, může nárok na náhradu nemajetkové škody vzniknout také osobám, které mají k poškozenému blízký vztah (čl. 10:301 odst. 1). Při stanovení výše náhrady by pak měly být pro objektivně podobné újmy přiznávány srovnatelné částky (čl. 10:301 odst. 3).

Tyto principy, i když mají základ v soukromé iniciativě ¹⁰², mají významný dopad na legislativu evropských států, které se postupně tomuto pojetí přizpůsobují ¹⁰³. Není tedy pochyb o tom, že mohou sloužit jako inspirační zdroj také pro české zákonodárce.

Nový občanský zákoník se k Principům evropského deliktního práva skutečně hlásí a myšlenky v nich obsažené do jisté míry reflektuje. Lze však konstatovat, že v oblasti úpravy majetkové a nemajetkové újmy zůstává v porovnání s PETL stále jen na půli cesty. Nepochybným krokem vpřed je to, že nový zákoník **sjednucuje právní režim náhrady obou typů újmy do společné úpravy**. Činí tak v § 2894 odst. 2, podle kterého má-li škůdce povinnost odčinit nemajetkovou újmu poskytnutím zadostiučinění, posoudí se tato povinnost obdobně podle ustanovení o povinnosti nahradit škodu. Důvodová zpráva ¹⁰⁴ pak tuto změnu odůvodňuje snahou „rozejít se zcela s pojetím institutu náhrady škody v duchu primitivního materialismu, podle něhož se poškozenému hradí výlučně škoda majetková“. **Přesto jsou zde ale škoda a nemajetková újma stále chápány jako dva oddělené právní instituty**. Vyplývá to i z

¹⁰² Spolu s dalšími „soukromoprávními kodifikacemi“ bývají zařazovány do kategorie spontánní europeizace práva. Srov. Vlasák, M.: Náhrada nemajetkové újmy v Principech Evropského deliktního práva (PETL) a v návrhu občanského zákoníku. Právnícké fórum [online], vyd. 30. 4. 2009 [cit. 19. 8. 2012], dostupné z: [http://www.pravnickeforum.cz/archiv/dokument/doc-d33489v42933-nahrada-nemajetkove-ujmy-v-principech-evropskeho-deliktneho-pr/?search_query=%20\\$type=12](http://www.pravnickeforum.cz/archiv/dokument/doc-d33489v42933-nahrada-nemajetkove-ujmy-v-principech-evropskeho-deliktneho-pr/?search_query=%20$type=12). Publikováno v časopise Jurisprudence, 2009, č. 4.

¹⁰³ Nález Ústavního soudu ze dne 4. 5. 2005, sp. zn. Pl ÚS 16/04

¹⁰⁴ Důvodová zpráva k zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Olomouc: ANAG, 2012. Dostupné z: http://www.anag.cz/Files/file/duvodova_obcz.pdf.

§ 2894, podle kterého se zásadně hradí pouze majetková škoda (*újma na jmění*) a újma nemajetková jen, stanoví-li to zvlášť zákon. Naproti tomu PETL chápe majetkovou a nemajetkovou újmu jednotně, tj. jako jeden jediný právní institut - škodu (srov. čl. 2:101).

Nový občanský zákoník mění také nazírání na bolesti a ztížení společenského uplatnění jako na majetkovou škodu, a nově je pojímá jako újmu nemajetkovou (srov. § 2595 a § 2958). Zcela zásadní změnu pak přináší do úpravy náhrady těchto újem. Opouští metodu odškodňování újmy na zdraví podle sazebníku stanoveného podzákoným předpisem a určování výše náhrad přenechává na volné úvaze soudů. V § 2958 je pouze stanoveno, že při ublížení na zdraví musí peněžitá náhrada „plně vyvážit vytrpěné bolesti a další nemajetkové újmy poškozeného“ stejně jako případné ztížení jeho společenského uplatnění. Nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti.

ad 2) Poslední předpokladem vzniku obecné občanskoprávní odpovědnosti za majetkovou újmu je existence zavinění. Protože občanský zákoník ani jiné soukromoprávní předpisy definici zavinění neobsahují, vychází se při jeho vymezení z definice obsažené v trestním právu.

Zaviněním se rozumí vnitřní (psychický) vztah škůdce ke skutečnostem, které zakládají právní odpovědnost¹⁰⁵, tedy k vlastnímu protiprávnímu jednání a ke škodě, která v důsledku tohoto jednání vznikla. V nauce jsou rozlišovány dvě vnitřní složky zavinění - složka vědění (intelektuální, rozumová) a složka volní (určovací). Podle přítomnosti těchto složek v konkrétním případě se rozeznávají dva základní typy zavinění - úmysl (*dolus*) a nedbalost (*culpa*). Oba typy zavinění je možné dále dělit, a to na úmysl přímý a nepřímý, a nedbalost vědomou a nevědomou.

O úmysl přímý se jedná v případě, kdy škůdce věděl, že svým protiprávním jednáním může způsobit škodu a zároveň jí také způsobit chtěl. O úmysl nepřímý pak v případě, kdy škůdce věděl, že svým protiprávním jednáním může způsobit škodu a pro případ, že ji způsobí, s tím byl srozuměn. Srozumění je pak vykládáno tak, že škůdce nepočítal s žádnou konkrétní okolností, která by následku, jenž si představoval jako možný, mohla zabránit¹⁰⁶, jinými slovy byl s případným vznikem škody smířen¹⁰⁷.

¹⁰⁵ Modifikovaně Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 208.

¹⁰⁶ Modifikovaně Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 218.

Pokud jde o vědomou nedbalost, je dána tehdy, jestliže škůdce věděl, že svým protiprávním jednáním může způsobit škodu, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že ji nezpůsobí. V případě nevědomé nedbalosti škůdce sice nevěděl, že může svým jednáním způsobit škodu, ale vzhledem k okolnostem a svým osobním poměrům to vědět měl a mohl.

Ke vzniku obecné odpovědnosti za majetkovou újmu postačí, pokud je naplněn předpoklad zavinění ve formě nevědomé nedbalosti, přičemž zavinění v této formě je presumováno¹⁰⁸. To znamená, že pokud se chce škůdce odpovědnosti zprostit (tj. vyvinít se, exkulповat), musí prokázat, že škodu nezavinil.

Ačkoli je forma zavinění (úmysl či nedbalost) pro vznik odpovědnosti za škodu v drtivé většině případů irelevantní¹⁰⁹, svůj význam může mít z hlediska uplatnění některých dalších ustanovení občanského zákoníku. Při škodě na zdraví se bude jednat zejména o ustanovení § 450 obč. zák. (moderační právo soudu), jehož aplikace je v případě úmyslně způsobené škody vyloučena.

Míra zavinění původce neoprávněného zásahu je pak dle Ústavního soudu^{110 111} také jedním z hlavních kritérií, ke kterým je třeba přihlížet při stanovení výše náhrady škody na zdraví, konkrétně náhrady za ztížení společenského uplatnění.

Zavinění je nezbytným předpokladem vzniku obecné, tzv. subjektivní odpovědnosti za škodu (§ 420 obč. zák.). V občanském zákoníku jsou však taxativně uvedeny také případy odpovědnosti zvláštní, kdy zavinění jako nezbytná podmínka založení odpovědnosti odpadá. Jedná se o případy tzv. objektivní odpovědnosti neboli odpovědnosti za výsledek (odpovědnosti bez zavinění, přísné odpovědnosti). V takových případech nese osoba odpovědnost za protiprávní jednání někoho jiného či

¹⁰⁷ Srov. § 15 odst. 2 zák. č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku.

¹⁰⁸ Presumováno je pouze zavinění ve formě nevědomé nedbalosti. Úmysl škůdce (resp. odpovědné osoby) či vědomou nedbalost musí poškozený vždy dokazovat.

¹⁰⁹ Výjimku v tomto směru představují ustanovení § 423 a § 424 obč. zák., kde je vznik odpovědnosti za škodu podmíněn zaviněním ve formě úmyslu. Podle § 423 „Kdo se uvede vlastní vinou do takového stavu, že není schopen ovládnout své jednání nebo posoudit jeho následky, je povinen nahradit škodu v tomto stavu způsobenou.“ Dle § 424 „Za škodu odpovídá i ten, kdo ji způsobil úmyslným jednáním proti dobrým mravům“.

¹¹⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 29. 9. 2005, sp. zn. III. ÚS 350/03.

¹¹¹ Nález Ústavního soudu ze dne 16. 10. 2007, sp. zn. Pl. ÚS 50/05.

za objektivně vzniklý protiprávní stav (škodní událost), ačkoli škodu sama nezavinila. V závislosti na tom, zda zákon takové osobě umožňuje, aby se ze stanovených důvodů své odpovědnosti zprostila, je dále možné rozlišovat objektivní odpovědnost s přípuštěním liberačních důvodů a objektivní odpovědnost bez možnosti liberace, tj. objektivní odpovědnost absolutní. Z hlediska škody na zdraví bude zřejmě nejčastěji uplatňovanou objektivní odpovědností odpovědnost za škodu způsobenou okolnostmi, které mají původ v povaze věci použité k plnění závazku (§ 421 obč. zák.) a odpovědnost způsobenou provozem dopravních prostředků (§ 427 obč. zák.).

Aby bylo možné u konkrétní fyzické nebo právnické osoby dovést obecnou odpovědnost za škodu na zdraví, je nutné, aby taková osoba měla způsobilost k zaviněným protiprávním úkonům, neboli tzv. deliktní způsobilost¹¹².

Fyzická osoba za předpokladu, že není postižena duševní poruchou, nabývá deliktní způsobilosti v plném rozsahu dosažením zletilosti. Za určitých podmínek, však může mít způsobilost k zvinění jak nezletilá fyzická osoba, tak i osoba stížená duševní poruchou. Podle § 422 obč. zák. je tomu tak tehdy, jestliže jsou tyto osoby v konkrétním případě schopné ovládnout své jednání a posoudit jeho následky. Jestliže však v daném případě prokáží, že ovládnout své jednání ani posoudit jeho následky nemohly, za způsobenou škodu neodpovídají a odpovědnost se přesouvá na toho, kdy byl povinen nad nimi vykonávat dohled.

Deliktní způsobilost právnické osoby vzniká (na rozdíl od osob fyzických) již okamžikem jejího vzniku. Z povahy věci však nelze zavinění jakožto psychický vztah zkoumat přímo u samotné právnické osoby, nýbrž pouze u lidí – fyzických osob, jejichž prostřednictvím právnická osoba jedná (osobně nebo v zastoupení)¹¹³. Pokud je na straně těchto osob (statutárních orgánů nebo zástupců) dáno zavinění, je naplněn předpoklad vzniku obecné odpovědnosti za škodu přímo u právnické osoby. Rovněž

¹¹² Právní teorie definuje deliktní způsobilost jako způsobilost vlastními zaviněnými protiprávními úkony založit svou odpovědnost. Srov. Knappová, M., Švestka, J. a kol.: Občanské právo hmotné, svazek I. Třetí aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI Publishing, s. r. o., 2002, s. 167.

¹¹³ Knappová, M. a kol.: Občanské právo hmotné 2. Díl třetí: závazkové právo, 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI, a. s., 2005, s. 466.

právnícká osoba se pak může odpovědnosti za škodu zprostit (exkulповat), a to pokud prokáže, že na straně těch, kteří za ní jejím jménem jednali, zavinění chybělo¹¹⁴.

Od vlastního (tj. osobního) protiprávního jednání právnické osoby je pak třeba odlišovat zaviněné protiprávní jednání osob, které právnická osoba použila při výkonu své činnosti (§ 420 odst. 2 obč. zák.). I v tomto případě sice právnická osoba za škodu způsobenou těmito osobami odpovídá, nejedná se však o odpovědnost za vlastní jednání právnické osoby, ale o odpovědnost za škodu způsobenou někým jiným (srov. výklad o nepřímém původcovství v následující kapitole).

4.3. Subjekty občanskoprávní odpovědnosti

Zatímco subjektem (nositelem) práva na ochranu zdraví může být výhradně fyzická osoba, původcem neoprávněného zásahu do tohoto práva (tj. jeho rušitelem) může být osoba fyzická i osoba právnická (včetně státu). Jak fyzická tak právnická osoba tedy mohou být subjekty občanskoprávní odpovědnosti za nemajetkovou a majetkovou újmu, která v důsledku takového zásahu vznikla, a to buď z pozice přímých, nebo nepřímých původců.

4.3.1. Přímý a nepřímý původce zásahu

Přímým původcem zásahu je osoba, která se neoprávněného zásahu do práva na ochranu zdraví (resp. všech dalších dílčích osobnostních práv), dopustila vlastním konáním či opomenutím, a nese za něj rovněž vlastní právní odpovědnost.

Nepřímým původcem zásahu je naopak osoba, která za neoprávněný zásah do práva na ochranu zdraví odpovídá na základě ustanovení § 420 odst. 2 obč. zák, dle kterého je škoda „způsobena právnickou osobou, anebo fyzickou osobou, když byla způsobena při jejich činnosti těmi, které k této činnosti použili. Tyto osoby pak samy za škodu takto způsobenou podle tohoto zákona neodpovídají; jejich odpovědnost podle pracovněprávních předpisů není tím dotčena.“ Stejně pravidlo se na základě analogie

¹¹⁴ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1211.

uplatní i pro odpovědnost za nemajetkovou újmu (§ 420 odst. 2 obč. zák. ve spojení s § 853 obč. zák.).

Nepřímým původcem zásahu je dále též provozovatel dopravního prostředku, jehož provozem byla škoda způsobena (§ 427 obč. zák.). I zde je pak přípustná analogie podle § 853 obč. zák., a uvedené ustanovení lze tedy aplikovat i na případy vzniku nemajetkové újmy. Slovy Nejvyššího soudu ¹¹⁵: „*Je-li třeba připustit při určení odpovědné osoby za nemajetkovou újmu, již utrpěla na své osobnosti fyzická osoba, analogické užití ustanovení § 420 odst. 2 obč. zák., neexistuje, podle názoru dovolacího soudu, argument, který by vylučoval analogické užití § 427 a násl. obč. zák. při určení odpovědné osoby za zásah proti osobnosti fyzické osoby vyvolaný zvláštní povahou provozu dopravních prostředků. Obdobně jako v případě úvahy, že za škodu způsobenou tímto provozem odpovídá provozovatel vozidla, je třeba vycházet z toho, že za nemajetkovou újmu, způsobenou osobnosti fyzické osoby tímto provozem, analogicky nutně odpovídá též tento provozovatel.*“

Osobami použitými k určité činnosti fyzické či právnické osoby budou nejčastěji její zaměstnanci či osoby vykonávající danou činnost na základě dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr podle zákoníku práce. Může se ale jednat i osoby jednající např. na základě smlouvy či jednorázového příkazu.

Typickým nepřímým původcem zásahu do práva na ochranu zdraví je zdravotnické zařízení, jehož zaměstnanec (příp. jiná použitá osoba) svým protiprávním jednáním bezprostředně poškodil či ohrozil zdraví fyzické osoby (pacienta). Nepřímým původcem zásahu však může být také např. autodopravce, jímž najatý řidič způsobil při služební cestě dopravní nehodu se zraněním třetích osob, stavebník, jehož zaměstnanci způsobili zdravotní újmu další osobě v průběhu stavebních prací apod. Osoba použitá k určité činnosti pak odpovídá pouze té právnické či fyzické osobě, která jí ke své činnosti použila a přímo odpovědným subjektem se stává pouze v případě excesu.

Zda jsou dány předpoklady k dovození závěru o nepřímém původcovství zásahu, bude vždy záviset na okolnostech konkrétního případu. Podmínky, za kterých lze vyvodit odpovědnost osoby jako nepřímého původce, formuloval Nejvyšší soud ¹¹⁶ takto:

¹¹⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 9. 2008, sp. zn. 30 Cdo 999/2007.

¹¹⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2007, sp. zn. 30 Cdo 1293/2007.

*"Jestliže neoprávněný zásah do osobnosti byl způsoben někým, kdo byl použit právníkem osobou (nebo jinou fyzickou osobou) k realizaci činnosti této právníkové osoby (nebo jiné fyzické osoby), kdy **určujícím je existence místního, časového a věcného vztahu k plnění činnosti** takové osoby, pak v těchto případech občanskoprávní sankce podle § 13 obč. zák. postihují samotnou právníkem (nebo jinou fyzickou osobu) ve smyslu analogie § 420 odst. 2 obč. zák. ve spojení s § 853 téhož zákona."*

Na toto rozhodnutí pak Nejvyšší soud navázal rozsudkem ¹¹⁷, v němž uvedl, že *„Je-li na základě zhodnocení všech okolností konkrétního případu – především z hlediska místního, časového a věcného vztahu k plnění činnosti – na místě závěr, že se činnost použité osoby již neděla v rámci pověřením vymezené činnosti, ale šlo o vybočení (exces) z tohoto rámce, tedy o jednání za jiného z vlastní iniciativy a ve vlastním zájmu, postihují občanskoprávní sankce podle ustanovení § 13 obč. zák. přímo tuto použitou osobu.“*

Excesem (tj. vybočením z realizace činnosti právníkové či fyzické osoby, která zaměstnanci pro svou činnost použila) přitom není každé chování použité osoby, kterým způsobila škodu nebo nemajetkovou újmu, a to ani takové, které by dokonce naplňovalo skutkovou podstatu trestného činu ¹¹⁸. Ke stejnému závěru došel i Nejvyšší soud v již citovaném rozhodnutí ¹¹⁹, když se ztotožnil s tvrzením že *„za okolnost vylučující odpovědnost žalované nelze považovat skutečnost, že jednání J. Š. bylo kvalifikováno jako trestný čin“*.

Stejně tak není excesem ani chování zaměstnance, kterým porušil bezpečnostní předpisy či výslovné pokyny zaměstnavatele. Nejvyšší soud ¹²⁰ to dovedl ve věci, kde byla újma na zdraví způsobena zaměstnancem při manipulaci s mostovým jeřábem. Soud uvedl, že z *„Z hlediska odpovědnosti žalovaného za uvedenou škodu soud nepovažoval za rozhodující, že P. Š. porušil bezpečnostní předpisy, o kterých byl poučen, i pokyny zaměstnavatele, že nesmí používat jeřáb ani jinou zvedací techniku.“*

¹¹⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31.1.2008, sp. zn. 30 Cdo 2092/2007.

¹¹⁸ Srov. Knap, K., Švestka, J. a kol.: Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2004, s. 170.

¹¹⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2007, sp. zn. 30 Cdo 1293/2007.

¹²⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 5. 2012, sp. zn. 21 Cdo 418/2011.

Určujícím při dovození odpovědnosti nepřímého původce zásahu je tedy skutečnost, zda škůdce svým jednáním (byť jinak neadekvátním) sledoval z objektivního i subjektivního hlediska plnění svých pracovních povinností, tedy, zda objektivně i subjektivně šlo o činnost konanou pro zaměstnavatele, v jeho prospěch či v jeho zájmu. Je-li v konkrétním případě na místě závěr, že činnost použité osoby se již neděla v rámci činnosti právnické (fyzické) osoby, nebo v jejím zájmu ¹²¹, ale v zájmu někoho jiného, jedná se o exces a nastupuje přímá odpovědnost jednající osoby.

I v případě nepřímého původce zásahu pak musí být naplněny předpoklady vzniku odpovědnosti stanovené občanským zákoníkem. Pokud je tedy ke vzniku odpovědnosti za neoprávněný zásah do práva na ochranu zdraví vyžadováno zavinění (tj. v případě obecné odpovědnosti za škodu), je třeba, aby byla tato fyzická či právnická osoba k zavinění způsobilá (srov. výklad o delikt ní způsobilosti v kap 4. 2.).

4.3.2. Společná odpovědnost

Pokud se neoprávněného zásahu do práva na ochranu zdraví dopustí více osob, je třeba zvážit, zda za jejich jednání v daném případě nepřichází v úvahu společná odpovědnost. I v takovém případě je přitom třeba rozlišovat mezi újmou nemajetkovou a újmou majetkovou.

Ačkoli se v rozhodovací praxi objevují i jiné názory ¹²², podle doktríny ¹²³ je v případě vzniku nemajetkové újmy společná odpovědnost rušitelů práva vyloučena. Z hmotněprávního hlediska se tedy nejedná o společnou odpovědnost, ale odpovědnostní vztah vzniká pro každého z původců zásahu samostatně.

Jiná je situace, pokud neoprávněným zásahem do práva na ochranu zdraví vznikne škoda. V takovém případě se uplatní ustanovení § 438 odst. 1 obč. zák. dle kterého „Způsobí-li škodu více škůdců, odpovídají za ni společně a nerozdílně (odst. 1).

¹²¹ Švestka, J., Spáčil, J., Škárková, M., Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1211.

¹²² Srov. např. rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 19. 10. 2006, č. j. 15 C 5/2005-123.

¹²³ Knap, K., Švestka, J. a kol.: Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2004, s. 167.

V odůvodněných případech může soud rozhodnout, že ti, kteří škodu způsobili, odpovídají za ni podle své účasti na způsobení škody.“ (odst. 2)

Není přitom rozhodné, zda jedna a táž škoda vznikla společnou kumulativní činností více škůdců (v takovém případě jde o tzv. spoluzavinění) nebo činností více škůdců na sobě vzájemně nezávislou, která však souběžně vedla ke vzniku téže škody (tzv. souběžné - konkurenční zavinění) ¹²⁴.

Ze znění ustanovení § 438 vyplývá, že společná odpovědnost škůdců může být dvojího druhu, a to buď odpovědnost společná a nerozdílná – solidární (odst. 1), nebo odpovědnost dílčí - dělená, individuální (odst. 2). Jako pravidlo přitom občanský zákoník stanoví uplatnění odpovědnosti solidární, to znamená, že poškozený se může domáhat náhrady celé škody na kterémkoliv z odpovědných subjektů. Dělená odpovědnost pak připadá v úvahu pouze jako výjimka z tohoto pravidla, a to jedině v odůvodněných případech. V takovém případě pak každý ze škůdců odpovídá za způsobenou škodu jen podle své individuální účasti na jejím způsobení. Při stanovení poměru, ve kterém škůdci za škodu odpovídají, je v případě subjektivní odpovědnosti za škodu rozhodujícím kritériem míra zavinění, u objektivní odpovědnosti pak rozhoduje míra a závažnost účasti na způsobené škodě ¹²⁵.

5. Občanskoprávní prostředky ochrany zdraví

Občanské právo poskytuje fyzické osobě hned celou škálu právních prostředků, které může v případě neoprávněného zásahu do svých osobnostních práv využít. V souladu s právní teorií ¹²⁶ je lze rozdělovat na prostředky obecné - tedy takové, které se neomezují pouze na ochranu osobnosti fyzické osoby, ale uplatní se i při ochraně kterýchkoli jiných subjektivních práv - a prostředky zvláštní (specifické), které občanský zákoník upravuje právě jen v souvislosti s ochranou osobnosti.

¹²⁴ Knappová, M. a kol.: Občanské právo hmotné 2. Díl třetí: závazkové právo, 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI, a. s., 2005, s. 468.

¹²⁵ Švestka, J., Spáčil, J., Škárková, M., Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1272.

¹²⁶ Knap, K., Švestka, J. a kol.: Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2004, s. 171.

Mezi obecné prostředky ochrany subjektivních práv patří ochrana soudní (§ 4 obč. zák.), ochrana poskytovaná příslušným orgánem státní správy (§ 5 obč. zák.) a ochrana svépomocí (§ 6 obč. zák.), přičemž v rámci ochrany soudní je pak dále rozlišována ochrana poskytovaná před zahájením řízení, ochrana prostřednictvím předběžných opatření, ochrana prostřednictvím jiných žalob a ochrana prostřednictvím žaloby na náhradu škody.

Zvláštní (speciální) občanskoprávní prostředky ochrany osobnosti jsou pak demonstrativně vyjmenovány v § 13 obč. zák. a patří mezi ně nárok na upuštění od neoprávněných zásahů (nárok zdržovací), nárok na odstranění následků těchto zásahů (nárok odstraňovací) a nárok na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění.

Pro zajištění efektivní ochrany nedotknutelnosti práva na ochranu zdraví (stejně jako dalších osobnostních práv) má v občanskoprávní sféře největší význam ochrana soudní (petitorní), a to jak obecná - prostřednictvím žaloby na náhradu škody, tak zvláštní – prostřednictvím žalob na ochranu osobnosti.

5.1. Žaloby na ochranu osobnosti

Právní prostředky ochrany osobnosti zakotvené v § 13 obč. zák. má fyzická osoba k dispozici, pokud jí neoprávněným zásahem do práva na ochranu zdraví vznikne nemajetková újma, tedy újma na osobnosti v její fyzické a morální integritě. Dle odstavce 1 tohoto ustanovení „Fyzická osoba má právo se zejména domáhat, aby bylo upuštěno od neoprávněných zásahů do práva na ochranu osobnosti, aby byly odstraněny následky těchto zásahů a aby jí bylo dáno přiměřené zadostiučinění.“ Dle odstavce 2 „pokud by se nejevilo postačujícím zadostiučinění podle odstavce 1 zejména proto, že byla ve značné míře snížena důstojnost fyzické osoby nebo její vážnost ve společnosti, má fyzická osoba též právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích.“ Dle odstavce 3 pak „výši náhrady podle odstavce 2 určí soud s přihlédnutím k závažnosti vzniklé újmy a k okolnostem, za nichž k porušení práva došlo.“

Občanský zákoník tedy upravuje tento katalog instrumentů směřujících k zajištění právní ochrany fyzické osoby dotčené neoprávněným zásahem do jejích osobnostních práv:

- **zdržovací nárok** (nárok na to, aby bylo upuštěno od neoprávněných zásahů)
- **odstraňovací nárok** (nárok na odstranění následků těchto zásahů)
- **satisfakční nárok** (nárok na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění), a to ve formě **morální**, nebo - pokud by se takové zadostiučinění jevílo nepostačujícím – ve formě **relutární** (tj. ve formě náhrady nemajetkové újmy v penězích).

Tyto hmotněprávní nároky pak ve sféře procesního práva nabývají podobu tzv. žalob na ochranu osobnosti, tedy žaloby zdržovací (negatorní), žaloby odstraňovací (restituční) a žaloby satisfakční.

Z dikce ustanovení § 13 vyplývá, že instrumenty zde uvedené jsou stanoveny pouze demonstrativně (srov. formulaci: Fyzická osoba má právo se „zejména“ domáhat...). K ochraně osobnosti tedy mohou být využity i další právní prostředky, jako např. nárok určovací, tj. nárok na určení, že se jistým způsobem neoprávněně zasáhlo do osobnostní sféry oprávněné osoby, nebo nárok na určení nepravdivosti určitého výroku (ten se ovšem netýká práva na ochranu zdraví). V takovém případě však nejde o určovací žaloby podle § 80 písm. c) OSŘ a oprávněná osoba tedy nemusí prokazovat naléhavý právní zájem na takové určení¹²⁷.

Smyslem existence všech uvedených právních prostředků je co nejúplněji a nejúčinněji zabezpečit respektování a ochranu osobnosti fyzické osoby jako celku. K naplnění tohoto cíle je v konkrétním případě a za splnění zákonných podmínek možné použít každý z těchto prostředků jak samostatně, tak i v kombinaci s ostatními.

5.1.1. Zdržovací nárok

Zákonnou podmínkou pro uplatnění žaloby zdržovací (negatorní) je, aby neoprávněný zásah (který musí mít vždy konkrétní podobu) trval, popř. aby existovalo bezprostřední nebezpečí jeho uskutečnění či opakování v budoucnu. Pokud tedy byl neoprávněný zásah ukončen a již nehrozí nebezpečí jeho opakování, je zdržovací žaloba

¹²⁷ Holub, M. a kol.: Občanský zákoník: komentář. 1. svazek, § 1 – 487. 2. aktualizované a doplněné vydání, Praha: Linde, 2003, s. 84.

vyloučena¹²⁸. Vyhoví-li soud žalobnímu návrhu, vysloví, že žalovaný je povinen zdržet se dalších neoprávněných zásahů do práva na ochranu osobnosti, přičemž tato povinnost platí i pro budoucnost.

Z hlediska práva na ochranu zdraví, lež o uplatnění zdržovacího nároku uvažovat zejména v situacích, kdy je fyzická osoba dlouhodobě či opakovaně vystavována určitým vlivům, které mají negativní vliv na její zdraví. Takovým případem se zabýval např. Vrchní soud v Praze¹²⁹ ve věci žalobce, který (společně s dalšími osobami) spatřoval porušení do práva na ochranu zdraví v tom, že byl jako vězeň dlouhodobě vystavován účinkům tzv. pasivního kouření.

Negatorní žalobu by dle mého názoru bylo možné použít i jako prostředek ochrany před nadměrným hlukem či jinými imisemi překračujícími povolené hygienické limity. I v takových skutečnostech lze totiž spatřovat neoprávněný zásah do práva na ochranu zdraví¹³⁰, a to ať už spáchaný aktivním jednáním, nebo opomenutím určitého jednání (např. nečinností provozovatele komunikace, který odmítá přijmout protihluková opatření)¹³¹. V této souvislosti je třeba připomenout, že neoprávněný zásah nemusí spočívat pouze v poškození, ale postačí i pouhé ohrožení zdraví fyzické osoby.

5.1.2. Odstraňovací nárok

Žalobu odstraňovací (restituční) lze použít v případě, že trvá nepříznivý následek neoprávněného zásahu (i když tento neoprávněný zásah sám již pominul), a že je vůbec možné takový následek odstranit. Cílem sledovaným touto žalobou, je tedy v podstatě navrácení do stavu, který existoval před tím, než bylo do určité osobnostní hodnoty neoprávněně zasazeno. Pokud soud žalobě vyhoví, uloží původci zásahu pozitivní povinnost, aby něco konkrétně vykonal, a tak alespoň částečně obnovil stav existující

¹²⁸ Holub, M. a kol.: Občanský zákoník: komentář. 1. svazek, § 1 – 487. 2. aktualizované a doplněné vydání, Praha: Linde, 2003, s. 85.

¹²⁹ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 17. 7. 2008, č. j. 1 Co 238/2008-123.

¹³⁰ Srov. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 9. 12. 1994 ve věci López Ostra proti Španělsku.

¹³¹ Soukromoprávní prostředky ochrany před hlukem. Ekologický právní servis [online], vyd. 21. 7. 2011 [cit. 22. 8. 2012]. Dostupné z: <http://www.eps.cz/poradna/kategorie/hluk/rada/soukromopravni-prostredky-ochrany-pred-hlukem>.

v době před neoprávněným zásahem¹³².

Z hlediska práva na ochranu zdraví je možnost uplatnění odstraňovací žaloby spíše teoretická a někdy se dokonce objevují názory, že její využití je v takovém případě zcela vyloučeno. Dle mého názoru však za určitých specifických okolností může své uplatnění nalézt i zde.

Lze si například představit situaci, kdy bude u pacienta bez jeho informovaného souhlasu (a tudíž protiprávně) provedena vazektomie (tj. tzv. mužská sterilizace) v důsledku čehož ztratí schopnost počít vlastní potomky. Taková sterilizace je závažným zásahem do práva na ochranu zdraví pacienta, jakož i jeho dalších dílčích osobnostních práv¹³³, je však relativně vratným výkonem, jehož následky lze chirurgickou cestou do určité míry odstranit. Neoprávněným zásahem zde bude samotný operační zákrok, nepříznivým následkem pak ztráta plodnosti. V tomto teoretickém případě by pak dle mého názoru mohla být restituční žaloba, kterou by se pacient domáhal provedení operačního výkonu směřujícího k obnovení jeho plodnosti (tzv. refertilizaci) přípustná.

5.1.3. Nárok na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění

Také v případě žaloby satisfakční je nutné, aby nepříznivý následek neoprávněného zásahu do práva na ochranu osobnosti, resp. zdraví, již vznikl. Jsou-li přitom v konkrétním případě splněny všechny zákonem stanovené předpoklady, soud má nejen právo, ale zároveň také povinnost žalobě na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění vyhovět, jinými slovy na straně postižené fyzické osoby se jedná o právní nárok.

Zákon rozeznává dvě formy přiměřeného zadostiučinění – satisfakci morální a satisfakci reutární (majetkovou, materiální). Obě tyto formy přitom sledující cíl přiměřeně, tj. s ohledem na okolnosti konkrétního případu odpovídajícím a zároveň účinným způsobem zmírnit nepříznivý následek neoprávněného zásahu, tj.

¹³² Holub, M. a kol.: Občanský zákoník: komentář. 1. svazek, § 1 – 487. 2. aktualizované a doplněné vydání, Praha: Linde, 2003, s. 85.

¹³³ K tomu srov. např. usnesení Ústavního soudu ze dne 30. 5. 2012, sp. zn. II. ÚS 3894/11.

nemajetkovou újmu vzniklou na osobnosti fyzické osoby¹³⁴. Cílem přiměřeného zadostiučinění tedy není nahradit (reparovat) vzniklou nemajetkovou újmu (která je ve své podstatě nenahraditelná), ale poskytnout postižené osobě satisfakci, která by byla schopná vyvážit a zmírnit následek neoprávněného zásahu. Obě formy zadostiučinění se přitom navzájem nevylučují, a jejich poskytnutí je tedy možné požadovat kumulativně.

Z dikce ustanovení § 13 vyplývá, že občanský zákoník jako primární nárok na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění koncipuje zadostiučinění (satisfakci) morální. Teprve pokud by se takové zadostiučinění nejevilo postačujícím zejména proto, že byla ve značné míře snížena důstojnost fyzické osoby nebo její vážnost ve společnosti, má fyzická osoba též právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích (satisfakci relutární).

I když má institut přiměřeného zadostiučinění v českém právu poměrně dlouhou tradici, finanční zadostiučinění nebylo v právním řádu dlouho upraveno. Občanský zákoník z r. 1964 (jenž u nás vůbec poprvé obsáhl obecnou úpravu všeobecného osobnostního práva včetně úpravy jednotlivých základních prostředků ochrany) sice zakotvil možnost poskytnout osobě postižené neoprávněným zásahem do osobnostních práv přiměřené zadostiučinění, jeho podobu však blíže nespécifikoval. Z pohledu socialistické právní doktríny přitom platilo, že požadavek na náhradu nemajetkové újmy v penězích je v rozporu s morálkou socialistického člověka, a tehdejší rozhodovací praxe tedy připouštěla výhradně zadostiučinění morální. Změnu přinesla až novela občanského zákoníku provedená zák. 87/1990 Sb., která s účinností od 20. 3. 1990 zavedla do českého práva též institut přiměřeného zadostiučinění v penězích. *Tím se stal – jak začaly poměrně brzy ukazovat již první nabyté praktické zkušenosti – dosavadní systém občanskoprávních sankcí při neoprávněném zásahu do osobnosti fyzické osoby o mnoho účinnější*¹³⁵.

Relutární satisfakce se tak stala neoddelitelnou součástí moderního systému občanskoprávní ochrany fyzických osob a jako taková nepochybně přispívá k jeho účinnosti a efektivitě. Stále však platí, že ve vztahu k morálnímu zadostiučinění se uplatní pouze subsidiárně, tedy teprve tehdy, pokud by se morální zadostiučinění

¹³⁴ Knap, K., Švestka, J. a kol.: Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2004, s. 180.

¹³⁵ Knap, K., Švestka, J. a kol.: Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2004, s. 55.

nejevilo postačujícím. Na druhou stranu je nutné dodat, že v současných podmínkách pluralitní demokracie a tržního hospodářství, kde peníze mají klíčový význam jako hodnotící měřítko pro vyčíslení veškerých statků, bude takových situací stále ubývat.

Z koncepce relativního zadostiučinění pouze jako nároku subsidiárního vychází i právní úprava v zákoně č. 89/2012 Sb., tzv. „novém“ občanském zákoníku. Vyplývá to z ustanovení § 2952 odst. 2, kde je uvedeno, že „Nemajetková újma se odčiní přiměřeným zadostiučiněním. Zadostiučinění musí být poskytnuto v penězích, nezajistí-li jeho jiný způsob skutečné a dostatečně účinné odčinění způsobené újmy.“

5.1.3.1. Morální satisfakce

Jak již bylo řečeno, primárním způsobem poskytnutí přiměřeného zadostiučinění je dle občanského zákoníku morální satisfakce, tedy satisfakce v nepeněžité formě. Přiměřenost morálního zadostiučinění přitom znamená, že tato forma zadostiučinění je k nápravě nemajetkové újmy vzniklé v důsledku neoprávněného zásahu do osobnostních práv podle okolností každého konkrétního případu již postačující, a tím i účinná¹³⁶.

Při úvaze o přiměřenosti navrhované morální satisfakce musí soud v souladu s judikaturou Nejvyššího soudu^{137 138} „vyjít jak z celkové povahy, tak i z jednotlivých okolností konkrétního případu (musí přihlédnout např. k intenzitě, povaze a způsobu neoprávněného zásahu, k charakteru a rozsahu zasažené hodnoty osobnosti, k trvání i šíři ohlasu vzniklé nemajetkové újmy pro postavení a uplatnění postižené fyzické osoby ve společnosti.)“ Pokud soud, který je vázán žalobním petitem, shledá, že navržená forma morálního zadostiučinění není objektivně s ohledem na okolnosti posuzované věci přiměřená, a tím z hlediska ustanovení § 13 o.z. ani postačující a účinná, pak jestliže není žaloba odpovídajícím způsobem upravena, je na soudu žalobu na přiznání

¹³⁶ Knap, K., Švestka, J. a kol.: Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2004, s. 180.

¹³⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 4. 2007, sp. zn. 30 Cdo 2384/2006.

¹³⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 3. 2008, sp. zn. 30 Cdo 194/2008.

navržené formy morálního zadostiučinění (podle okolností buď zcela nebo zčásti) zamítnout¹³⁹.

V případě neoprávněného zásahu do práva na ochranu zdraví plní morální satisfakce spíše doplňkovou úlohu a plně způsobilá k vyvážení nemajetkové újmy je zpravidla pouze v méně závažných případech. Může jít o situace, kdy k poškození zdraví fyzické osoby dojde pouze v malém rozsahu a bez zanechání trvalých následků, nebo ještě pravděpodobněji o situace, kdy je zdraví dotčené fyzické osoby pouze ohroženo aniž by došlo k jeho reálnému porušení. Jestliže neoprávněný zásah způsobí na zdraví fyzické osoby závažnější následky, přichází v úvahu požadavek na poskytnutí morální satisfakce v kombinaci s některým z dalších prostředků ochrany osobnosti, které občanský zákoník dotčené osobě nabízí, typicky nárokem na náhradu způsobené škody nebo (spíše výjimečně) nárokem na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění v penězích (srov. dále).

Forma morální satisfakce není v občanském zákoníku nikterak specifikována, z rozhodovací praxe soudů však vyplývá, že její nepoužívanější formou je soukromá či veřejná omluva.

Za určitou formu morálního zadostiučinění je judikaturou konstantě uznávána také skutečnost, že osoba odpovědná za neoprávněný zásah do práva na ochranu zdraví (či dalších osobnostních práv) byla za stejný skutek odsouzena v trestním řízení (typicky v případech dopravních nehod). I u této okolnosti však musí soud při zvažování jejího satisfakčního účinku bedlivě vážit okolnosti každého případu a posuzovat každou zkoumanou situaci diferencovaně.

Nejvyšší soud^{140 141} v této souvislosti opakovaně uvedl, že ačkoli „*řazení faktu trestního odsouzení mezi možné satisfakční prostředky v návaznosti na zásah proti osobnostní integritě fyzické osoby je jistě nezpochybnitelným faktem (což nachází odraz v judikatuře soudů řešící problematiku osobnostních práv, a to včetně dovolacího soudu), dovolací soud opakovaně zdůrazňuje, že je třeba k jejím možným účinkům přistupovat uvážlivě a diferencovaně podle okolností konkrétního případu a teprve na základě odpovídajících skutkových zjištění dovozovat míru, v jaké mohla v jedinečném*

¹³⁹ Srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 12. 2011, sp. zn. 30 Cdo 2058/2010.

¹⁴⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 11. 2009, sp. zn. 30 Cdo 1578/2009.

¹⁴¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 12. 2011, sp. zn. 30 Cdo 2058/2010.

případě a ve vztahu k výslovně určené fyzické osobě (vymezené i jejími osobními vlastnostmi a psychickým ustrojením) tato satisfakce působit (resp. spolupůsobit) na zmírnění následků zásahu.“ Působení morální satisfakce tak může být výrazně modifikováno např. v případě nezletilých osob nebo osob postižených psychickou poruchou.

Jako formu morálního zadostiučinění nelze vyloučit ani další okolnosti daného případu. V oblasti poskytování zdravotní péče může jít například o vyloučení lékaře odpovědného za provedení zákroku non lege artis z lékařské komory nebo či např. odebrání licence zdravotnickému zařízení. Satisfakční efekt pak mohou pro postiženou fyzickou osobu mít i některé další faktory, které se budou nacházet mimo sféru fyzické nebo právnické osoby, o jejíž odpovědnost v řízení jde. I zde je však třeba tuto okolnost náležitě pojmenovat a na základě konkrétních skutkových okolností případu zdůvodnit, jak se tato skutečnost promítá do úvahy o opodstatněnosti uplatnění případných dalších nároků ¹⁴².

5.1.3.2. Relutární satisfakce

Pokud by se nejevilo postačujícím zadostiučinění podle § 13 odst. 1 obč. zák. (tj. morální satisfakce), a to zejména proto, že byla ve značné míře snížena důstojnost fyzické osoby nebo její vážnost ve společnosti, má fyzická osoba též právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích dle § 13 odst. 2 obč. zák.

Z této formulace vyplývá, že přiznání relutární satisfakce předpokládá splnění určitých zákonem kvalifikovaných podmínek. Patří mezi ně jednak skutečnost, že morální zadostiučinění se ukazuje v konkrétním případě jako nepostačující a tím i neúčinné a jednak skutečnost, že neoprávněným zásahem došlo k takové újmě na osobnosti fyzické osoby, kterou dotčená osoba pocítuje a prožívá – objektivně posuzováno – jako újmu ve značné míře. Zadostiučinění v penězích tedy nelze používat k vyvažování a zmírňování jen běžné či jen krátkodobě působící nemajetkové újmy na osobnosti fyzické osoby ¹⁴³.

¹⁴² Srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 11. 2009, sp. zn. 30 Cdo 1578/2009.

¹⁴³ Švestka, J., Spáčil, J., Škárková, M., Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s 199.

Nejvyšší soud ¹⁴⁴ v této souvislosti uvedl, že „*Je-li uplatněn požadavek na přisouzení náhrady nemajetkové újmy v penězích podle ustanovení § 13 odst. 2 o.z., je na soudech zjistit v první řadě míru závažnosti zásahu do práva na ochranu osobnosti fyzické osoby, tj. ověření toho, zda k němu došlo ve značné míře, což předpokládá zhodnocení jak podle celkové povahy případu, tak podle jeho jednotlivých okolností. Současně je třeba přihlížet i k tomu, že tato **forma zadostiučinění je právním institutem do jisté míry výjimečného charakteru, který se uplatní právě jen za splnění zákonem stanovených předpokladů**, které musí být soudem současně skutečně seznány a pro daný případ individualizovány. Určujícím je mimo jiné především zjištění, že v konkrétním případě jde o nemajetkovou újmu vzniklou v osobnostní sféře fyzické osoby, kterou tato fyzická osoba objektivně zejména vzhledem k povaze, intenzitě, trvání a rozsahu působení nepříznivého následku může pociťovat a prožívat jako závažnou.“*

Zároveň je však nutné uvést, že podmínka pro přiznání relutární satisfakce obsažená v § 13 odst. 2 spočívající ve snížení důstojnosti fyzické osoby či její vážnosti ve společnosti ve značné míře je pouze pravidelná. Z užitého termínu „zejména“ jednoznačně vyplývá, že zákonem uvedený výčet předpokladů pro přiznání finančního zadostiučinění je pouze demonstrativní, soud tedy může přiznat relutární satisfakci i v jiných případech obdobné závažnosti za předpokladu, že i u nich bude zadostiučinění v morální formě nepostačující.

V souladu s tímto závěrem Krajský soud v Ostravě ¹⁴⁵ uvedl, že „*snížení důstojnosti fyzické osoby nebo její vážnosti ve společnosti ve značné míře není jediným případem, kdy postižené fyzické osobě vznikne právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích podle § 13 odst. 2 obč. zák.; podmínky pro vznik tohoto práva jsou splněny ve všech případech neoprávněných zásahů do osobnostních práv, kdy se nejeví postačujícím zadostiučinění podle § 13 odst. 1 obč. zák.*“.

Stejně tak i Nejvyšší soud ¹⁴⁶ konstatoval, že „*z ustanovení § 13 odst. 2 o.z. zcela jednoznačně vyplývá, že možnost zvlášť závažného zásahu do osobnostní sféry fyzické osoby není redukována pouze na případy (v tomto ustanovení příkladmo zmíněné) dotčení, resp. snížení důstojnosti fyzické osoby nebo její vážnosti ve společnosti. Z*

¹⁴⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 12. 2011, sp. zn. 30 Cdo 2058/2010.

¹⁴⁵ Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 23. 1. 1998, sp. zn. 23 C 52/96.

¹⁴⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2007, sp. zn. 30 Cdo 2739/2006.

citovaného ustanovení je třeba dovodit, že soudu nebrání nic v tom, aby při své úvaze o přiznání zadostiučinění v penězích přihlédl i k jiným aspektům případu, které jsou svým významem a vahou srovnatelné s jinak demonstrativně uvedeným předpokladem snížení důstojnosti fyzické osoby, resp. její vážnosti ve společnosti ve značné míře (který tak není jediným předpokladem, při jehož splnění lze postižené fyzické osobě přisoudit právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích podle citovaného ustanovení).“

Přestože při neoprávněném zasažení zdraví bude naplnění předpokladů pro přiznání relativní satisfakce téměř vždy pravidlem, přípustnost jejího poskytnutí je v tomto případě zpochybňována. Zásadní překážku zde totiž představuje možnost uplatnit na základě stejného skutku, pro nějž je požadovaná náhrada nemajetkové újmy, také práva a nároky vyplývající ze způsobené škody na zdraví.

Jak již bylo několikrát zdůrazněno, při neoprávněném zásahu do práva na ochranu osobnosti může postižené osobě vedle nemajetkové újmy vzniknout též újma majetková – škoda. Všeobecně přitom platí, že současné uplatnění nároků z titulu práva na ochranu osobnosti (v prvním stupni před krajským soudem) a nároků z titulu náhrady škody (v prvním stupni před okresním soudem) je v zásadě přípustné a vzájemně se nevyklučuje. Stejně závěry byly pak v právní teorii i judikatuře dovozovány také pro případ způsobení újmy na zdraví. V praxi tak nebyly výjimečné případy, kdy žalobci pro jeden zásah podávali dvě žaloby – jednu na ochranu osobnosti a jednu na náhradu škody.

Tento trend byl posílen i právním názorem Nejvyššího soudu ¹⁴⁷, neboť ten dovodil **samostatnost nároků** na náhradu škody na zdraví a na náhradu nemajetkové újmy při zásahu do osobnostního práva na zdraví, když uvedl, že „*Právo na ochranu zdraví je bez jakýchkoli pochybností pro každého jedním z nejvýznamnějších (osobnostních práv), neboť má bezprostřední dopad na kvalitu existence fyzické osoby, resp. na její existenci vůbec. Lze proto uzavřít, že dovolatelka se mylí, pokud dovozuje, že uplatnění nároků z titulu práva na ochranu osobnosti supluje, resp. doplňuje a rozšiřuje rozsah náhrady škody podle § 442 a násl. ObčZ (resp. § 420 a násl. ObčZ), neboť se jedná o zcela svébytné a samostatné nároky podmíněné rozrůzněnou sférou ochrany, kterou poskytuje občanský zákoník.*“

¹⁴⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2007, sp. zn. 30 Cdo 154/2007.

Tento závěr se však stal předmětem silící a nutno dodat, že i oprávněné kritiky¹⁴⁸¹⁴⁹. Oba uvedené nároky si totiž zejména v oblasti odškodnění bolestného a ztížení společenského uplatnění značně konkurují, a to proto, že jsou hodnoceny na základě v podstatě totožných skutkových údajů¹⁵⁰. Jinými slovy, pokud jsou pro zásah do práva na ochranu zdraví podány dvě žaloby (žaloba o náhradu škody na zdraví u okresního soudu a žaloba na ochranu osobnosti u soudu krajského), soudy řeší v obou řízeních jeden a týž skutek (stejnou újmu na zdraví), vyjma materiálních nároků z náhrady škody jako ztráta na výdělku či náklady léčení. Tím ovšem dochází k **zřejmému porušování obecné právní zásady non bis in idem**. Pojmenování obou nároků přitom není podstatné, podstatná je totožnost skutku, osob i vznášených nároků na náhradu, byť *jsou pojmy* „škody“ a „nemajetkové újmy“ de lege zmateny¹⁵¹, viz. Ústavním soudem užitý termín „náhrada škody za nemateriální újmu“¹⁵².

Tyto kritické názory nakonec vyústily ve změnu judikatury v dané oblasti, představovanou nejprve rozhodnutím Krajského soudu v Brně¹⁵³ a následně potvrzenou též rozsudkem Vrchního soudu v Olomouci¹⁵⁴. Krajský soud se v dané věci zabýval případem žalobkyně, které byla v souvislosti s operací pravého oka na základě záměny předoperačně naměřených hodnot voperována nesprávná nitrooční čočka. Žalobkyně se na žalované nemocnici domáhala náhrady nemajetkové újmy v penězích ve výši 50 tis. korun s poukazem na zásah do jejích osobnostních práv. Žaloba však obsahovala shodná významná skutková tvrzení jako žaloba na náhradu škody na zdraví ve výši rovněž 50 tis. korun, podaná žalobkyní u Městského soudu Brně vůči stejné žalované. Krajský soud žalobu zamítl, přičemž v odůvodnění svého rozhodnutí se velice detailně zabýval otázkou souběhu práv a nároků z titulu ochrany osobnosti a náhrady škody, která do té doby byla řešena velmi nejednoznačně.

¹⁴⁸ Žďárek, R.: Civilní odpovědnost při poskytování zdravotní péče. Zdravotnictví a právo, 2008, č. 3-4, s. 7-9.

¹⁴⁹ Ryška, M.: Náhrada škody na zdraví a ochrana osobnosti. Právní rozhledy, 2009, č. 16, s. 591-593.

¹⁵⁰ Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 14. 5. 2008, sp. zn. 1 Co 201/2007.

¹⁵¹ Ryška, M.: Náhrada škody na zdraví a ochrana osobnosti. Právní rozhledy, 2009, č. 16, s. 591-593.

¹⁵² Nález Ústavního soudu ze dne 4. 5. 2005, sp. zn. Pl ÚS 16/04.

¹⁵³ Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 8. 8. 2009, sp. zn. 24 C 23/2009.

¹⁵⁴ Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 5. 5. 2010, sp. zn. 1 Co 2/2010. Publikováno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu jako Rc 56/2011.

Soud ohledně vztahu obou nároků uvedl, že „**nároky vzniklé v režimu náhrady škody na zdraví jsou speciálními nároky ve vztahu k obecným nárokům vzniklým v režimu ochrany osobnosti.** Není proto v žádném případě možné, aby se osoba dotčená na zdraví pokoušela cestou ochrany osobnosti nahrazovat nebo navyšovat vlastní nároky na bolestné a na náhradu za ztížení společenského uplatnění, neboť **možnost uplatnění nároků speciálních vylučuje duplicitní uplatnění nároků obecných.** (...). Takovéto navyšování by nebylo přípustné ani účelné, neboť by jím docházelo k porušení ústavního principu proporcionality, a to nikoli z hlediska podhodnocení vzniklé nemajetkové újmy, ale z hlediska opačného, k němuž by případné duplicitní ohodnocení a odškodnění téže újmy vedlo.“

Ohledně ochrany s právem na zdraví souvisejících osobnostních atributů (zejména práva na důstojnost a práva na soukromí včetně práva vytvářet a rozvíjet vztahy s ostatními lidskými bytostmi a rozvíjet tak svou osobnost), pak soud zdůraznil, že „speciální právní ochrana těchto obecných osobnostních atributů je rovněž řešena v rámci náhrady škody na zdraví, a to v rámci odškodnění za ztížení společenského uplatnění“.

Lze tedy shrnout, že duplicitní uplatnění nároků na náhradu újmy na zdraví z titulu náhrady škody i ochrany osobnosti není v souladu s výše citovaným rozhodnutím Krajského soudu v Brně možné. Možnost uplatnění nároků speciálních (náhrada škody na zdraví) před okresním soudem vylučuje úspěšné uplatnění nároků obecného charakteru (ochrana nedotknutelnosti lidské osobnosti v její fyzické a morální integritě) z téhož skutku před soudem krajským v řízení na ochranu osobnosti. Jinými slovy právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích a nárok na náhradu škody na zdraví jsou samostatné právní prostředky ochrany fyzické osoby, a nelze je proto uplatnit na základě totožných skutkových tvrzení¹⁵⁵.

Nepochybně však mohou existovat případy, v nichž ochrana osobnosti v souvislosti s porušením práva na ochranu zdraví své místo mít bude. Musí se však jednat o situace, které zároveň nespadají do právního režimu náhrady škody na zdraví, jinými slovy musí být projednávána jiná věc (v procesním slova smyslu), přičemž o jinou věc se jedná tehdy, týká-li se řízení rozdílných skutků, různých nároků nebo odlišných osob. Dle Ústavního soudu pak ochrana osobnosti přichází v úvahu také

¹⁵⁵ Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 5. 5. 2010, sp. zn. 1 Co 2/2010.

tehdy, jestliže je právní úprava náhrady škody natolik paušální, že ji nelze považovat za vyčerpávající řešení daného problému ¹⁵⁶.

O odlišnosti skutků je možné hovořit tehdy, je-li žaloba na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění koncipována na jiném skutkovém základě než žaloba na náhradu škody. Mohlo by tedy jít např. o situaci, kdy by v rámci žaloby na ochranu osobnosti došlo k uplatnění určitého „převisu“, který nebylo možné uplatnit v rámci náhrady škody na zdraví. Takovým „převísem“ by mohla být nemajetková újma nedosahující intenzity „duševní poruchy trvalého rázu“, kt. je odškodňovaná v rámci ztížení společenského uplatnění, případně újma, jejíž náhrada by v rámci řízení na náhradu škody na zdraví nebyla možná s ohledem na nedostatek zavinění původce neoprávněného zásahu, nebo také újma, jež by spočívala v pouhém ohrožení, nikoli reálném porušení zdraví fyzické osoby.

O různost nároků se jedná v těch případech, kdy je cestou ochrany osobnosti nárokována morální satisfakce podle § 13 odst. 1 obč. zák. (typicky ve formě omluvy), jíž se prostřednictvím řízení o náhradu škody domáhat nelze.

O odlišnosti osob lze hovořit tehdy, domáhají-li se blízcí osoby, jejíž právo na zdraví bylo porušeno, ochrany vlastní osobnosti s poukazem na neoprávněný zásah do svého rodinného života, jehož kvalita neoprávněným zásahem do práva na zdraví osoby blízké utrpěla (srov. výklad o tzv. sekundárních obětech v kapitole v kap. 2.3.).

A konečně ochrana osobnosti přichází v úvahu i tam, kde „náhrada škody za nemateriální újmu“ je natolik paušální, že ji nelze považovat za vyčerpávající řešení daného problému. Tak je tomu např. v případě jednorázového odškodnění při úmrtí osoby blízké dle ustanovení § 444 odst. 3 obč. zák. V tomto případě je však nutné zdůraznit, že předmětem ochrany zde není právo na život a zdraví zemřelého, ale právo pozůstalých na rodinný život, o který byli usmrcením osoby blízké připraveni ¹⁵⁷.

Z hlediska úpravy obsažené v Novém občanském zákoníku je nutné poznamenat, že zákon kritizovanou dichotomií nároků legislativně řeší jen částečně. I nová úprava totiž stále setrvává na rozdělení újmy na zdraví na újmu nemajetkovou a škodu. Zásadně se přitom hradí majetková újma (škoda), zatímco nemajetková újma jen v případech zvlášť stanovených. Podle § 2596, je takovým případem i ublížení na

¹⁵⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 4. 5. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04.

¹⁵⁷ Ryška, M.: Náhrada škody na zdraví a ochrana osobnosti. Právní rozhledy, 2009, č. 16, s. 591-593.

zdraví, neboť je zde stanoveno že „Vznikne-li škůdci povinnost odčinit člověku újmu na jeho přirozeném právu chráněném ustanoveními první části tohoto zákona (tedy i právu na ochranu zdraví), nahradí škodu i nemajetkovou újmu, kterou tím způsobil; jako nemajetkovou újmu odčiní i způsobené duševní útrapy“. Na rozdíl od současné právní úpravy zde však dochází k výraznému posunu v tom, že zákon sjednocuje právní režim obou nároků do jedné kategorie náhrady škody, když v § 2894 odst. 2 uvádí, že v případech, kdy je škůdce povinen odčinit nemajetkovou újmu, posoudí se tato povinnost obdobně podle ustanovení o povinnosti nahradit škodu.

Bolestné a ztížení společenského uplatnění pak jsou zde na rozdíl od současného občanského zákoníku koncipovány jako újma nemajetková, tedy jako újma na osobnosti fyzické osoby. Rozhodování o jejich náhradách by tedy mělo být v souladu s § 9 odst. 2 písm. a) OSŘ přesunuto z okresních soudů na soudy krajské, které jsou k rozhodování ve věcech ochrany osobnosti příslušné v prvním stupni. Okresním soudům by mělo být nadále vyhrazeno pouze rozhodování o majetkových nárocích vzniklých v souvislosti s poškozením zdraví, tj. např. o účelných nákladech spojených s péčí o zdraví a osobu poškozeného, náhradě za ztrátu na výdělku apod.

Lze tedy konstatovat, že přesto, že nový občanský zákoník setrvává na koncepci škody a nemajetkové újmy na zdraví jako dvou rozdílných právních institutů, nedostatky současné úpravy do značné míry odstraňuje, a dvojí hodnocení na lidském zdraví vzniklé újmy již dále nepřipouští.

5.2. Žaloba na náhradu škody

Žaloba na náhradu škody představuje obecný prostředek občanskoprávní ochrany osobnosti, který má fyzická osoba k dispozici pro případ, že jí neoprávněným zásahem do práva na ochranu zdraví vedle nemajetkové újmy vznikne též újma majetková, neboli škoda. Občanský zákoník pro takový případ v § 16 stanovuje, že „Kdo neoprávněným zásahem do práva na ochranu osobnosti způsobí škodu, odpovídá za ni podle ustanovení tohoto zákona o odpovědnosti za škodu.“

Při škodě na zdraví zakládá občanský zákoník poškozenému zvláštní taxativně vymezený komplex práv a nároků na její náhradu, resp. na její zmírnění. Tento komplex

práv, kterým se odškodňují jak vzniklá majetková újma, tak i určité druhy imateriální újmy (srov. výklad v kap. 4.2), se spravuje zvláštním právním režimem § 444 až 449 obč. zák.¹⁵⁸

Mezi tato taxativně stanovená práva patří:

- právo na jednorázové odškodnění bolestí a ztížení společenského uplatnění (§ 444 odst. 1)
- právo na náhradu ztráty na výdělku po dobu pracovní neschopnosti (§ 445)
- právo na náhradu ztráty na výdělku po skončení pracovní neschopnosti nebo při invaliditě (§ 446)
- právo na náhradu ztráty na důchodu (§ 447a)
- právo na náhradu účelných nákladů spojených s léčením (§ 449)

Náhrada nároků čistě majetkové povahy (§ 445 až 449) nepředstavuje v rozhodovací praxi zásadnější problém, pozornost bude tedy dále věnována pouze nárokům týkající se újmy imateriální, které Ústavní soud v již citovaném nálezu označil za „náhradu škody za nemajetkovou újmu“¹⁵⁹, tedy nárokům na bolestné a náhradu za ztížení společenského uplatnění (§ 441 odst. 1).

5.2.1. Nároky na bolestné a náhradu ztížení společenského uplatnění

Tyto nároky jsou v občanském zákoníku zakotveny v § 444 odst. 1, který stanovuje, že „Při škodě na zdraví se jednorázově odškodňují bolesti poškozeného a ztížení jeho společenského uplatnění.“ Podle § 444 odst. 2 „Ministerstvo zdravotnictví stanoví v dohodě s Ministerstvem práce a sociálních věcí vyhláškou výši, do které lze poskytnout náhradu za bolest a za ztížení společenského uplatnění, a určování výše náhrady v jednotlivých případech.“ Touto vyhláškou je s účinností od 1. 1. 2002 vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 444/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění (dále jen „vyhláška“), která nahradila vyhlášku č. 32/1965 Sb.,

¹⁵⁸ Knappová, M., Švestka, J. a kol.: Občanské právo hmotné, svazek I. Třetí aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI Publishing, s. r. o., 2002, s. 441.

¹⁵⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 4. 5. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04.

o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění, ve znění vyhlášek č. 84/1967 Sb., č. 76/1981 Sb. a 54/1993 Sb.

Za bolest se dle § 2 odst. 1 vyhlášky považuje každé tělesné a duševní strádání způsobené škodou na zdraví osobě, která tuto škodu utrpěla (tj. poškozenému), přičemž se odškodňuje jak bolest při samotném způsobení škody na zdraví, tak i bolest při jejím léčení či odstraňování jejích následků (např. při rehabilitaci). Odškodnění bolesti se určuje podle sazeb bodového ohodnocení stanoveného v přílohách č. 1 a 3 vyhlášky s tím, že pokud není bodové ohodnocení posuzované škody na zdraví v těchto přílohách uvedeno, použije se bodové ohodnocení za škodu na zdraví, s níž lze posuzovanou škodu po stránce bolesti nejspíše srovnávat (§ 2 odst. 2). Bodové ohodnocení škody na zdraví se vymezuje v lékařském posudku, kde posuzující lékař hodnotí akutní fázi bolesti a dále přihlíží zejména k rozsahu a způsobu poškození zdraví, jeho závažnosti, k průběhu léčení včetně náročnosti použité léčby a ke vzniklým komplikacím (§ 4 odst. 1).

Odškodnění ztížení společenského uplatnění má podle § 3 odst. 1 vyhlášky reparovat následky škody na zdraví, které jsou trvalého rázu a mají prokazatelně nepříznivý vliv na uplatnění poškozeného v životě a ve společnosti, zejména na uspokojování jeho životních a společenských potřeb, včetně výkonu dosavadního povolání nebo přípravy na povolání, dalšího vzdělávání a možnosti uplatnit se v životě rodinném, politickém, kulturním a sportovním, a to s ohledem na věk poškozeného v době vzniku škody na zdraví. Odškodnění ztížení společenského uplatnění se určuje podle sazeb bodového ohodnocení stanoveného v přílohách č. 2 a 4 vyhlášky, přičemž musí být přiměřené povaze následků a jejich předpokládanému vývoji, a to v rozsahu, v jakém jsou omezeny možnosti poškozeného uplatnit se v životě a ve společnosti. Bodové ohodnocení ztížení společenského uplatnění se pak stejně jako v případě bolesti vymezuje v lékařském posudku (§ 3 odst. 2), kde se hodnotí závažnost škody na zdraví, její předpokládaný vývoj a průběh léčení (§ 5 odst. 1).

Co se týče konečného vyčíslování celkového odškodnění, vyhláška (ač bylo uvažováno o poměrně zásadních změnách) prakticky beze změn přebírá dosavadní metodu násobení počtu bodů stanovených v lékařském posudku určitou fixně stanovenou peněžní částkou. Oproti předchozí vyhlášce byl však sazebník bodových ohodnocen upraven tak, aby více akcentoval závažnější újmy a současně došlo ke

zvýšení hodnoty jednoho bodu ze 30,- Kč na 120,- Kč ¹⁶⁰.

Lékařský posudek je možné vydat až tehdy, když lze stav pacienta považovat za ustálený. To znamená v případě bolesti v době, kdy dojde k jejich stabilizaci a v případě ztížení společenského uplatnění zpravidla po jednom roce poté, kdy došlo ke škodě na zdraví. Judikatura Nejvyššího soudu ¹⁶¹ ¹⁶² konstantně dovozuje, že „*Škoda spočívající ve ztížení společenského uplatnění vzniká, jakmile se po úrazu a jeho případném léčení ustálí zdravotní stav poškozeného natolik, že je zřejmé, zda a jaké nepříznivé následky úraz zanechal, tedy zda a v jakém rozsahu došlo ke ztížení společenského uplatnění poškozeného. O škodě se tedy poškozený dozví v době, kdy lze objektivně provést bodové ohodnocení ztížení jeho společenského uplatnění, neboť až tehdy má k dispozici skutkové okolnosti, z nichž lze škodu, resp. její rozsah, zjistit. Posouzení otázky, kdy se zdravotní stav poškozeného ustálil, je závislé na vyjádření lékaře*“.

Pokud by u pacienta došlo k výraznému zhoršení následků, je možné vydat nový posudek, kterým je nahrazen posudek stávající (§ 8 odst. 2). Dokonce i v případě, že poškozenému již bylo poskytnuto jednorázové odškodnění, není vznik dalšího nároku na náhradu za ztížení společenského uplatnění vyloučen. Stane se tak v případě, kdy dojde k podstatnému zhoršení již ustáleného zdravotního stavu poškozeného, případně se projeví další následky v takové intenzitě a takovým způsobem, že původně ani nemohly být předvídané ¹⁶³. Jak opakovaně judikoval Nejvyšší soud ¹⁶⁴ „*V důsledku původní škodní události tak může výjimečně vzniknout další nárok na náhradu za ztížení společenského uplatnění, samozřejmě jen za předpokladu, že nově vzniklé nepříznivé následky jsou v příčinné souvislosti s původním poškozením.*“ V takovém případě se pak v souladu s § 5 odst. 2 vyhlášky z nově posuzovaného bodového ohodnocení odečte výše bodového ohodnocení dříve přiznaná.

V závažných případech poškození zdraví má posuzující lékař možnost bodové

¹⁶⁰ Vojtek, P.: Odškodňování některých imateriálních újem v českém právu. Příspěvek na společném jednání Nejvyšších soudů Slovenské republiky a České republiky, Omšenie, 23. – 24. 10. 2008. Dostupné z: <http://www.ja-sr.sk/node/1044>.

¹⁶¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 6. 2001, sp. zn. 25 Cdo 1169/2000.

¹⁶² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2008, sp. zn. 25 Cdo 2682/2005.

¹⁶³ Srov. Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 1297.

¹⁶⁴ Např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 2012, sp. zn. 25 Cdo 4292/2011.

ohodnocení zvýšit. Podle § 6 odst. 1 vyhlášky tak může učinit:

- až o 50 % celkové částky bodového ohodnocení bolestného, jestliže si poškození na zdraví vyžádalo náročný způsob léčení, za nějž se považují zejména infekce rány prodlužující dobu léčení,
- až na dvojnásobek celkové částky bodového ohodnocení bolestného při mimořádně náročném způsobu léčení, jimž se rozumí zejména léčení zahrnující plicní ventilaci, kanylací velkých cév nebo dialýzu, a
- až o 50 % celkové částky bodového ohodnocení ztížení společenského uplatnění, jestliže poškození zdraví vedlo ke zvlášť těžkým následkům, tj. k takovým následkům, které podstatně omezují nebo významně mění uplatnění v životě anebo znemožňují další uplatnění v životě, a to s ohledem na věk poškozeného i jeho předpokládané uplatnění v životě.

Uvedený postup určování bodového ohodnocení tedy lékaři umožňuje přihlídnout v odůvodněných případech k individuálním okolnostem posuzované věci, přičemž toto navýšení je součástí bodového ohodnocení, které je základem pro stanovení výše odškodnění ve smyslu § 7 odst. 1 vyhlášky¹⁶⁵.

5.2.1.1. Mimořádné zvýšení náhrad a princip proporcionality

Takto stanovená celková výše odškodnění pak může být ještě dále zvýšena. Toto zvýšení již však není v pravomoci posuzujícího lékaře, nýbrž výhradně v rukou soudu, který tak může v souladu s § 7 odst. 3 vyhlášky učinit jen ve zvlášť výjimečných případech hodných mimořádného zřetele. V tomto směru soudy i v současnosti v zásadě vycházejí z dosavadní judikatury, která se opírá zejména o rozsudek Nejvyššího soudu¹⁶⁶, podle nějž: *„Předpokladem přiměřeného zvýšení částky odpovídající základnímu počtu bodů zjištěnému lékařem (ve smyslu ustanovení § 6 odst. 2 vyhlášky č. 32/1965 Sb.) je existence takových skutečností, které umožňují závěr, že omezení*

¹⁶⁵ „Výše odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění se stanoví na základě bodového ohodnocení stanoveného v lékařském posudku.“

¹⁶⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 1988, sp. zn. 1 Cz 60/88, publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. Rc 10/1992.

poškozeného nelze vyjádřit jen základním odškodněním za bolest nebo ztížení společenského uplatnění, které již samo představuje náhradu za prokazatelné nepříznivé důsledky pro životní úkony poškozeného a pro uspokojování i plnění jeho životních a společenských potřeb a úkolů. Přiměřené zvýšení nad stanovené nejvyšší výměry odškodnění ve smyslu ustanovení § 7 odst. 3 vyhlášky č. 32/1965 Sb. přichází v úvahu jen zcela výjimečně v případech hodných mimořádného zřetele, kdy kulturní, sportovní či jiné zapojení poškozeného před úrazem bylo na vysoké úrovni a mimořádné.“

K vyčíslení rozsahu náhrady při mimořádném zvýšení odškodnění soudy zpravidla používají tzv. násobky. Byť je někdy až přílišné lpění na těchto násobcích soudům vytýkáno, při existenci současné právní úpravy jsou považovány za celkem praktickou pomůcku, která má svoji logiku a je přehledná vyjádřením poměru k základnímu bodovému ohodnocení. Jak poznamenává P. Vojtek ¹⁶⁷, s odškodňováním pomocí násobků počítá i Ústavní soud ¹⁶⁸, když tuto metodu používá jako pravidlo či pomůcku, kterou z ústavního hlediska shledává jako zcela konformní. Vyplývá to kromě jiného i z právní věty, podle níž „*Ústavnímu soudu z hlediska jeho postavení jako soudního orgánu ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy ČR) sice nepřísluší konstatovat, v jaké konkrétní výši by náhrada za ztížení společenského uplatnění měla být přiznána, tzn. jaký by měl být násobek podle § 7 odst. 3 předmětné vyhlášky, vycházet je však nutno z principu proporcionality. Jinými slovy řečeno, obecné soudy při posuzování mimořádných případů mají určitý prostor k úvaze, jakého násobku použijí.*“

Pokud jde o vymezení důvodů, pro které lze mimořádné zvýšení přiznat, samotná díkce § 7 odst. 3 vyznívá velmi přísně, když toto zvýšení připouští jen ve skutečně výjimečných případech. Ke spíše restriktivnímu výkladu tohoto ustanovení pak navíc směřuje i samotná judikatura obecných soudů ¹⁶⁹, když primárně vychází z již citovaného rozsudku Nejvyššího soudu ¹⁷⁰, podle nějž odškodnění samo ve své podstatě

¹⁶⁷ Vojtek, P.: Odškodňování ztížení společenského uplatnění v českém právu. Právo-medicína.sk [online], vyd. 19. 7. 2012 [cit. 24. 8. 2012]. Dostupné z: http://www.pravo-medicina.sk/detail-aktuality?new_id=543.

¹⁶⁸ Srov. např. nálezy Ústavního soudu ze dne 29. 9. 2005, sp. zn. III. ÚS 350/03.

¹⁶⁹ Na tento fakt upozornil i Ústavní soud v nálezu ze dne 16. 10. 2007, sp. zn. Pl. ÚS 50/05.

¹⁷⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 1988, sp. zn. 1 Cz 60/88, publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. Rc 10/1992.

představuje náhradu za prokazatelně nepříznivé důsledky pro životní úkony poškozeného, a přichází tedy v úvahu jen v případech, kdy jsou objektivně omezeny možnosti poškozeného uplatnit se v životě a ve společnosti. Další zvýšení podle § 6 odst. 1 vyhlášky již předpokládá existenci skutečností umožňujících závěr, že omezení poškozeného nelze vyjádřit jen základním odškodněním. Postup podle § 7 odst. 3 vyhlášky pak přichází v úvahu skutečně jen výjimečně a v případech hodných mimořádného zřetele, kdy sportovní, kulturní či jiné zapojení poškozeného před úrazem bylo zcela mimořádné a na vysoké úrovni ¹⁷¹.

Ani výše uvedené judikatorní závěry však dle Ústavního soudu nevylučují, aby soudy v konkrétních případech shledali existenci podmínek pro zvýšení odškodnění nad hranici stanovenou ve vyhlášce. Ústavní soud v této souvislosti zformuloval tzv. **princip proporcionality**, jehož respektování vytyčil jako základní podmínku pro poskytování náhrad škod na zdraví, když uvedl, že „*Z hlediska ochrany ústavnosti musí (obecné soudy) dbát o to, aby přiznaná výše náhrady za ztížení společenského uplatnění byla založena na objektivních a rozumných důvodech a aby mezi touto přiznanou výší (peněžní částkou) a způsobenou škodou (újmou) existoval vztah přiměřenosti.*“

Princip proporcionality je dle Ústavního soudu moderním ústavním nepsaným pravidlem, které podle dnes již konstantní judikatury Ústavní soud rovněž aplikuje. Tento princip náleží mezi obecné zásady právní, jež sice nejsou v právních předpisech výslovně obsaženy, avšak v evropské právní kultuře se bezezbytku uplatňují. *Taková interpretace se pak promítá i do výkladu jednotlivých právních předpisů, v tomto případě těch, které upravují výši přiznané náhrady za způsobenou škodu na zdraví (náhrady za ztížení společenského uplatnění). Porušením pravidla proporcionality může dojít k zásahu do ústavně zaručených práv, a to konkrétně práva na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.*“

V dané věci se Ústavní soud zabýval případem stěžovatelky, která přišla v důsledku nedbalého, neprofesionálního a dle soudu i neospravedlnitého postupu při operaci o zdravou (fungující) ledvinu. Ústavní soud se ztotožnil s názorem stěžovatelky, že výše jí přiznané náhrady za ztížení společenského uplatnění ve výši 24 000 Kč byla

¹⁷¹ Vojtek, P.: Odškodňování ztížení společenského uplatnění v českém právu. Právo-medicína.sk [online], vyd. 19. 7. 2012 [cit. 24. 8. 2012]. Dostupné z: http://www.pravo-medicina.sk/detail-aktuality?new_id=543.

neproporcionální ve vztahu k následku, který jí operující lékař způsobil (tj. nenávratnému a závažnému poškození zdraví způsobeného odumřením předtím fungující ledviny).

Ústavní soud přitom vycházel z následujících kritérií, která v daném případě byla splněna nebo k nimž mělo podle jeho názoru být přihlédnuto:

- závažnost způsobené škody na zdraví (zda byly zasaženy životně důležité orgány),
- možnost vyléčení či eliminace způsobené škody (zda v důsledku poškození je poškozená omezena ve svém způsobu života a jestli je nucena k pravidelným kontrolám u lékařů, dalším operativním zákrokům či se v důsledku poškození zdraví stala alespoň do určité míry závislá na přístrojovém vybavení),
- míra zavinění (nedbalosti) operátéra, tedy nakolik došlo k odchýlení od standardního (řádného) postupu při operaci.

K respektování takto formulovaného principu proporcionality se přihlásil i Nejvyšší soud, když uvedl že *„Zvýšení náhrad zásadně vychází ze srovnání aktivit a způsobu života poškozeného před poškozením zdraví se stavem, který u něj nastal v důsledku poškození, a spočívá na skutkovém zjištění, zda a nakolik jsou v důsledku škody na zdraví omezeny či zcela ztraceny jeho předchozí možnosti k uplatnění v životě a ve společnosti. Je úkolem soudu, aby v každém jednotlivém případě posoudil, jaké zvýšení náhrady za tížení společenského uplatnění je v konkrétní posuzované věci přiměřené. Tato úvaha není zcela neomezená, neboť právní předpis tím, že rámcově stanoví předpoklady pro vznik nároku na základní výměru tížení společenského uplatnění a pro vznik nároku na její zvýšení, stanoví zároveň hlediska, ke kterým je třeba přihlížet a jimiž se úvaha soudu o rozsahu zvýšení v jednotlivých případech řídí. Vždy však platí, že mezi výší přiznané náhrady a způsobenou újmou musí existovat vztah přiměřenosti.“*

I když výše náhrad přiznávaných českými soudy v porovnání s praxí ve vyspělých zahraničních úpravách v průměru stále ještě zaostává, lze v této oblasti v posledních letech vysledovat pozitivní trend. Respektování principu proporcionality a vyšší odvaha soudů odchýlit se od zažitých představ při odškodňování imateriálních újem, vedou postupně k tomu, že se částky přiznávané v konkrétních případech škody

na zdraví pozvolně navyšují. V případech mimořádně závažných a rozsáhlých zásahů dochází v soudní praxi dokonce k odškodňování až několikamilionovými částkami, přičemž v situacích fatálních zásahů do práva na ochranu zdraví nejsou výjimkou ani pravomocná přiznání náhrad okolo 15 milionů korun ¹⁷².

Např. v případě chlapce, který zůstal těžce ochrnutý v důsledku úrazu při koupání na školním výletě (tzv. kauza „Cizkrajov“), byla na náhradě škody na zdraví přiznána částka ve výši 14 774 000,- Kč ¹⁷³. Rovněž tak v kauze ženy ochrnuté při angiografickém vyšetření v nemocnici, kdy došlo k úplné ztrátě hybnosti, řeči a schopnosti přijímat potravu polykáním, byla pravomocně přiznána náhrady škody na zdraví v částce 14 883 726,- Kč ¹⁷⁴. Odškodnění bolestného a ztížení společenského uplatnění v celkové výši 16 549 800,- bylo uloženo i žalované nemocnici v souvislosti s fatálním poškozením mozku novorozence ¹⁷⁵.

Požadavku na důstojné a přiměřené odškodnění při zcela mimořádných zdravotních újmách dosahujícího i mnohamilionových částek se principiálně nebrání ani Nejvyšší soud. Svědčí o tom např. rozsudek ¹⁷⁶ ve věci čtyřiaadvacetileté žalobkyně, která byla v důsledku úrazu zcela vyloučena ze všech oblastí lidského života, když u ní došlo ke ztrátě hybnosti, gnostických a komunikačních schopností a trvalému odkázání na péči druhé osoby i v základních osobních potřebách. Vzhledem ke zjištěným skutkovým okolnostem případu byla částka odškodnění stanovena na 17 milionů Kč, přičemž soud tuto úvahu neshledal nesprávnou či nepodloženou.

Mezi rámcová hlediska, k nimž soudy při úvahách o mimořádném navýšení náhrad za ztížení společenského uplatnění zpravidla přihlížejí, patří porovnání úrovně společenských, kulturních, sportovních či jiných aktivit poškozeného v době před vznikem škody s jeho možnostmi v době po zranění. Není to však hledisko jediné.

¹⁷² Ryška, M.: Výše a účel náhrady nemajetkové újmy v penězích při ochraně osobnosti. Právní rozhledy, 2009, č. 9, s. 305-308.

¹⁷³ Rozsudek Okresního soudu v Jindřichově Hradci ze dne 9. 2. 2007, sp. zn. 4 C 363/2005 ve spojení s rozsudkem Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 6. 6. 2007, sp. zn. 7 Co 1101/2007.

¹⁷⁴ Rozsudek Okresního soudu v Karlových Varech ze dne 4. 10. 2007, sp. zn. 15 C 96/2005 ve spojení s rozsudkem Krajského soudu v Plzni ze dne 17. 4. 2008, sp. zn. 14 Co 128/2008.

¹⁷⁵ Rozsudek Okresního soudu v Prostějově ze dne 24. 4. 2006, sp. zn. 5 C 260/2003 ve spojení s rozsudkem Krajského soudu v Brně ze dne 12. 10. 2007, sp. zn. 44 Co 31/2007.

¹⁷⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2006, sp. zn. 25 Cdo 759/2005.

Výjimečné okolnosti mohou spočívat i v rozsahu a intenzitě dalších kritérií pojmově spjatých se ztížením společenského uplatnění. Takovou okolností je pak nepochybně např. i nízký věk osoby, jejíž zdraví bylo poškozeno. U poškozeného, který utrpěl velmi závažný úraz v dětském věku (tzn. v době, kdy se jeho osobnost ještě ani nestačila začít formovat), lze vycházet z toho, že následkem úrazu byla minimalizována předpokládaná budoucí kvalita jeho života. Nejvyšší soud v tomto směru kromě jiného dovodil, že právě rozsah ztráty životních příležitostí pro celý zbytek života je tak závažným následkem, že je s ním třeba spojovat výraznější zvýšení náhrady za ztížení společenského uplatnění ¹⁷⁷.

K ilustraci výše uvedeného stanoviska může posloužit již zmíněný rozsudek Nejvyššího soudu ¹⁷⁸ ve věci nezletilé žalobkyně, které byla škoda na zdraví způsobena v důsledku vznícení vnitřního prostoru inkubátoru, kam byla v novorozeneckém věku umístěna. Soud v dané věci uvedl, že *„Zvýšení náhrady v zásadě vychází ze srovnání aktivit a způsobu života poškozeného před poškozením zdraví se stavem, který u něj nastal v důsledku poškození, a spočívá na skutkovém zjištění, zda a nakolik jsou v důsledku škody na zdraví omezeny či zcela ztraceny jeho předchozí možnosti k uplatnění v životě a ve společnosti. (...) Vzhledem k tomu, že k trvalému poškození zdraví nezletilé žalobkyně došlo v jejím nejútlejším věku, nelze v daném případě hodnotit, jak následky zranění konkrétně zasáhly do jejího dosavadního života a nakolik jsou její nynější možnosti pro uplatnění v životě a ve společnosti omezeny či ztraceny v porovnání s předchozím rozsahem a kvalitou jejího společenského, profesního, rodinného, sportovního i jiného uplatnění. Jednoznačné ovšem je, že s následky poškození zdraví, spočívajícího v trvalém zjizvení kůže, ztrátě malíku a duševním traumatu, se bude žalobkyně vyrovnávat celý život, od dětství přes školní věk a dospívání, hledání partnera a založení rodiny, výběr zaměstnání, provozování sportu, svých zálib a i jiných možností, které se jí v životě naskytnou.“*

Lze ovšem souhlasit s názorem, že ani kritérium nízkého věku nelze paušalizovat. I starší osoby mohou být velmi činorodé, a je proto třeba podle konkrétních okolností zvážit, nakolik skutečně s ohledem na přirozené opotřebování

¹⁷⁷ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 12. 1. 2011, sp. zn. Cpjn 203/2010 (Rc 50/2011). Dostupné z: http://profipravo.cz/index.php?page=article&id_category=55&id_article=254820&csurn=65ad4807.

¹⁷⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 10. 2008, sp. zn. 25 Cdo 2596/2006.

organizmu a sníženou možnost jeho regenerace dochází u poškozeného k omezování plné fyzické i pracovní zátěže a k zapojení do společenského a rodinného života¹⁷⁹.

Ani u osob zralého věku tedy není vyloučeno mimořádné zvýšení náhrady za ztížení společenského uplatnění (a to aniž by jejich uplatnění ve společnosti bylo předtím jakkoli výjimečné), pokud byly v důsledku úrazu velmi výrazně omezeny v běžném životě a jejich předpoklady k uplatnění ve společnosti byly téměř ztraceny.

Nejvyšší soud¹⁸⁰ tak například ve věci jednapadesátiletého muže, který následkem úrazu trvale ochrnil na všechny čtyři končetiny, čímž zcela ztratil soběstačnost, judikoval, že i když „úraz žalobce postihl ve zralém věku a neovlivnil možnosti výběru povolání a založení rodiny, je poškození zdraví natolik závažné, že jej pro zbytek života zcela vylučuje ze všech oblastí života, naprosto likviduje veškeré dosavadní aktivity a odkazuje jej na trvalou intenzivní pomoc třetí osoby. S tak závažnými následky je již třeba spojovat výraznější zvýšení náhrady za ztížení společenského uplatnění; i při porovnání s jinými obdobnými případy částka ve výši zhruba 500.000,- Kč, ke které dospěl odvolací soud (celkově pětinasobek základního bodového ohodnocení), dostatečně nevyjadřuje nenávratnou plnou ztrátu možností žalobce uplatnit se v pracovním, rodinném, společenském či kulturním životě.“ Soud pak za přiměřenou výši odškodnění označil částku pohybující se zhruba v rozsahu desetinásobku základního bodového ohodnocení podle vyhlášky.

Výše popsaná rozhodnutí Nejvyššího soudu ilustrují, že vývoj judikatury v této oblasti do jisté míry překonal přehnaně restriktivní pojetí možnosti mimořádného zvyšování náhrady za ztížení společenského uplatnění, vyjádřené v rozsudku bývalého Nejvyššího soudu¹⁸¹. Soudy již tedy mimořádné navyšování náhrad neomezují pouze na případy, kdy bylo předchozí společenské uplatnění poškozeného na mimořádné úrovni. Nejvyšší soud tento vývoj reflektoval vydáním stanoviska publikovaným ve

¹⁷⁹ Vojtek, P.: Odškodňování ztížení společenského uplatnění v českém právu. Právo-medicína.sk [online], vyd. 19. 7. 2012 [cit. 24. 8. 2012]. Dostupné z: http://www.pravo-medicina.sk/detail-aktuality?new_id=543.

¹⁸⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2006, sp. zn. 25 Cdo 2186/2004.

¹⁸¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 1988, sp. zn. 1 Cz 60/88, publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. Rc 10/1992.

sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod číslem Rc 50/2011¹⁸², ve kterém zformuloval následující právní větu:

„Předpokladem přiměřeného zvýšení odškodnění stanoveného na základě bodového ohodnocení v lékařském posudku ve smyslu ustanovení § 7 odst. 3 vyhlášky je existence takových výjimečných skutečností, které umožňují závěr, že zejména vzhledem k uplatnění poškozeného v životě a ve společnosti, kupříkladu při uspokojování jeho životních a společenských potřeb, včetně výkonu dosavadního povolání nebo přípravy na povolání, dalšího vzdělávání a možnosti uplatnit se v životě rodinném, politickém, kulturním a sportovním, i s ohledem na věk poškozeného v době vzniku škody na zdraví i na jeho předpokládané uplatnění v životě, nelze omezení poškozeného vyjádřit jen základním odškodněním za ztížení společenského uplatnění.“

Důležité pak je také to, že možnost přiměřeného zvýšení náhrady za ztížení společenského uplatnění soudem není podmíněna tím, zda lékař ve svém posudku dospěl k závěru, že poškození zdraví postiženého vedlo ke zvlášť těžkým následkům, a zda sám bodové ohodnocení v rámci svého oprávnění zvýšil. Dle Nejvyššího soudu je úvaha lékaře součástí širšího procesu určování základního bodového ohodnocení ztížení společenského uplatnění, které se může týkat jen odborného lékařského hodnocení následků škody na zdraví z hlediska jejich intenzity, zda tedy škoda na zdraví vedla ke zvlášť těžkým následkům, které postiženého podstatně omezují nebo významně mění jeho uplatnění v životě. Nezabývá se však zjišťováním a hodnocením širšího okruhu skutkových okolností z toho pohledu, zda se navíc jedná o jinak výjimečný případ hodný mimořádného zřetele, kdy možnosti poškozeného jsou velmi výrazně omezeny či zcela ztraceny ve srovnání s úrovní kvality jeho života v době před vznikem škody. Nepřistoupí-li tedy lékař při určování bodového ohodnocení ztížení společenského uplatnění k jeho zvýšení podle § 6 odst. 1 písm. c) vyhlášky, znamená to pouze, že následky škody na zdraví nehodnotil z hlediska jejich intenzity jako zvlášť těžké. Tato okolnost sama o sobě však neznamená, že tím je vyloučena možnost zvýšení odškodnění soudem podle § 7 odst. 3 vyhlášky, neboť i ty následky škody na zdraví, které nelze hodnotit z pohledu lékaře jako zvlášť těžké, mohou postiženého vyloučit z

¹⁸² Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 12. 1. 2011, sp. zn. Cpjn 203/2010 (Rc 50/2011). Dostupné z: http://profipravo.cz/index.php?page=article&id_category=55&id_article=254820&csum=65ad4807.

mimořádné sportovní, odborné či jiné činnosti, kterou předtím na špičkové úrovni vykonával¹⁸³.

Nový občanský zákoník činí výše popsané debaty de facto bezpředmětnými, neboť - jak již bylo řečeno - úhradovou vyhlášku ruší a rozhodování o výši náhrady újmy na zdraví ponechává výhradně na úvaze soudů. Důvodová zpráva tuto změnu odůvodňuje tím, že „rozhodnutí jednotlivého právního případu náleží jen soudci a zákonodárná moc, natož moc výkonná nemá v působnosti nařizovat soudu, jak má jednotlivý případ rozhodnout. Soukromý život je nekonečně variabilní a snaha po jeho nivelizaci v záležitostech tak navýsost individuálních jako jsou bolest, důsledky újmy na zdraví pro další budoucnost postiženého nebo ztráta blízkého člověka není důvodná.“ Občanský zákoník pak rámec pro určování výše peněžitého zadostiučinění¹⁸⁴ blíže přibližuje v jediném paragrafu (2958), kde stanoví, že „Při ublížení na zdraví odčiní škůdce újmu poškozeného peněžitou náhradou, vyvažující plně vytrpěné bolesti a další nemajetkové újmy; vznikla-li poškozením zdraví překážka lepší budoucnosti poškozeného, nahradí mu škůdce i ztížení společenského uplatnění. Nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti.“

S východisky, z nichž zákonodárce při formulaci výše uvedených ustanovení vycházel, lze jistě souhlasit v tom smyslu, že každý jednotlivý případ ublížení na zdraví je zcela individuální a je k němu třeba přistupovat diferencovaně a bez jakékoli paušalizace. Na druhou stranu je ale otázkou, zda kritéria, jimiž se má soud podle nové úpravy při rozhodování o výši náhrad řídit, nejsou stanovena až příliš vágně a zda by jejich bližší specifikace nebyla vhodnější. Je totiž nepochybné, že formulace typu „překážka lepší budoucnosti“ či „podle zásad slušnosti“ mohou soudy svádět k dosti odlišným interpretacím, což jistě nepřispěje k naplňování principu právní jistoty.

Na druhou stranu nelze ani očekávat, že se soudy při odškodňování zdravotních újem začnou řídit naprosto bezbřehými úvahami a zcela opustí závěry dovozené pro obdobné případy dosavadní judikaturou. Takové posouzení se nabízí i z toho hlediska,

¹⁸³ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 12. 1. 2011, sp. zn. Cpjn 203/2010 (Rc 50/2011). Dostupné z: http://profipravo.cz/index.php?page=article&id_category=55&id_article=254820&csum=65ad4807.

¹⁸⁴ Podle nové právní úpravy se bolesti a ztížení společenského uplatnění (nově vnímané jako nemajetková újma) nahrazují „poskytnutím zadostiučinění“ a nikoli „odškodněním“ jako je tomu podle úpravy současné.

že nový občanský zákoník setrvává na pojmu snížení společenského uplatnění, čímž slovy P. Vojtky¹⁸⁵ naznačuje jakousi kontinuitu ve výkladu tohoto institutu, a připouští tedy možnost z *dosavadní judikatury využít obecné definice a také alespoň základní proporční vymezení jednotlivých konkrétních trvalých následků*.

Část právnické veřejnosti novou úpravu s poukazem na větší možnost soudů zohlednit výjimečnost každého zkoumaného případu bez nutnosti řídit se paušalizující tabulkami či sazebníky vítá¹⁸⁶, nemálo je však i těch, kteří vidí v tabulkovém systému jisté výhody. Kromě nezanedbatelného prvku větší právní jistoty mají tabulky přínos také v tom, že slouží jako poměrně jasné východisko pro mimosoudní vyrovnání. V tomto směru vyjádřil M. Ryška¹⁸⁷ přesvědčení, že v důsledku odstranění tabulek „*bude nevyhnutelně docházet k chaosu, nejistotě a přetížení soudů tím, co by jinak vyřešily pojišťovny mimosoudně*.“

Navíc není pravdou, že by současná právní úprava nutila soudce při rozhodování o výši odškodnění slepě následovat úhradovou vyhlášku a zbavovala jej tak možnosti vlastního uvážení. Ačkoli vyhláška stanoví určitá kritéria, ke kterým je třeba při odškodňování újem přihlížet, podstatné je, aby mezi přiznanou náhradou a způsobenou újmou existoval vztah proporcionality, přičemž posouzení této skutečnosti je vždy na úvaze soudu.

Lze tedy shrnout, že oba popsané přístupy mají své výhody. Úprava v novém občanském zákoníku, založená pouze na existenci soudcovského práva, však nezbytně vyžaduje dostatečné „projudikování“, přičemž to rozhodně není krátkodobou záležitostí. Nabízí se tedy otázka, zda by z hlediska právní jistoty nebylo vhodnější zachovat dosavadní tabulkový systém, ovšem s tím, že by bodové ohodnocení jednotlivých újem

¹⁸⁵ Vojtek, P.: Odškodňování ztížení společenského uplatnění v českém právu. Právo-medicína.sk [online], vyd. 19. 7. 2012 [cit. 24. 8. 2012]. Dostupné z: http://www.pravo-medicina.sk/detail-aktuality?new_id=543.

¹⁸⁶ Např. B. Tomančáková uvádí, že nová úprava odpovídá tradičním i moderním kodexům soukromého práva, kde si „kritéria pro posouzení náhrady při ublížení na zdraví a při usmrcení vytváří soudní praxe sama, aniž by k tomu potřebovala „zásah“ ze strany zákonodárce ve formě tabulek s částkami pro odškodnění.“ Srov. B. Tomančáková: Kolikrát ještě budeme diskutovat kolik za lidské utrpení? Právní rozhledy, 2009, roč. 17, č. 3, s. 99-101.

¹⁸⁷ Host' mesiaca august 2012: JUDr. Michal Ryška. Pravo-medicina.sk [online] vyd. [7. 8. 2012] cit. 3. 9. 2012. Dostupné z: http://www.pravo-medicina.sk/detail-aktuality?new_id=550.

bylo uvedeno do souladu s principu proporcionality a současně by také zůstala zachována možnost individuálního posouzení konkrétního případu. Dalším možným doplňkem by pak mohlo být zakotvení pravidelné valorizace hodnoty bodu.

Závěr

Není pochyb o tom, že právo na ochranu zdraví je pro každého člověka jedním z vůbec nejvýznamnějších subjektivních práv, neboť má bezprostřední dopad na kvalitu existence fyzické osoby, resp. na její existenci vůbec.

Jako jedním z prvořadých úkolů státu se tedy jeví zabezpečit jeho účinnou, rychlou a fungující ochranu, a to nejen legislativním zakotvením pravidel garantujících jeho nedotknutelnost, ale také tím, že budou jednoznačně a srozumitelně upraveny prostředky a postupy, jejichž prostřednictvím lze dodržování těchto pravidel vynucovat. Ačkoli občanské právo k tomu vzhledem k široké působnosti a univerzálnosti svých norem představuje ideální prostředek, lze konstatovat, že současná občanskoprávní úprava je v tomto směru značně nevyhovující.

Skutečnost, že občanský zákoník de lege lata nedůsledně rozlišuje nemajetkovou a majetkovou újmu, přináší do aplikační praxe řadu otázek a nejasností, a to jak v rovině práva hmotného, tak práva procesního. I když se soudní judikatura s řešením řady těchto otázek postupně vyrovnala, nelze současný stav považovat za uspokojivý. Legislativní řešení, které přináší nový občanský zákoník, nejpalcivější nedostatky současné právní úpravy odstraňuje, na druhou stranu se však s kritizovanou dichotomií újem zcela nevyrovnává (na rozdíl od čl 2:101 Principů evropského deliktního práva), neboť je stále pojímá jako dva odlišné právní instituty. Náhradu majetkové a nemajetkové újmy pak upravuje jen za použití zcela vágních formulací, a tím, že nevyužil ani možnost vymezit alespoň rámcová hlediska pro určení náhrady, otevírá dveře dosti odlišným interpretacím.

Lze tedy shrnout, že ještě více než dnes, bude pro danou oblast určující soudní judikatura, bez jejíž důkladné znalosti nebude možné se ve zkoumané tematicce dostatečně orientovat. Vývoj této judikatury pak bude zcela jistě pozoruhodnou záležitostí.

Seznam použitých pramenů a judikátů

Literatura:

- Boguzsak, J., Čapek, J., Gerloch, A.: Teorie práva. Praha: ASPI Publishing, s. r. o., 2004.
- Cepl, V. ml.: Wergeld III – jak dál? Jiné právo [online], vyd. 23. 6. 2008 [cit. 18. 8. 2012]. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.cz/2008/06/wergeld-iii-jak-dl.html>.
- Doležal, T., Doležal, A.: Otázky právní odpovědnosti zdravotnických pracovníků - několik úvah k aktuálním tématům. Právní rozhledy, 2010, č. 12.
- Doležal, A., Kameníková, H.: Finanční satisfakce v případě zásahu do osobnostního práva na fyzickou integritu (první část). Časopis zdravotnického práva a bioetiky, 2011, č. 33.
- Hamanová, L.: Prokazování příčinné souvislosti ve sporech o náhradu škody na zdraví způsobenou postupem lékaře non lege artis. Časopis zdravotnického práva a bioetiky [online], vyd. 2011 [cit. 17. 8. 2012]. Dostupné z: <http://www.ilaw.cas.cz/medlawjournal/index.php/medlawjournal/article/view/3/>.
- Holub, M. a kol.: Občanský zákoník: komentář. 1. svazek, § 1 – 487. 2. aktualizované a doplněné vydání, Praha: Linde, 2003.
- Knap, K., Švestka, J. a kol.: Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2004.
- Knappová, M. a kol.: Občanské právo hmotné 2. Díl třetí: závazkové právo, 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI, a. s., 2005.
- Knappová, M., Švestka, J. a kol.: Občanské právo hmotné, svazek I. Třetí aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI Publishing, s. r. o., 2002,
- Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 1. vydání. Praha: Leges, 2009.
- Kohoutek, R.: Psychologie v teorii a praxi [online], vyd. 15. 3. 2010 [cit. 29. 7. 2011]. Dostupné z: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/1003/rozhovor-jako-metoda-poznavani-normalni-i-abnormalni-osobnosti>.
- Machová, J., Kubátová, D a kol.: Výchova ke zdraví. Praha: Grada Publishing, a.s., 2009.

- M. Ryška: Kočka má devět životů, kolik zdraví má člověk? Jiné právo [online], vyd. 21. 11. 2008 [cit. 16. 8. 2012]. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.com/2008/11/michal-ryka-koka-m-devt-ivot-kolik.html>.
- Ryška, M.: Náhrada škody na zdraví a ochrana osobnosti. Právní rozhledy, 2009, č. 16.
- Ryška, M.: Výše a účel náhrady nemajetkové újmy v penězích při ochraně osobnosti. Právní rozhledy, 2009, č. 9.
- Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009.
- Telec, I.: Svolení, nebo zákonné licence v právu osobnostním. Právní rozhledy, 2007, č. 24.
- Těšínová, J.: Trestněprávní odpovědnost zdravotnických pracovníků. Zdravotnictví a právo, 2008, č. 3-4.
- Těšínová, J., Žďárek, R., Polícar, R.: Medicínské právo. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011.
- B. Tomančáková: Kolikrát ještě budeme diskutovat kolik za lidské utrpení? Právní rozhledy, 2009, roč. 17, č. 3.
- Višinková, M.: Netradiční prostředek ochrany životního prostředí. VIA IURIS [online], vyd. 15. 11. 2005 [cit. 22. 3. 2012]. Dostupné z: <http://www.viaiuris.cz/index.php?p=msg&id=73>.
- Vlasák, M.: Náhrada nemajetkové újmy v Principech Evropského deliktního práva (PETL) a v návrhu občanského zákoníku. Právnícké fórum [online], vyd. 30. 4. 2009 [cit. 19. 8. 2012], dostupné z: <http://www.pravnickeforum.cz/archiv/dokument/>. Publikováno v časopise Jurisprudence, 2009, č. 4.
- Vlček, R., Hrubešová, Z.: Zdravotnické právo. Bratislava: EPOS, 2007.
- Vojtek, P.: Odškodňování některých imateriálních újem v českém právu. Příspěvek na společném jednání Nejvyšších soudů Slovenské republiky a České republiky, Omšenie, 23. – 24. 10. 2008. Dostupné z: <http://www.ja-sr.sk/node/1044>.
- Vojtek, P.: Odškodňování ztížení společenského uplatnění v českém právu. Právo-medicína.sk [online], vyd. 19. 7. 2012 [cit. 24. 8. 2012]. Dostupné z: http://www.pravo-medicina.sk/detail-aktuality?new_id=543.

- Zima, P: Nervový šok a sekundární oběti. iPrávník [online], vyd. 2. 3. 2009 [cit. 20. 8. 2012]. Dostupné z.: http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/obcanske-pravo/art_5733/-nervovy-sok-a-sekundarni-obeti.aspx#2.
- Zvířotský, M.: Operační definice zdraví v oblasti lidské sexuality. Sborník z kongresu Pardubice 2007 [online], vyd. 30. 5. 2008 [cit. 21. 7. 2012]. Dostupné z <http://www.planovanirodiny.cz/view.php?ci-sloclanku=2008053001>.
- Žďárek, R.: Civilní odpovědnost při poskytování zdravotní péče. Zdravotnictví a právo, 2008, č. 3-4.

Judikatura:

Evropský soud pro lidská práva

- Rozhodnutí ESLP ze dne 26. 3. 1985 ve věci *X a Y proti Nizozemí*.
- Rozhodnutí ESLP ze dne 20. 3. 2007 ve věci *Tysiac proti Polsku*.
- Rozhodnutí ESLP ze dne 9. 12. 1994 ve věci *López Ostra proti Španělsku*.
- Rozhodnutí ESLP ze dne 6. 2. 2001 ve věci *Bensaid proti Spojenému království Velké Británie a Severního Irsku*.
- Rozhodnutí ESLP ze dne 16. 11. 2004 ve věci *Moreno Gómez proti Španělsku*.
- Rozhodnutí ESLP ze dne 19. 2. 1998 ve věci *Guerrová a další proti Itálii*.

Ústavní soud ČR

- Nález Ústavního soudu ze dne 9. 7. 2009, sp. zn. II. ÚS 2379/08.
- Nález Ústavního soudu ze dne 28. 5. 2002, sp. zn. IV. ÚS 315/01.
- Nález Ústavního soudu ze dne 3. 3. 2005, sp. zn. IV. ÚS 412/04.
- Nález Ústavního soudu ze dne 9. 7. 2009, sp. zn. II. ÚS 2379/08.
- Nález Ústavního soudu ze dne 24. 10. 1995, sp. zn. I. ÚS 15/95.
- Nález Ústavního soudu ze dne 4. 5. 2005, sp. zn. Pl ÚS 16/04.
- Nález Ústavního soudu ze dne 29. 9. 2005, sp. zn. III. ÚS 350/03.
- Nález Ústavního soudu ze dne 16. 10. 2007, sp. zn. Pl. ÚS 50/05.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 12. 8. 2008, sp. zn. I. ÚS 1919/08.

- Usnesení Ústavního soudu ze dne 30. 5. 2012, sp. zn. II. ÚS 3894/11.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 5. 9. 2001, sp. zn. I. ÚS 207/2000.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 6. 1. 1998, sp. zn. I. ÚS 282/97.

Ústavní soud SR

- Nález Ústavního soudu Slovenské republiky ze dne 4.12.2007, sp. zn. PL. ÚS 12/01.

Nejvyšší soud

- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 8. 2007, sp. zn. 30 Cdo 2782/2007.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 2003, sp. zn. 25 Cdo 1960/2002.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 12. 2000, sp. zn. 30 Cdo 2870/2000.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 11. 2003, sp. zn. 25 Cdo 168/2003.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 8. 2011, sp. zn. 25 Cdo 4841/2009.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 1990, sp. zn. 1 Cz 59/90.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 1962, sp. zn. 4 Cz 86/61.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 9. 2008, sp. zn. 30 Cdo 999/2007.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2007, sp. zn. 30 Cdo 1293/2007.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31.1.2008, sp. zn. 30 Cdo 2092/2007.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 4. 2007, sp. zn. 30 Cdo 2384/2006.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 3. 2008, sp. zn. 30 Cdo 194/2008.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 12. 2011, sp. zn. 30 Cdo 2058/2010.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 11. 2009, sp. zn. 30 Cdo 1578/2009.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2007, sp. zn. 30 Cdo 2739/2006.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 6. 2001, sp. zn. 25 Cdo 1169/2000.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2008, sp. zn. 25 Cdo 2682/2005.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 2012, sp. zn. 25 Cdo 4292/2011.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 1988, sp. zn. 1 Cz 60/88.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2006, sp. zn. 25 Cdo 759/2005.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 10. 2008, sp. zn. 25 Cdo 2596/2006.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2006, sp. zn. 25 Cdo 2186/2004.

- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 5. 2012, sp. zn. 21 Cdo 418/2011.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2008, sp. zn. 30 Cdo 2072/2007.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2007, sp. zn. 30 Cdo 154/2007.

Vrchní soudy

- Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 17. 7. 2008, č. j. 1 Co 238/2008-123.
- Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 14. 5. 2008, sp. zn. 1 Co 201/2007.
- Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 5. 5. 2010, sp. zn. 1 Co 2/2010.

Krajské soudy

- Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 23. 1. 1998, sp. zn. 23 C 52/96.
- Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 8. 8. 2009, sp. zn. 24 C 23/2009.
- Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 12. 10. 2007, sp. zn. 44 Co 31/2007.
- Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 19. 10. 2006, č. j. 15 C 5/2005-123.
- Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 6. 6. 2007, sp. zn. 7 Co 1101/2007.
- Rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 17. 4. 2008, sp. zn. 14 Co 128/2008.

Okresní soudy

- Rozsudek Okresního soudu v Jindřichově Hradci ze dne 9. 2. 2007, sp. zn. 4 C 363/2005.
- Rozsudek Okresního soudu v Karlových Varech ze dne 4. 10. 2007, sp. zn. 15 C 96/2005.
- Rozsudek Okresního soudu v Prostějově ze dne 24. 4. 2006, sp. zn. 5 C 260/2003.

Elektronické prameny

- Explanatory report to the convention on human rights and biomedicine. Dostupné z: <http://conventions.coe.int/treaty/en/Reports/Html/164.htm>.
- Constitution of the world health organization. Dostupné z: <http://www.who.int/governance/eb/constitution/en/>.
- Principles of European Tort Law. European Group on Tort Law. Dostupné z: <http://www.egtl.org/Principles/index.htm>.
- Plecítý, V.: Ohrožení a porušení všeobecného osobnostního práva. Policejní akademie ČR [online], vyd. 2007 [cit. 16. 8. 2012]. Dostupné z: <http://www.polac.cz/g2/view.php?katedry/kspd/pril5.ppt>.
- Důvodová zpráva k zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Olomouc: ANAG, 2012. Dostupné z: http://www.anag.cz/Files/file/duvodova_obcz.pdf.
- Soukromoprávní prostředky ochrany před hlukem. Ekologický právní servis [online], vyd. 21. 7. 2011 [cit. 22. 8. 2012]. Dostupné z: <http://www.eps.cz/poradna/kategorie/hluk/rada/soukromopravni-prostredky-ochrany-pred-hlukem>.
- Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 12. 1. 2011, sp. zn. Cpjn 203/2010 (Rc 50/2011). Dostupné z: http://profipravo.cz/index.php?page=article&id_category=55&id_article=254820&csurum=65ad4807.
- Host' mesiaca august 2012: JUDr. Michal Ryška. Pravo-medicina.sk [online] vyd. [7. 8. 2012] cit. 3. 9. 2012. Dostupné z: http://www.pravo-medicina.sk/detail-aktuality?new_id=550,

Abstrakt

Předmětem této diplomové práce jsou občanskoprávní aspekty ochrany zdraví. Jejím cílem je analýza stávající občanskoprávní úpravy práva na ochranu zdraví a její srovnání s právní úpravou v novém občanském zákoníku.

Vzhledem k obsáhlosti tématu se práce nezabývá všemi aspekty dané problematiky, ale zaměřuje se zejména na některé v praxi nejvíce diskutované otázky. Přihlíží při tom nejen ke znění zákona a příslušné literatuře, ale zvláštní důraz je kladen zejména na související judikaturu. V některých pasážích je zohledňováno též vrcholné dílo evropské deliktární doktríny - *Principles of European Tort Law* (PETL).

Obsah diplomové práce je rozdělen do pěti kapitol, které se zabývají jednotlivými aspekty tématu. První kapitola se zabývá mezinárodními a vnitrostátními prameny práva na ochranu zdraví. V druhé kapitole je popsán koncept práva na ochranu zdraví jako součást práva na ochranu osobnosti a charakterizován je také jeho předmět, obsah a subjekty. Kapitola tři je věnována neoprávněnému zásahu do práva na ochranu zdraví a jeho následkům. Kapitola čtyři se zaměřuje na občanskoprávní odpovědnost, předpoklady vzniku odpovědnosti za újmu na zdraví a rovněž také na subjekty této odpovědnosti. Závěrečná kapitola se zabývá prostředky, které mohou být při neoprávněném zásahu do práva na ochranu zdraví použity, zahrnující jednak prostředky speciální – žalobu zdržovací, odstraňovací a satisfakční a jednak i prostředek obecného charakteru – žalobu na náhradu škody. Značný prostor je v této kapitole věnován problémům vyplývajícím z nedostatečného rozlišení škody a nemajetkové újmy, stejně jako problémům spojeným s poskytováním odškodnění podle vyhlášky č. 444/2001 Sb.

Abstract

The subject of this paper is the civil law aspects of health protection. The aim of the thesis is to analyse the relevant law concerning the topic and compare it to regulation suggested in the new civil code.

Considering the breadth of the topic, the thesis does not deal with all aspects of this issue but just focuses on some of the most debatable questions. Not only the current law and related literature is considered, but a particular emphasis is also put on related

case law. In some parts the paper also takes into consideration the fundamental masterpiece of European tort doctrine – *Principles of European Tort Law* (PETL).

The thesis is composed of five chapters, each of them dealing with different aspects of the topic. Chapter One provides an outline of relevant Czech and international law. Chapter Two analyses the concept of right to health protection as a part of personality protection and deals with its object, content and subjects. Chapter three is devoted to the unlawful infringement of the right to health protection and its consequences. Chapter Four focuses on civil law responsibility for unlawful infringement and on the circumstances which are necessary for the responsibility for injury to health to arise and also on the subjects to this responsibility. This chapter also includes problems of insufficient legal regulation of legal terms of damage and harm. The final part is concentrated on instruments that can be used in the case of infringement of right to health protection, including special instruments such as a dilatory claim, a restitution claim and a satisfaction claim and also the instrument of general character – a claim for damages. The large space in this chapter is devoted to the problems which arise from insufficient distinction of damage and personal harm, and problems connected with providing damages according to regulation n. 444/2001.

Klíčová slova:

Právo na ochranu zdraví, ochrana osobnosti, odpovědnost za škodu, újma na zdraví, materiální újma, imateriální újma

Key words:

Right to health protection, protection of personality, liability for damage, harm to health, material harm, non-material harm